

GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

H O T Ă R Î R E nr. _____ din 2022

Chișinău

Cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Agricolă și Rurală 2023-2030

În scopul realizării prevederilor art. 4 lit. j) din Legea nr. 136/2017 cu privire la Guvern și cu prevederile Hotărârii de Guvern nr. 386 din 17.06.2020 cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice, Guvernul HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Strategia Națională de Dezvoltare Agricolă și Rurală, conform anexei nr. 1;
2. Autoritățile/instituțiile publice responsabile de implementarea prevederilor Strategiei Naționale de Dezvoltare Agricolă și Rurală vor prezenta, anual, până la data de 1 februarie, Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare informația privind progresul înregistrat la executarea indicatorilor prevăzuți în Strategie;
3. Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare va prezenta Guvernului, anual, până la data de 20 februarie, raportul de progres cu privire la implementarea Strategiei aprobate;
4. Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare va elabora și va prezenta Guvernului la sfârșitul perioadei de implementare a Strategiei raportul final de evaluare;
5. Coordonarea, controlul și monitorizarea realizării prezentei hotărâri se pune în sarcina Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare;
7. Prezenta hotărâre intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

PRIM-MINISTRU

Natalia GAVRILIȚA

Contrasemnează:

Ministrul finanțelor

Dumitru BUDIANSCHI

**Ministrul Agriculturii
și Industriei Alimentare**

Vladimir BOLEA

Strategia Națională de Dezvoltare Agricolă și Rurală 2023 - 2030

INTRODUCERE

Viziunea strategică a acestui document este dezvoltarea unui sector agroalimentar competitiv, centrat pe lanțurile valorice cu un potențial sporit, prietenos cu mediu ambiant și rezilient la schimbările climatice, care consolidează securitatea și siguranța alimentară și oferă bunăstare și condiții de trai mai bune în mediu rural.

Pornind de la nevoile de dezvoltare legate de inputuri, procesele agricole, piețele de desfacere și de implicarea comunității în dezvoltarea rurală, Strategia definește trei obiective strategice generale, care urmăresc consolidarea potențialului sectorului agricol rezilient la schimbările climatice, promovarea practicilor agricole inteligente, eficiente și durabile, dezvoltarea pieței locale și sporirea potențialului de export, precum și susținerea unei dezvoltări socioeconomice rurale sustenabile. Atingerea celor trei obiective generale va fi realizată prin intermediul unui set de obiective specifice din care vor deriva Programe, Măsuri de investiții și sprijin financiar și Planurile sectoriale de măsuri și intervenții concrete.

SNDAR-2030 asigură continuitatea activităților prevăzute de Strategia precedentă în ceea ce privește creșterea competitivității sectorului agroalimentar, adaptarea producătorilor agricoli la schimbările climatice, reducerea nivelului de sărăcie în mediul rural și stimularea creșterii activităților agricole strategice și de afaceri în mediul rural.

Noua Strategie pornește de la scopul general de a contribui decisiv la implementarea pilonilor 1 și 4 ai Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030”, respectând angajamentele privind implementarea Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030.

La elaborarea SNDAR 2030 au fost preluate obiectivele și țintele SND 2030 aferente sectorului agricol și dezvoltării rurale, respectiv, măsurile de intervenție ce vor contribui la atingerea obiectivelor SND 2030, și anume: creșterea veniturilor din surse durabile și atenuarea inegalităților economice; asigurarea accesului la infrastructura fizică, utilitățile publice și condițiile de locuit; asigurarea dreptului fundamental la cea mai bună sănătate fizică și mintală; asigurarea dreptului fundamental la un mediu sănătos și sigur.

SNDAR-2030 asigură implementarea prevederilor Titlului IV, Capitolul 12 – Agricultură și Dezvoltare Rurală, din Acordul de Asociere RM-UE, prin alinierea la obiective generale ale Politicii Agricole Comune.

Strategia conferă continuitate inițiativelor în domeniu finanțate de partenerii externi. Programele și proiectele donatorilor internaționali vor avea în continuare un impact important atât în dezvoltarea sectorului agroindustrial, cât și în creșterea capacităților de consolidare instituțională.

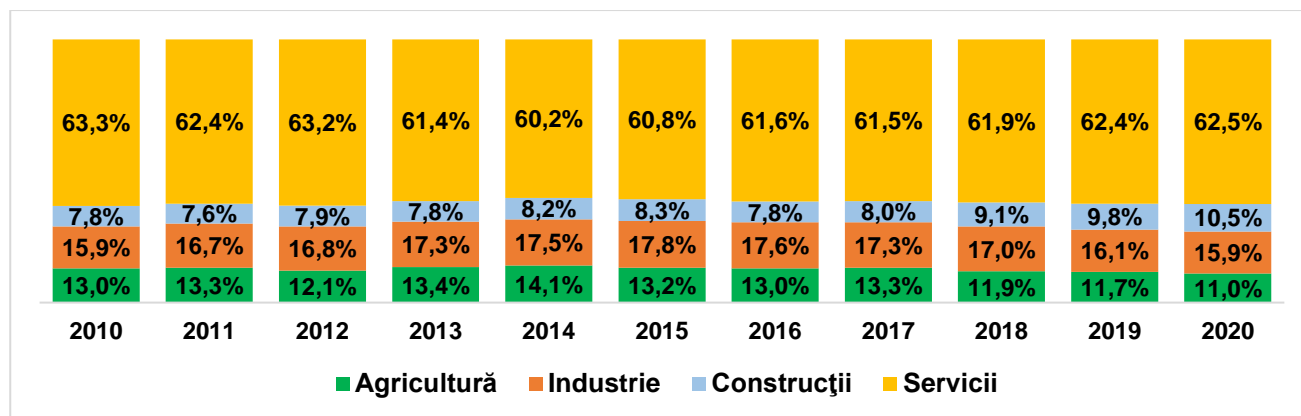
Sursa principală de finanțare a SNDAR-2030 este Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural (FNDAMR). Gestionarea resurselor FNDAMR, precum și a resurselor partenerilor de dezvoltare alocate pentru măsurile de intervenție în agricultură, este efectuată prin intermediul Agenției de Intervenții și Plăți în Agricultură (AIPA), iar în cazul unor proiecte finanțate din surse externe - prin intermediul Unităților de Implementare a Proiectelor. La finanțarea Strategiei contribuie de asemenea, Fondul Național de Dezvoltare Regională, Fondul Național de Mediu și Fondul de Eficiență Energetică.

Capitolul I. ANALIZA SITUAȚIEI

1.1. ROLUL AGRICULTURII ÎN ECONOMIA NAȚIONALĂ

În perioada de implementare a SNDAR 2014 – 2020 ponderea agriculturii în economia națională a înregistrat oscilații neesențiale atât de creștere, cât și de scădere a contribuției sectorului agricol în economia națională. Astfel, dacă în anul 2014 agricultura a avut o contribuție de cca. 14.1% în Valoarea Adăugată Brută (VAB), atunci către 2019 valoarea acesteia a constituit doar 11.7% sau cu 2.4 p.p. mai puțin, în condițiile în care în perioada respectivă nu s-au înregistrat calamități naturale care să influențeze decisiv rezultatele sectorului.

Figura 1. Structura valorii adăugate brute pe ramuri economice, 2011 – 2020, %

Sursa: BNS

Dat fiind că evoluția sectorului de servicii a fost constantă, scăderea ponderii agriculturii a fost cauzată de contribuția scăzută în VAB a outputurilor generate de sectorul agricol și, implicit, de productivitatea scăzută a sectorului în comparație cu alte sectoare ale economiei.

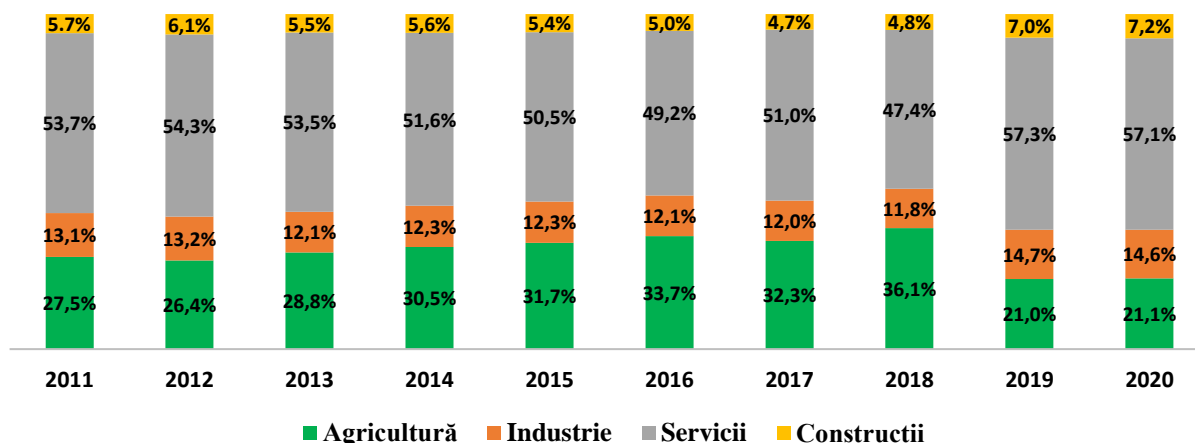
Analiza contribuției activităților economice la formarea volumului producției denotă o scădere constantă a ponderii sectorului agricol, aceasta ajungând în anul 2019 la doar 10.5% comparativ cu maximumul din ultimii 10 ani de 12.6% în 2014. Or, scăderea ponderii volumului producției, coroborată cu scăderea ponderii sectorului în VAB denotă orientarea sectorului spre produsele cu valoare adăugată scăzută.

În anul 2020, în Republica Moldova s-a realizat VAB aferentă activităților agricole de cca. 19.86 mld MDL (prețuri curente), sau de 2.1 ori mai mare decât în 2010, și a reprezentat cca 11% (-1.3%) din VAB totală a Republicii Moldova, plasându-se pe poziția a treia, după comerț și industria prelucrătoare. De fapt agricultura este activitatea complementară a industriei prelucrătoare, iar ponderea medie pentru ambele activități în perioada 2010-2020 a fost de 12.7%.

Sectorul agricol este unul din cei mai importanți angajatori, asigurând cu locuri de muncă cca. 21% din populația activă din țară (fig. 2). Mai mult decât atât, până în anul 2019 în cadrul estimărilor cu referire la persoanele ocupate în sectorul agricol erau incluse și persoanele care practicau agricultura ca principală sursă de venit în gospodăriile casnice, ridicând astfel ponderea celor care activau în sectorul agricol la peste 36%.

Deși sectorul agricol oferă populației economic active importante oportunități ocupaționale, cea mai mare parte a angajaților sunt din sectorul informal, numărul acestora fiind în creștere, în timp ce numărul angajaților în sectorul formal în agricultură este în descreștere, iar ponderea totală a persoanelor angajate în sectorul informal fiind cea mai mare în comparație cu alte sectoare ale economiei, atingând valoare de cca. 65.6%. Drept urmare, în anul 2020 în sectorul formal în agricultură activau cca. 60.4 mii oameni sau cca. 9.3% din totalul populației angajate formal în câmpul muncii, ceea ce este cu 2.3 p.p. mai puțin ca în anul 2010 și cu 18.9 p.p. mai puțin ca în anul 2003.

Figura 2. Structura populației ocupate pe activități economice, 2011 – 2020, %

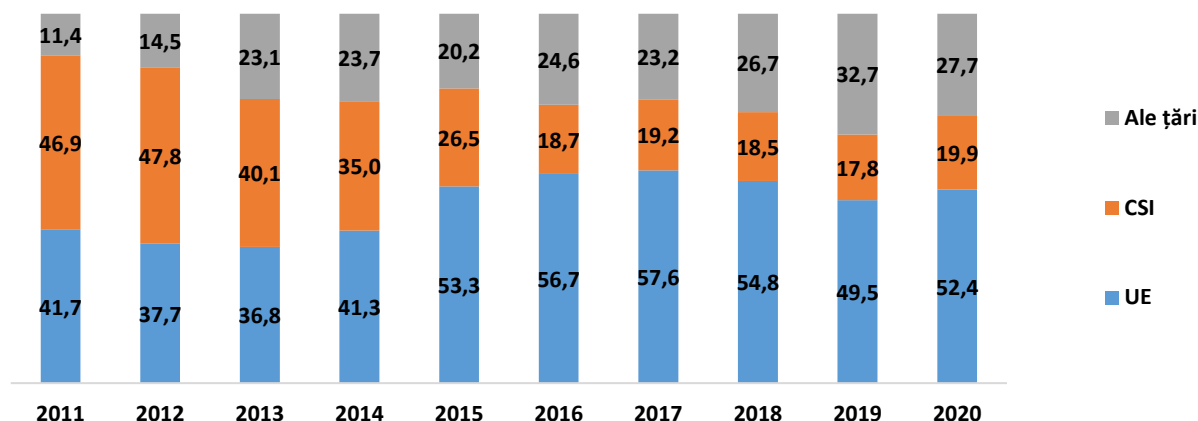

Sursa: BNS

Totodată, sectorul agricol rămâne a fi principala sursă de angajare informală. Chiar și în urma revizuirii metodologiei de estimare, ponderea angajaților informali în agricultură din numărul total de angajați informali în economie este de 61,8%, ceea ce este comparabil cu ponderea înregistrată în anul 2010.

În domeniul comerțului exterior cu produse agroalimentare se constată aceeași tendință ca la începutul decadei precedente, care doar s-a accentuat după semnarea Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu UE în anul 2014. Astfel, după semnarea Acordului, ponderea exporturilor producției agroalimentare din Republica Moldova spre statele CSI a continuată să scadă, atingând în anul 2019 ponderi record de mici (18,1%). În același timp s-au dezvoltat în ritm rapid exporturile producției agroalimentare pe alte piețe, în special pe piața UE. Astfel, în perioada 2014 – 2020 ponderea exporturilor producției agroalimentare în statele UE a crescut de la 41,3% la 52,4 %, iar în alte state de la 23,7% în 2014 la 27,7% în 2019.

Figura 3. Dinamica structurii exporturilor agroalimentare ale R. Moldova pe grupe de țări, 2011-2020, %

Sursa: BNS

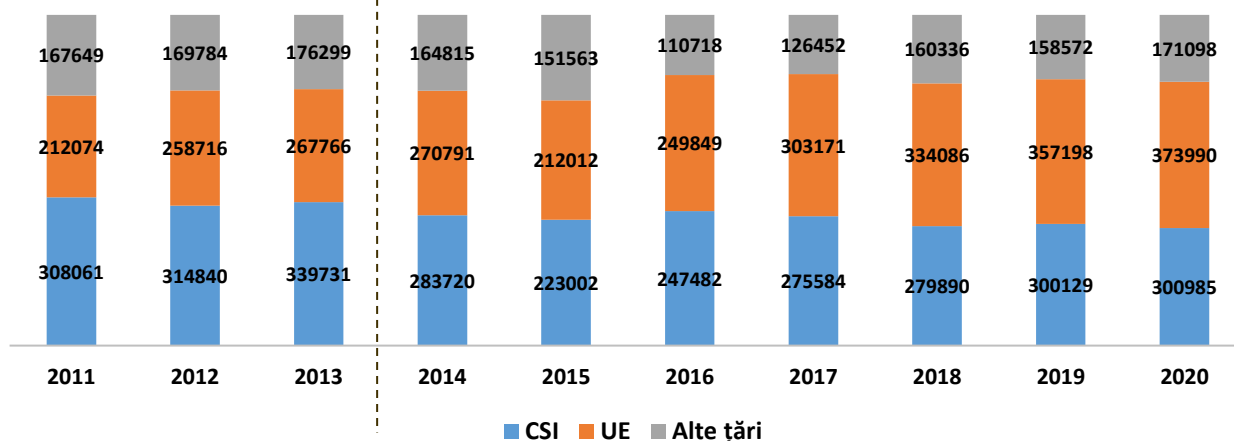
Totodată, se constată și o creștere a exporturilor în valori absolute. Dacă în cazul exporturilor spre statele UE valoarea totală a exporturilor în perioada de referință a crescut cu 27%, iar către alte state (cu excepția CSI) cu 20%, atunci în cazul statelor CSI, valoarea exporturilor exprimate în valori monetare a scăzut în perioada 2014 - 2020 cu aproape 39%.

În ceea ce privește structura exporturilor produselor agroalimentare pe categorii de produse, se poate constata că cea mai mare pondere revine produselor regnului vegetal (în medie, 55-60% din total), fiind urmat de produsele industriei alimentare (în medie 31-35% din total), restul fiind acoperit de grăsimi și uleiuri (cca. 5-9%) și produse ale regnului animal (cca. 3%).

Astfel, se poate constata că cea mai mare parte a exporturilor produselor agroalimentare revine producției primare sau materiei prime care nu a trecut de etapa procesării și care are o valoare adăugată scăzută în comparație cu alte categorii de produse, precum cele de origine animală sau cele ale industriei alimentare.

Analiza importurilor denotă o constanță atât a ponderii, cât și a valorii absolute în structura importurilor pe grupe de țări. În acest sens, se constată o egalitate a ponderii cotei importurilor din statele și CSI, cu o slabă tendință spre creștere în ultimii ani a importurilor din statele UE.

Figura 4. Importurile produselor agroalimentare pe grupe de țări, 2011 – 2020, mii USD

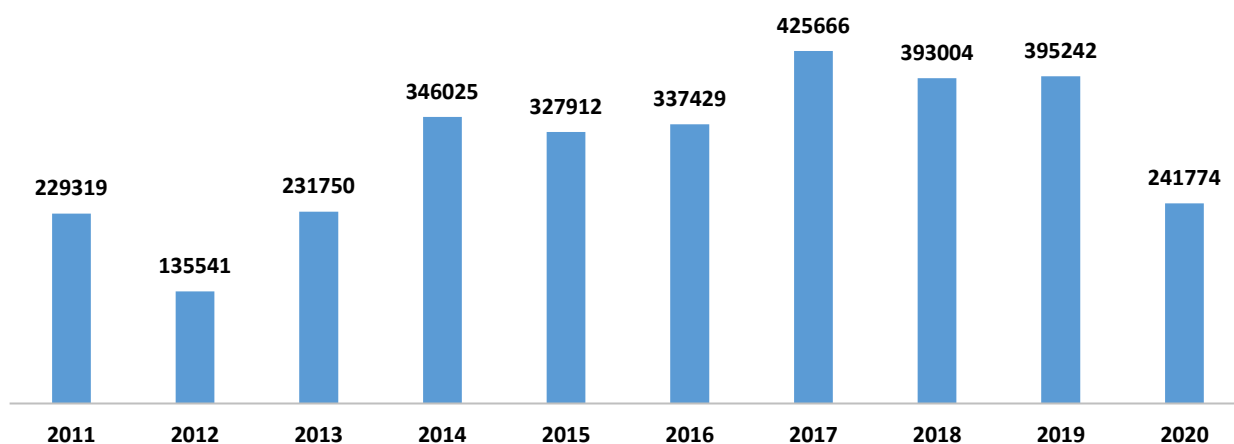

Sursa: BNS

În ceea ce privește structura importurilor produselor agroalimentare pe categorii de produse, cele mai mari ponderi raportate la exporturile realizate le au produsele cu valoare adăugată ridicată și anume cele ale regnului animal și cele ale industriei alimentare.

Deși produsele agroalimentare asigură cca. 45% din totalul exporturilor Republicii Moldova, balanța comerțului exterior cu produse agroalimentare este una instabilă și vulnerabilă. Astfel, în perioada 2014-2020, a existat o singură serie de doi ani consecutivi de creștere a balanței comerțului exterior cu produse agroalimentare, iar în perioada 2000-2020 a existat o singură serie de trei ani consecutivi de creștere a balanței comerțului exterior cu produse agroalimentare (2008-2011).

Figura 5. Balanța comerțului exterior cu produse agroalimentare, 2011 – 2020, mii USD

Sursa: BNS

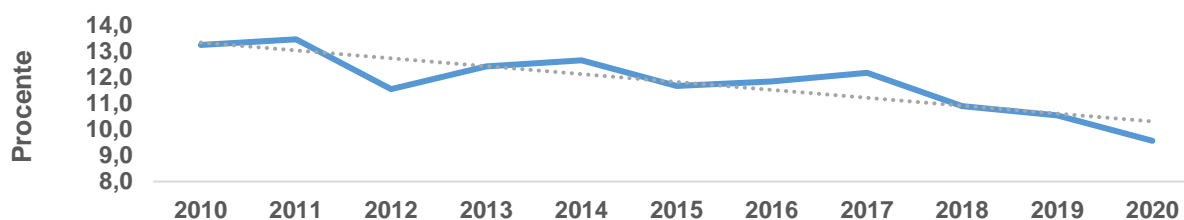
1.2. TENDINȚE ÎN DEZVOLTAREA AGRICULTURII

1.2.1. Volumul producției

În condițiile unei variații, uneori accentuate, a prețurilor la producția agricolă, volumul producției agricole s-a manifestat cu oscilații periodice, determinate de modificarea anului de bază (din cinci în cinci ani), înregistrând o creștere generală, cu o evoluție din ce în ce mai încetinită.

În aceste condiții, agriculturii i-au revenit în anul 2020 cca. 9.6% din volumul total al producției, cu o reducere de cca 3.9 p.p, față de 2011, și cu o cotă medie pentru perioada de referință de cca. 11.8%. Astfel, tendința generală a volumului producției agricole pentru perioada 2011 - 2020 a fost una negativă, cu o reducere medie anuală de cca. 0.3 pp.

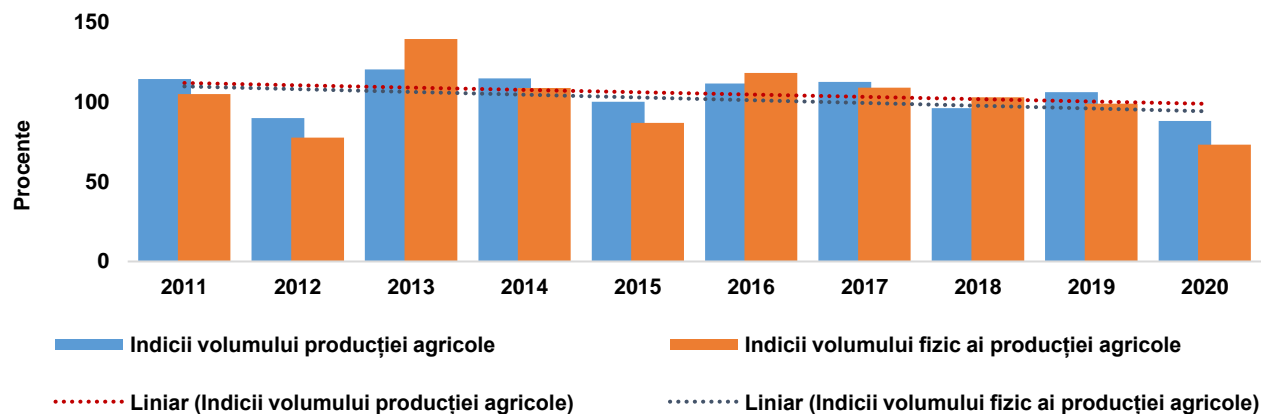
Figura 6. Cota agriculturii în volumul total al producției, 2010-2020, în %

Sursa: BNS

Indicii volumului fizic al producției agricole, care exprimă, de fapt, modificarea reală a producției, exceptând influența prețurilor s-au abătut nesemnificativ față de dinamica volumului producției agricole, exprimați în prețuri comparabile, iar dinamica generală pentru perioada 2010-2020 a înregistrat o tendință generală negativă, de cca -1.7 p.p. În aceste condiții dinamica valorii producției este determinată preponderent de dinamica volumului fizic, și mai puțin, de modificarea prețurilor.

Figura 7. Indicii volumului fizic al producției agricole, 2010-2020, în %

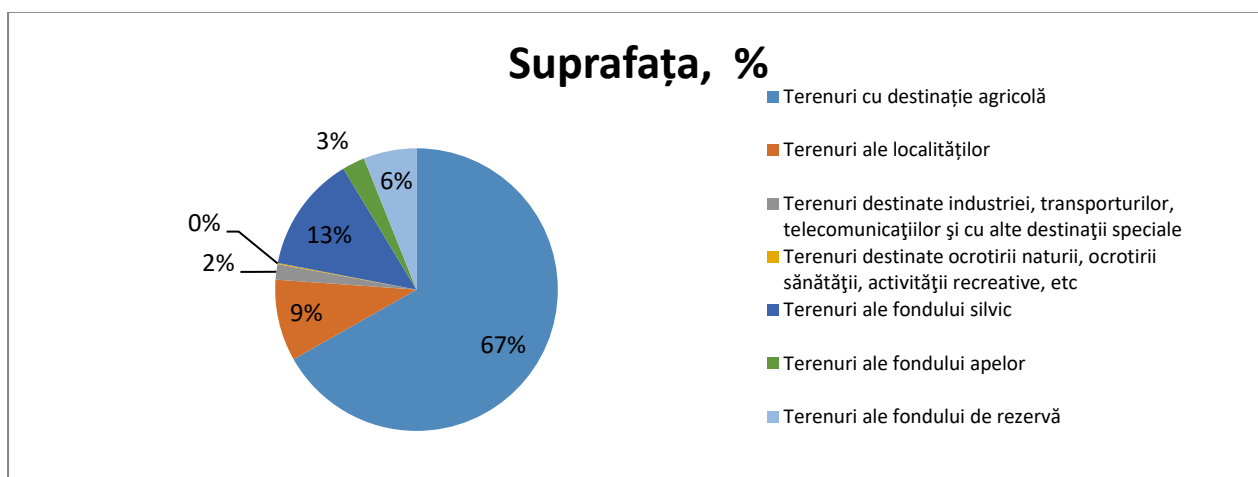

Sursa: BNS

1.2.2. Fondul funciar, suprafețele însămânțate și plantații multianuale

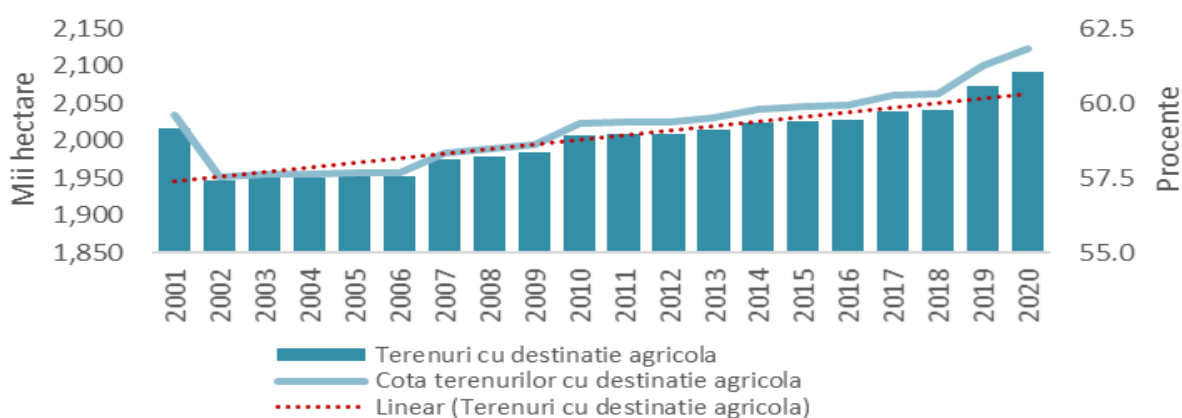
Conform informației din Cadastrul funciar, la 1 ianuarie 2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 391/2022, suprafața totală a terenurilor este de 3 384,7 mii ha. Suprafețele agricole reprezintă 62,5% din suprafața totală a republicii. După o reducere semnificativă, pe fondul recesiunii economice din perioada anilor '90, ponderea terenurilor agricole a urmat, din 2002 și până în prezent, un trend pozitiv, cu o ascensiune medie anuală de circa 0.18 puncte procentuale.

Figura 8. Structura fondului funciar

Sursa: Cadastrul funciar

Figura 9. Evoluția terenurilor agricole

Sursa: BNS

Ca rezultat al demarării în Republica Moldova a reformei agrare din anii 90, persoanele ce au activat în gospodăriile agricole în conformitate cu prevederile art. 12 al Codului funciar nr. 828 din 25 decembrie 1991, au fost împroprietăriți cu teren agricol.

Astfel, terenul agricol a fost divizat într-o mulțime de parcele, având configurații și amplasament necorespunzător practicării unei agriculturi competitive în condițiile economiei de piață. Acest fapt a dus la aceea că majoritatea persoanelor ce practică agricultura, indiferent de faptul că sunt ei proprietari al acestor terenuri sau nu, practică o agricultură inefficientă orientându-se nu spre producerea competitivă a producției pe piață dar pentru îndestularea necesităților proprii.

În prezent, nivelul de fragmentare a terenurilor cu destinația agricolă a suferit unele schimbări după finalizarea reformei de privatizare. Astfel, astăzi, suprafața medie a unei parcele de teren pe republică este de 0,85 ha, zona centrală a țării fiind fragmentată cel mai mult, suprafața minimă a parcelei fiind de 0,29 în raionul Strășeni.

Sarcina principală a activităților de consolidare a terenurilor agricole este îmbunătățirea structurilor agricole prin reducerea fragmentării terenurilor și sporirea dimensiunilor gospodăriilor agricole. În Europa unul din instrumentele principale de implementare a proiectelor de dezvoltare a infrastructurii publice și protecție a mediului înconjurător îl reprezintă consolidarea terenurilor agricole, cu o abordare echilibrată a intereselor agricole, arhitectura peisajeră, restabilirea și conservarea mediului.

Pentru a soluționa probleme de fragmentare a terenurilor agricole și a dimensiunilor mici ale gospodăriilor agricole, este necesară stimularea consolidării terenurilor agricole.

În rezultatul consolidării terenurilor agricole se vor crea condiții pentru agricultura durabilă și dezvoltarea durabilă a comunităților, utilizarea durabilă a resurselor naturale, conservarea biodiversității, agroecosistemelor și patrimoniului cultural și planificarea rațională a dezvoltării infrastructurii din sectorul rural.

1.2.3. Managementul durabil al resurselor de sol în agricultură

În ultimii ani, solurile cu fertilitate înaltă sânt supuse tot mai intensiv degradării din cauza micșorării suprafețelor fâșiilor forestiere de protecție, cataclismelor naturale, utilizării iraționale a resurselor funciare, ignorării metodelor științifico fundamentale de cultivare a culturilor agricole și altor factori, ceea ce a condus la o scădere esențială a capacității productive a solurilor.

Fenomenul degradării solurilor continuă să reprezinte o provocare majoră pentru economia și sectorul agricol al Republicii Moldova. Spre deosebire de alte resurse naturale, dar și de alte mijloace de producție, solul are un caracter nereproductiv și inextensibil, astfel protecția și folosirea rațională a acestuia, sporirea fertilității lui, dar și restabilirea terenurilor agricole degradate constituie o exigență iminentă atât pentru sectorul agricol, cât și pentru domeniul protecției mediului.

Pe lângă factorii naturali și antropici ce afectează negativ și ireversibil funcțiile și calitatea solului în ultimele decenii s-au intensificat toate procesele și formele de degradare a solului. Cele mai grave forme ce au condus la micșorarea capacității de producție sau la deteriorarea învelișului de sol sânt cauzate de procesele de eroziune prin apă și vânt, umiditate excesivă, salinizare, alcalinizare, alunecări de teren etc.

Potrivit datelor oferite de instituțiile științifice din domeniul solului, starea actuală a învelișului de sol este nesatisfăcătoare pe circa 50 % din terenurile agricole și critică pe circa 10%.

Protecția, ameliorarea și utilizarea durabilă a solurilor devine unul dintre principalele obiective strategice în politica statului. Degradarea solurilor terenurilor agricole de calitate superioară provoacă prejudicii enorme domeniului agricol.

Conform informației din Cadastrul funciar suprafața terenurilor cu destinație agricolă constituie, pentru anul 2008 – 1 939 114 ha, iar pentru anul 2019 – 2 019 359 ha. Suprafața terenurilor erodate conform informației Î.S. „IPOT” în anul 2008 constituia circa 877 644 ha, iar în anul 2019 – circa 1 015 693 ha, atestându-se astfel o creștere de circa 16 %.

Cauzele principale ale degradării solului sunt: nerespectarea rotației culturilor în asolamente, reducerea culturilor furajere și leguminoase, reducerea utilizării îngrășămintelor organice și minerale, lucrarea necorespunzătoare a solului, modificarea condițiilor hidrologice, defrișarea pădurilor și a fâșiilor de protecție a câmpurilor, gestionarea necorespunzătoare a pășunilor și utilizarea defectuoasă a utilajelor grele în agricultură.

Datele instituțiilor științifice din domeniul solului stabilesc cele mai avansate forme de degradare a solurilor și anume: soluri cu eroziune în adâncime (ravene), soluri afectate de alunecări active, soluri cu exces permanent de umiditate, soluri solonețizate și salinizate, soluri și biocenoze afectate și distruse (degradate biologic), soluri distruse prin lucrări de excavare, soluri colmatate cu depozite de pedolit slab humifere, soluri compactate și soluri desfundate.

Cea mai avansată formă de degradare o reprezintă *solurile cu eroziune în adâncime* – prin ravene. O metodă efectivă de combatere a eroziunii de adâncime este împădurirea și aplicarea unor măsuri hidrotehnice simple.

Ce ține de *solurile afectate de alunecări active*, acestea deteriorează complet sau parțial învelișul de sol, cea mai simplă și eficientă soluție fiind împădurirea terenurilor.

Formarea și evoluția solurilor nealuviale *cu exces permanent de umiditate* este condiționată de stagnarea îndelungată a apelor pluviale, apariția la suprafață a izvoarelor de coastă sau a apelor pedofreatice. Pentru ameliorarea acestora sunt necesare efectuarea lucrărilor de desecare prin canale deschise, menținerea apelor freatiche sub nivelul critic prin amenajarea drenajului subteran și drenarea-desecarea terenurilor cu exces de apă combinat (pluvial și freatic).

Solurile solonețizate și solonețurile necesită o ameliorare chimică costisitoare, însoțită de construcții de drenaj în luncile râurilor.

Exploatarea intensivă a terenurilor arabile provoacă degradarea biologică a solului și apare ca rezultat al degradării fizice, chimice și altor forme de degradare, care au un impact major asupra distrugerii structurii și reducerii capacității de producere a solurilor.

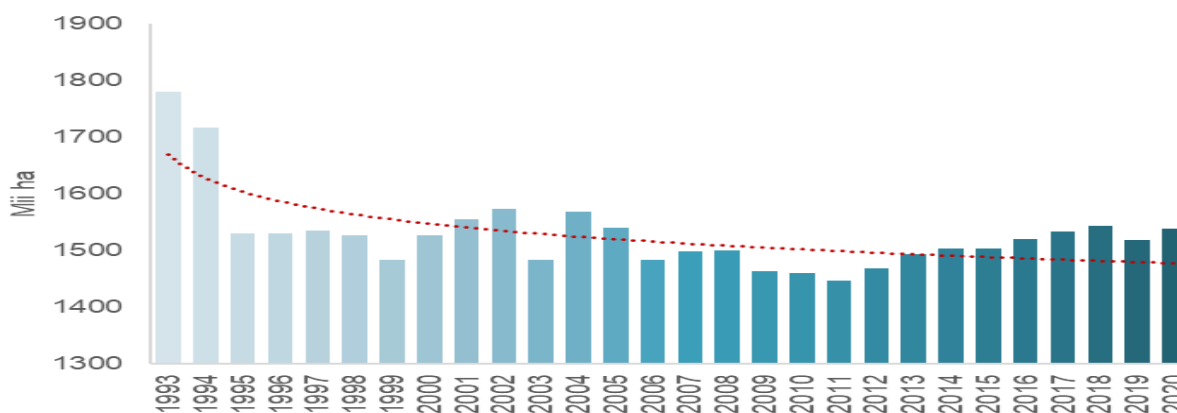
De asemenea, eroziunea prin apă provoacă spălarea pedolitului de pe versanți și acumularea lui pe glacisurile versanților și în depresiuni (vâlcele, văgăuni, văi) și, în consecință, duce la degradarea și reducerea capacității lor productive.

Pentru a avea efecte pozitive asupra resurselor de sol este necesar de:

- 1) A proteja solul împotriva acțiunii mecanice a apei și a vântului (categorie care cuprinde complexul de lucrări de prevenire și combatere (control) a eroziunii solului);
- 2) A reface (a completa) deficitul de umiditate în sol (categorie care cuprinde irigațiile);
- 3) A preveni sau a elimina excesul de apă din sol, de la suprafața acestuia (categorie în care se încadrează desecarea și drenajul);
- 4) A restabili solurile (categorie în care se încadrează lucrările de construcție și exploatare a obiectelor hidrotehnice, lucrările de decopertare selectivă și de copertare a terenurilor deteriorate sau degradate, lucrările de ameliorare a solurilor alcalice și salin);
- 5) Implementarea lucrărilor de conservare a solului;
- 6) Cultivarea culturilor de acoperire a solului pe timpul iernii;
- 7) Amenajarea și menținerea zonelor-tampon cultivate cu iarbă;
- 8) Construirea/reconstrucția pe terenurile agricole irigate a câmpurilor în pantă;
- 9) Utilizarea materialului organogen (gunoiul de grajd natural);
- 10) Conversia către agricultura ecologică;
- 11) Rotația culturilor și sporirea efectivului de animale.

În ultimele 3 decenii evoluția suprafețelor însămânțate din totalul suprafețelor agricole a înregistrat distorsiuni semnificative, în care creșterile au alternat în paralel cu descreșterile.

Figura 10. Suprafețele însămânțate din Republica Moldova (1993-2020)

Sursa: BNS

Cele mai semnificative constatări legate de dinamica suprafețelor agricole se referă la:

- Reducerea cu cca 13.6%, a suprafețelor însămânțate în perioada 1993-2020, în condițiile unei relative stabilități a suprafeței însămânțate cu cereale și leguminoase – boabe (+5%) și o creștere importantă a suprafețelor plantate cu culturi tehnice (+75.5%);
- Cadrul culturilor tehnice unde se atestă o creștere puternică (de peste 3 ori) a suprafețelor plantate cu floarea soarelui și o reducere semnificativă (de aproximativ 6 ori) a suprafețelor de sfeclă de zahăr (de la 83 mii ha în 1993 la 14 mii ha în 2020);
- Dinamica specifică pe categorii de culturi agricole pentru perioadă de referință unde se detașează creșterea celor mai preponderente suprafețe plantate cu culturi tehnice (+75.7%) și cu cereale și leguminoase (+5%).

Tabelul 1. Ritmul de creștere a suprafețelor culturilor agricole, comparații anii 1993 și 2020, %

CULTURI AGRICOLE	RITMUL (%)
Suprafața însămânțată	-13.6%
Cereale și leguminoase - boabe	5.0%
Culturi tehnice	75.7%
Cartofi, legume și bostănoase	-19.2%
Legume	-56.1%
Plante de nutreț	-89.1%

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS

În structura suprafețelor agricole predomină cu pondere de cca 62.2% - cerealele și leguminoasele, iar cumulativ cu culturile tehnice acestea dețin 92.2% din suprafețele însămânțate.

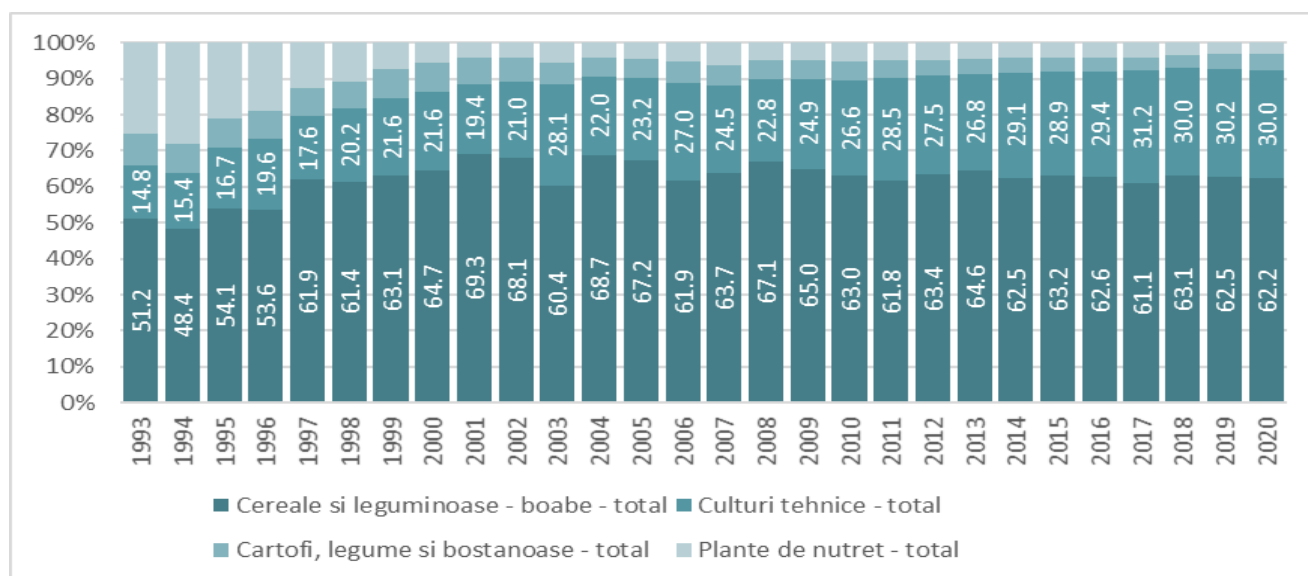
Tabelul 2. Structura suprafețelor agricole, %

	STRUCTURA ÎN 2020 (%)	MODIFICĂRI STRUCTURALE 2020/1993 (PP)	SLOPE 1993-2020 (PP)
Cereale și leguminoase – boabe	62.2	11.04	0.26
Culturi tehnice	30.0	15.26	0.56
Cartofi, legume și bostănoase	4.5	-4.33	-0.20
Plante de nutreț	3.2	-22.04	-0.62

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS

În aceste condiții, cele mai consistente modificări structurale favorabile le revin suprafețelor destinate culturilor tehnice, care în perioada 1993 - 2020 s-au dublat (+15.3 p.p.), și celor destinate cerealelor și leguminoaselor (+11 p.p.).

Figura 11. Suprafețele însămânțate din Republica Moldova, după culturi agricole (1993-2020)

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS

Ponderea suprafețelor destinate culturilor tehnice a înregistrat în perioada 1993-2020 o creștere medie anuală de cca 0.56 pp, iar cea însămânțată cu cereale și leguminoase a crescut în medie pe an cu cca 0.26 pp.

În aceeași perioadă, deși dețin ponderi minore, au fost afectate pozițiile structurale ale culturilor de cartofi, legume și bostănoase și a plantelor de nutreț, ponderea cărora în perioada de referință s-a redus de două ori (de la 8.8 la 4.5%) și, respectiv, de 8 ori (de la 25.2% la 3.2%). Prin urmare, dacă se va ține cont de o productivitate aproximativ constantă a plantelor de nutreț, din reducerea masivă a suprafețelor se pot deduce proporțiile degradării domeniului zootehnic al țării.

Dinamica suprafețelor însămânțate în ultimii aproape 30 de ani denotă o relativă stabilizare a reducerii suprafețelor însămânțate. În condițiile evoluției retrospective, ne putem aștepta, spre un eventual orizont previzional către 2030, la cote ale suprafețelor însămânțate cuprinse între 1385 și 1542 mii ha. Astfel, conform unei variante optimiste, către anul 2030 ne putem aștepta la o pierdere de circa 1% a suprafețelor însămânțate față de situația din prezent, sau -7.62% față de anul 1993. Conform variantei pesimiste, pierderile suprafețelor însămânțate vor reprezenta -1.6% față de situația din prezent și -17% față de anul inițial al analizei.

Pentru recuperarea suprafețelor pierdute o soluție ar fi elaborarea și punerea în aplicare a unor politici de valorificare rațională a suprafețelor omise din sistemul agricol (inclusiv prin schimbarea regimului de proprietate), fapt ce va permite revenirea/extinderea la cotele anterioare de până la perioada de recesiune.

Pe lângă suprafețele însămânțate, au fost afectate de recesiuni substanțiale și suprafețele plantațiilor multianuale. În perioada 1993 – 2020, suprafața plantațiilor multianuale s-a redus de cca 1.7 ori, de la 445 mii ha la 263 mii ha (-40.9%).

Tabelul 3. Ritmul de creștere a suprafețelor culturilor multianuale, comparații anii 1993 și 2020, % cu excepția plantațiilor viticole

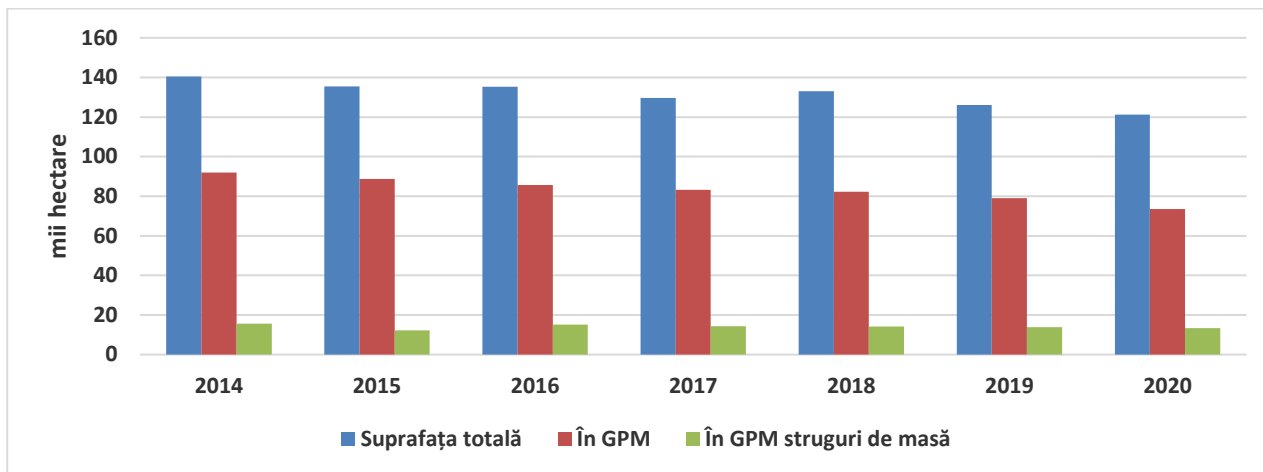
SPECII MULTIANUALE	RITMUL 2020/1993 (%)
Suprafața - total	-40.9
Fructe, pomușoare și nuci - total	-43.4
Fructe sămânțoase	-60.0
Meri	-45.1
Fructe sămburoase	-48.8
Prune	-29.0
Vișini	-20.0
Piersici	-50.0
Pomușoare	100.0
Nuci	105.9

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor BNS

Un element important în vederea dezvoltării suprafețelor de culturi multianuale (culturi pomicele, arbuști fructiferi, căpșuni) este majorarea suprafețelor plantațiilor cu circa +27% începând cu anul 2007, aceasta fiind determinată, în mare parte, de creșterea de 7 ori a suprafeței plantațiilor de nuci și, respectiv, de 4 ori a plantațiilor de pomușoare.

Conform unor estimări spre orizontul 2030, suprafețele plantațiilor pomicele, nucifere, de arbuști fructiferi și căpșuni vor ajunge la o suprafață de cca 135 mii hectare (-4.7% față de anul 2020). În același timp varianta pesimistă indică o reducere consistentă a suprafeței până la nivelul de 84 mii hectare (-40.5% față de 2020). O alternativă mai favorabilă, fundamentată pe creșterea suprafețelor de plantații înregistrate începând cu anul 2007, sugerează posibilitatea realizării variantei optimiste de circa 185 mii hectare (+30% față de 2020), în timp ce varianta pesimistă indică spre anul 2030 o creștere a suprafeței de până la 155 mii hectare (+10% față de 2020).

Figura 12. Suprafețele plantate cu viță de vie (1993-2020)

Sursa: Elaborată în baza datelor BNS

Suprafețele totale de plantații viticole înregistrează o descreștere, cu un indice mediu anual de cca 2%. În anul 2014 suprafața totală a plantațiilor viticole au fost de 140,4 mii ha, dintre care 133,7 mii ha pe rod. Către anul 2020, suprafața totală a plantațiilor viticole s-a redus la 121,2 mii ha, dintre care productive 114,1 mii ha (fig. 12). În gospodăriile producție marfă suprafețele plantațiilor viticole s-au diminuat, cele cu soiuri de struguri pentru vin de la 76,3 mii ha în 2014, la 60,2 mii ha, cele cu soiuri de struguri pentru masă de la 15,7 mii ha în 2014, la 13,3 mii ha în 2020. Între anii 2014-2020 s-au plantat, în total cca 10 mii ha, fiind de peste două ori mai puțin decât în perioada 2007-2013. Pe parcursul anilor 2014-2020 au fost defrișate cca 2,6 mii hectare în an.

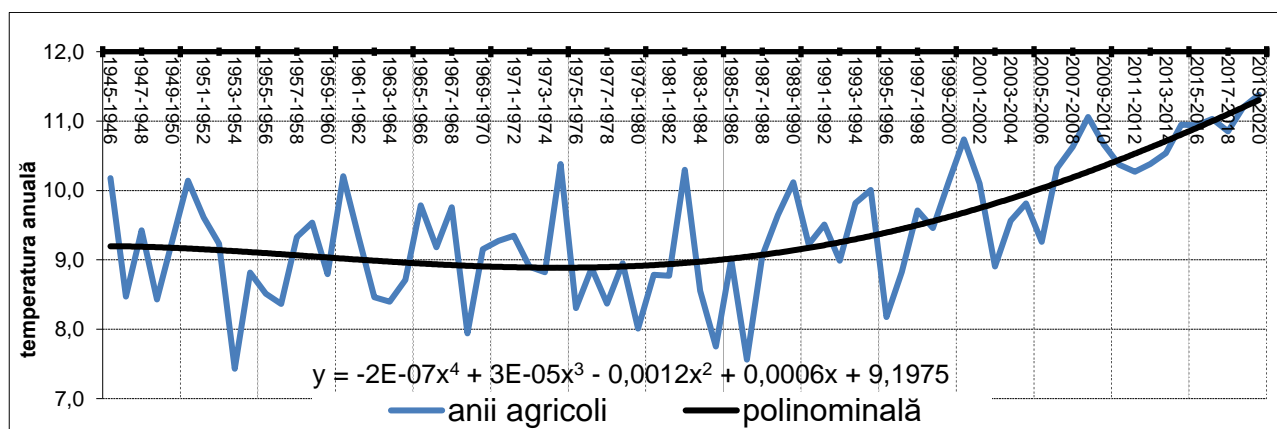
Extinderea activităților agricole poate fi determinată și de creșterea numărului de întreprinderi cu activități agricole. Astfel, în perioada de analiză, numărul de întreprinderi agricole la fel ca și ponderea acestora din numărul total de întreprinderi din republică, a continuat să crească, dinamica generală fiind caracterizată de un ritm de circa +40% și respectiv +1.62 puncte procentuale.

1.2.4. Schimbările climatice

Analiza datelor meteo din ultimii 75 de ani arată că parametri principalii ai climei din Republica Moldova au fost supuși multiplelor fenomene climatice, unele dintre ele influențând vădit procesul de creștere în ramura agricolă.

Indiciile de majorare a temperaturilor anuale pentru perioada analizată (1945 - 2020) au constituit: de la +9,250 C la +11,40 C (cu +2.150 C, sau cu +0.02870 C anual), (fig. 13). La prima etapă (a.a. 1945-1975), s-a înregistrat și fenomenul de scădere a indicilor temperaturilor anuale: de la +9.250 C până la +8.950 C (sau -0.30 C, ceea ce constituie în medie -0,010 C pentru fiecare an.

Figura 13. Schimbarea climei și evoluția dezvoltării agriculturii din Republica Moldova, 1945-2020

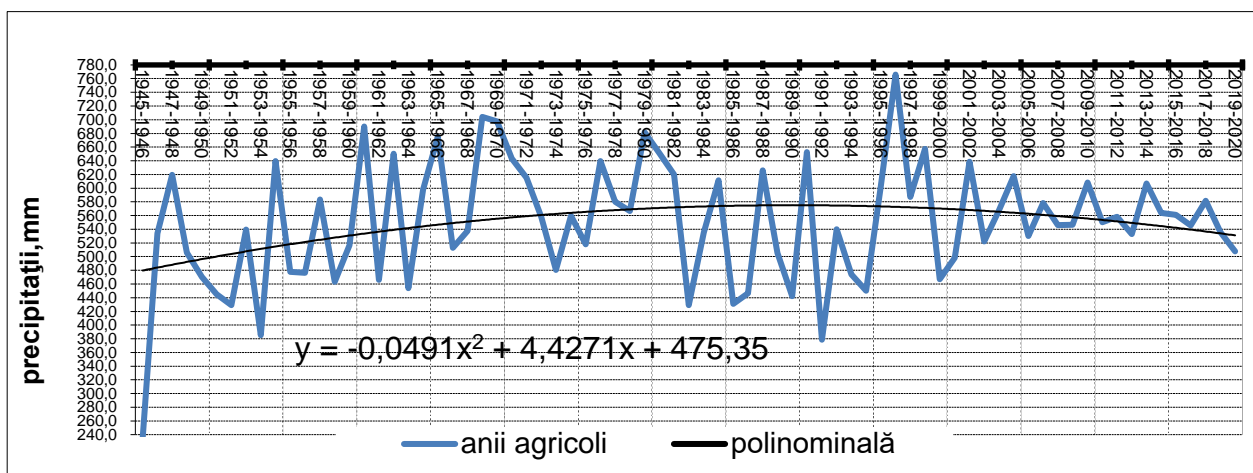
Sursa: elaborată de autori în baza datelor SHS

În consecință, trendul majorării temperaturilor anuale în ultimii 45 ani (1975-2020) a fost de: +2,450 C (+0,0540 C per 1 an), inclusiv pentru ultimii 20 de ani (2000-2020): cu +1,800 C (sau

+0,090 C per 1 an), dar ultimii 10 ani (a.a. 2011-2020): cu +0,940 C (sau +0,0940 C per 1 an), adică de 1,74 ori mai intensiv în comparație cu indicatorul mediu.

Paralel, volumul precipitațiilor atmosferice se apreciază după alte criterii: majorarea de la 480,0 mm până la 576,0 mm (sau +2,9 mm per 1 an) – înregistrate pentru perioada a. a. 1945-1986. În perioada ultimilor 35 de ani (1985-2020), dimpotrivă, a fost înregistrată scăderea volumului de precipitații atmosferice: de la 576 mm până la 538,0 mm (sau cu -1,09 mm anual).

Figura 14. Dinamica indexelor volumului de precipitații atmosferice, 1946 - 2020

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor SHS

Instabilitatea principalilor indicatori meteo: variația temperaturii aerului și scăderea volumelor de precipitații a avut drept consecință scăderea nivelului de productivitate a principalelor culturi agricole. Conform datele din perioada 1946-2014, observăm ritmuri de scădere a nivelului de productivitate apreciate ca: -0,0245 t/ha – pentru cultura grâului de toamnă, -0,025 t/ha – pentru cultura porumbului, -0,0119 t/ha – pentru cultura de floarea-soarelui, -0,0052 t/ha – pentru cultura sfeclii de zahăr, -0,0099 t/ha – pentru struguri și -0,0055 t/ha – pentru culturi pomicole pentru fiecare +1% de temperaturi anuale.

Indicatorii specifici meteo ce caracterizează clima Moldovei sunt: instabilitatea temperaturilor anuale: de la 7.760 C până la +12 C, și volumele precipitațiilor: de la 236 mm până la 765. 3mm. Analiza datelor anilor studiați mai arată că anii agricoli cu temperaturi maxime au fost fixate în 21.6%, iar cele cu temperaturi reduse în 45. 9%..

Odată cu procesul de majorare a indicilor temperaturilor aerului (de la +7.56 0 C până la + 12 C) s-a fixat scăderea coeficientului fotosintetic a plantelor culturilor agricole (t/ha pentru fiecare +10 C). Cea mai conservativă a fost reacția plantelor culturii sfecla de zahăr, dar cele mai volatile au fost culturile pomicole și viță-de-vie, grâul de toamnă și porumbul ocupând o poziție medie. Un criteriu, care caracterizează suplimentar fenomenul de schimbare a climei, este și a.n. „extremizația climei” care se apreciază prin procesul majorării temperaturilor sezonului de vară paralel cu scăderea temperaturilor de iernare, ce se demonstrează prin a. n. „coeficientul continental” (Kcont), în comparație cu datele medii multianuale.

Analiza datelor multianuale (1945-2020) au demonstrat că anii cu cel mai înalt nivel de recoltă a culturilor agricole, s-au caracterizat prin cele mai modeste indice a Kcont: iarna cu temperaturile ridicate (t0 C= -1,50 C...-1,80 C, sau cu +0,70 C...+0,40 C) mai sus de „norma” multianuală (-2,20 C), în coordonare cu nivelul modest a temperaturilor sezonului de vară (+18,150 C...+19,00 C), ce

se apreciază cu $K_{cont} = 0,86-0,90$ un. (tabelul 4). Cea mai accentuată reacție a plantelor la majorarea nivelului K_{cont} . au avut-o culturile pomicole (scăderea cu $-56,0\%$), sfecla de zahăr ($-52,1\%$), grâu de toamnă ($-47,2\%$) și porumbul ($-29,2\%$), mai puțin vița de vie ($-35,6\%$) și floarea-soarelui ($-43,1\%$).

Tabelul 4. Dinamica nivelului de productivitate a culturilor agricole în dependență de indicii k_{cont} . (1945-2020)

Nr	K_{cont}	Ani	NIVELUL DE PRODUCTIVITATE (T/HA)											
			Grâu de toamnă		Porumb		Floarea-soarelui		Sfecla de zahăr		Struguri		Fructe	
			t/ha	%	t/ha	%	t/ha	%	t/ha	%	t/ha	%	t/ha	%
1	Până la 0.9	4	2.91	116.4	3.42	120.4	1.81	122.3	30.3	122.3	4.4	95.2	6.67	137.5
2	0.91-0.95	18	2.66	106.4	3.25	114.4	1.55	104.0	27.2	110.0	4.79	103.7	5.54	114.2
3	0.96-1.04	27	2.62	104.8	3.05	107.4	1.46	98.0	26.3	106.1	4.77	103.2	5.27	108.6
4	1.05-1.10	15	2.43	97.2	2.80	98.6	1.36	91.3	22.9	92.45	4.34	93.9	4.77	98.3
5	≥ 1.11	11	1.73	69.2	2.08	98.2	1.18	79.2	17.2	69.4	3.145	68.1	3.935	81.1

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor SHS

Reacția culturilor agricole la fenomenul scăderii volumului de precipitații atmosferice (în perioada 1946-2020) a fost destul de accentuată. Minimizarea volumelor de precipitații anuale: de la 544,2 mm (media multianuală) cu $-141,5$ mm. ($-26,0\%$), a condus la scăderea nivelului de productivitate: cu $-0,39$ t/ha (sau $-0,015$ t/ha pentru fiecare $-1,0\%$ de precipitații) – pentru cultura grâul de toamnă; cu $-0,67$ t/ha (sau $-0,0258$ t/ha) – pentru porumb; $-0,095$ t/ha (sau $-0,00365$ t/ha) – pentru floarea-soarelui; $-0,2$ t/ha (sau $-0,0077$ t/ha) – pentru vița de vie și $-0,27$ t/ha (sau $-0,0104$ t/ha pentru fiecare $-1,0\%$ de precipitații) – pentru culturile pomicole.

După calculele datelor multianuale se poate de concluzionat: în anii secetoși reacția la deficitul de umiditate (pentru fiecare -20 mm de precipitații) s-au înregistrat: $-0,056$ t/ha ($-2,3\%$) scăderea nivelului de recoltă la cultura griului de toamnă; $-0,096$ t/ha ($-3,37\%$) - pentru porumb; $-0,029$ t/ha ($-1,99\%$) - pentru floarea-soarelui; $-0,484$ t/ha ($-2,1\%$) - pentru sfecla de zahăr; $-0,04$ t/ha ($-0,93\%$) - pentru struguri și $+0,01$ t/ha ($+0,2\%$) - pentru fructe (pentru fiecare -20 mm.)

Influența consolidată a factorilor meteo (temperaturile și volumul de precipitații anuale), demonstrată prin indicatorul „coeficientul hidrotermal (CHT)”, a fost apreciat pentru perioada (a.a. 1946-2020) cu o creștere proporțională a nivelului de productivitate a culturilor agricole.

Pentru culturile: grâu de toamnă, floarea-soarelui, struguri și culturi pomicole, trendul de majorare proporțională a nivelului de productivitate a fost accentuat în latitudinea indicilor CHT de la 0,89 până la 1,30 un., dar după depășirea nivelului optimal (CHT $> 1,31$), invers a fost înregistrată scăderea nivelului de recolte: ($-10,0\%$; $-7,4\%$; $-21,6\%$ și $-20,6\%$ - corespunzător). Pentru culturile porumbul și sfecla de zahăr, fenomenul indicilor optime de CHT nu a fost stabilit și nivelul de productivitate s-a majorat proporțional în toată latitudinea de CHT studiate (tabelul 6). Nivelul de corelație („r”) dintre indicii anuali a CHT și productivitatea griului de toamnă a constituit: $r = +0,334$, porumbului: $r = +0,579$; floarea-soarelui: $r = +0,314$ și sfeclei de zahăr: $r = +0,391$ unități. Cu o reacție mai accentuată s-au caracterizat plantele fructifere, porumbul, grâul de toamnă și sfecla de zahăr.

În cazul scenariului de răcirea globală a climei, scăderea temperaturilor anuale va provoca majorarea nivelului de productivitate a culturilor agricole. Pentru fiecare scădere cu $-1,00$ C de temperaturi anuale s-au înregistrat: $+0,26$ t/ha ($+10,7\%$); $+0,056$ t/ha ($+1,94\%$); $+0,014$ t/ha ($+1,01\%$); $+0,292$ t/ha ($+1,28\%$); $+0,335$ t/ha ($+7,25\%$) și $+0,490$ t/ha ($+10,1\%$) - corespunzător pentru culturile date, realizate în latitudinea temperaturilor anuale da la $+7,80$ C până la $+9,350$ C. Temperaturilor reduse ale sezonului de vară au cea mai bună influență.

Cât privește nivelul de umiditate optimală (636,6 mm, sau $+90$ mm, ori $+16,5\%$ - la volumul mediu multianual), s-au înregistrat: pentru cultura grâul de toamnă: $+0,049$ t/ha ($+2,0\%$) pentru fiecare $+20$ mm de precipitații, pentru porumb: $+0,060$ t/ha (sau $+2,1\%$); floarea-soarelui: $+0,023$ t/ha ($+1,57\%$); sfecla de zahăr: $+0,038$ t/ha ($+0,17\%$); struguri: $+0,094$ t/ha ($+2,03\%$) și pentru fructe: $+0,021$ t/ha ($+0,44\%$). Ulterior, în anii cu nivelul de umiditate majorat (în volum și mai exagerat - cu

+23,9%, sau până 684,0mm) a scăzut nivelul de productivitate a culturilor agricole, până la: -0,56%; -0,19%; -1,7%; +1,35%; +0,33% și -0,35%, corespunzător, pentru fiecare cultură.

Așadar, plantele culturii de grâu de toamnă au demonstrat o reacție negativă (cea) mai accentuată la condițiile secetoase: toamna, primăvara și vara; porumbul - primăvara și vara; floarea-soarelui - iarna și primăvara; sfecla de zahăr - iarna, primăvara și vara; vița de vie - iarna și primăvara, fructele - iarna și primăvara.

Scăderea nivelului de recoltă a culturilor agricole, localizate pe soluri erodate (care se apreciază cu 950 mii ha) sunt mult mai sensibile (cu 25-35%) la influența fenomenului secetei.

Astfel, datorită expunerii geografice, a peisajului și a situației în zona climatică temperat-continentală, Republica Moldova este extrem de vulnerabilă la schimbările climatice și la diverse fenomene hidrometeorologice naturale. Pe parcursul ultimilor 20 de ani, au existat 6 ani de secetă devastatoare (2000, 2003, 2007, 2012, 2015 și 2020) care au afectat aproximativ 75% din teritoriul țării; 9 ani au intrat în top 10 cei mai fierbinți ani din istoria observațiilor meteorologice, în timp ce 2016 și 2020 au devenit cei mai fierbinți ani din istoria observațiilor meteorologice naționale. În cea mai mare parte a ultimilor ani, cele mai frecvent înregistrate fenomene în Moldova au fost: înghețuri târzii de primăvară (a doua decadă a lunii aprilie - a doua decadă a lunii mai), grindină (a treia decadă a lunii aprilie - a treia decadă a lunii iulie), temperaturi excesiv de ridicate și insolație extremă (a doua decadă a lunii mai - a treia decadă a lunii august), înghețuri timpurii de toamnă (a doua decadă a lunii octombrie), inundații și ploi torențiale (a doua decadă a lunii aprilie - a treia decadă a lunii iunie); toate acestea conduc la o scădere semnificativă a productivității agricole, a calității generale a produselor și la o incidență mai frecventă a dăunătorilor și bolilor.

Costul total actual al lipsei de acțiune în ceea ce privește adaptarea la schimbările climatice este estimat la aproximativ 600 de milioane USD, echivalentul a 6,5% din PIB-ul țării. În comparație, costurile directe ale schimbărilor climatice până în anul 2050 (adică scăderea producției cauzată de schimbările climatice, plus creșterea pagubelor și a costurilor de prevenire) se estimează la aproximativ 1,3 miliarde USD, din care 70% vor fi suportate de sectorul agricol.

1.2.5. Infrastructura de irigare și managementul apelor

Infrastructura de irigare. Seceta care persistă în urma schimbărilor climatice afectează producția agricolă și, implicit, securitatea alimentară a țării.

Irigația este principala măsură eficientă de optimizare a regimului de umiditate a solului în perioada de vegetație a plantelor.

Producția globală agricolă, pe ramuri ale agriculturii, este în descreștere în ultimii ani. Conform datelor *Biroului Național de Statistică* (BNS), scăderea producției agricole din Republica Moldova în 2020 a fost determinată în mare măsură de scăderea producției vegetale cu 35,9 % și producției animaliere cu 3,8 %, fiind resimțit impactul secetei aride și altor condiții climatice nefavorabile din anul respectiv.

Analiza suprafețelor terenurilor din fondul funciar al Republicii Moldova (la 01.01.2022), constată că suprafața terenurilor amenajate pentru irigare constituie 215933,84 ha, dintre care terenurile arabile ocupă 201933,39 ha (93,51 %), plantații multianuale – 12885,48 ha (5,97 %) dintre care 10760,85 ha (4,98%) – livezi și 1991,39 ha (0,92 %) – plantații viticole. Suprafața terenurilor desecate constituie 58,20 mii hectare.

Dacă în anul 1989 erau atestate 300,0 mii ha de terenuri irigate, ulterior, în 1992 suprafața terenurilor amenajate pentru irigare a fost extinsă până la 320 mii ha. la care s-au utilizat resursele de apă în volum total de 692 mln m³, inclusiv din Nistru (64%), Prut (25%) și alte surse (11%).

În prezent pot fi asigurate cu irigare circa 40,0 mii ha., în ultimii ani suprafața terenurilor irigate reducându-se drastic, suprafața fizică care actualmente se irigă fiind de circa 4,0-7,0 mii ha, ceea ce constituie doar 5 % din suprafața terenurilor de referință.

Conform datelor Agenției „Apele Moldovei”, în țară sunt 78 de Sisteme Centralizate de Irigare (SCI) cu aria de acoperire a 131 688 ha. Starea tehnică în care se află sistemele centralizate de irigare în prezent este dezastruoasă (51% din totalul celor 78 SCI sunt ruinate/distruse, 22% – sunt nefuncționale iar 27% – sunt funcționale parțial).

Din cauza exploatării acestora de peste 60 de ani și a distrugerii infrastructurii de irigare, s-au redus substanțial suprafețele terenurilor irigate și, în consecință, a fost afectat atât volumul cât și calitatea producției agricole. Ținând cont de starea tehnică a sistemelor de irigare, dar și de desecare, în prezent, este necesară reabilitarea acestora și transmiterea acestora în gestiunea Asociațiilor Utilizatorilor de Apă la Irigare (AUAI), care sunt bazate pe reprezentativitatea deținătorilor de terenuri agricole din aria SCI.

Managementul apelor în agricultură. Resursele apelor de suprafață în Republica Moldova sunt reprezentate de 6500 cursuri de apă permanente sau intermitente cu o lungime totală de circa 27 000 km, inclusiv râurile mari: Nistru (652 km), Prut (705 km), Răut (286 km).

Cele mai importante resurse de apă de suprafață (72 % din resurse disponibile sau 4000 mln m³/an) sunt aduse din exteriorul țării cu râurile transfrontaliere Nistru și Prut, care sunt gestionate în comun cu Ucraina și România în baza acordurilor interstatale.

Volumul apelor de suprafață, care potențial poate fi concentrat în interiorul țării în mai mult de 4000 de bazine de acumulare, constituie circa 1 320 mln m³, dintre care disponibile pentru utilizare sunt 800 mln m³/an sau 15 % din totalul resurselor de apă disponibile. În anii '80 ai secolului trecut sectorul de irigare reprezenta principalul utilizator de apă. Însă, din diferite motive dinamica utilizării apei în ultimii ani s-a schimbat considerabil.

Volumul relativ redus de ape folosite la irigație este condiționat atât de particularitățile naturale (debitul redus și insuficiența de precipitații, riscul sporit de salinizare a solurilor), cât și de posibilitățile tehnico-economice de utilizare a apei pentru irigare. Astfel, consumul maxim al apei pentru irigare se atestă în raioanele situate în proximitatea râurilor Nistru și Prut, care dispun de capacități mari de captare, transportare și utilizare a apei în aceste scopuri, inclusiv (în descreștere) Dubăsari, Ștefan Vodă, Anenii Noi, Briceni, Soroca, Edineț, Ungheni, Căușeni, Râșcani.

Se atestă că în ultimii ani a scăzut esențial captarea apei pentru irigare din fl. Nistru și r. Prut. În același timp, resursele de apă al acestor râuri permit majorarea cantității apei captate pentru irigare.

Zone cu potențial de irigare semnificativ, care pot fi asigurate cu apă, în perspectivă sunt terenurile agricole amplasate istoric în aria de acoperire a sistemelor centrale de irigare de-a lungul râurilor Nistru (64 %), Prut (25 %) și bazine de acumulare în interiorul țării (11 %), care sunt și principalele surse de apă pentru irigare. Suprafața acestor terenuri este de circa 300 mii ha.

În Republica Moldova sunt peste 4000 de bazine de acumulare (iazuri și lacuri de acumulare), dintre care 28 cu un volum de peste 1 mil. m³. Din numărul total al bazinelor de acumulare, 47 sunt în gestiunea entității responsabile de gospodărirea apelor, restul – sunt gestionate de autoritățile administrației publice locale. 42 de bazine sunt destinate irigației și 5 – pisciculturii.

Sursele principale de apă pentru irigare: Nistrul, Prutul, râulețele mai mici, bazinele de acumulare (lacurile, iazurile) per total dispun de cantități suficiente pentru a asigura necesarul de apă pentru irigarea întregii suprafețe de terenuri agricole, de 300 000 ha, estimate ca fi irigabile. Doar că, în practică, cantitate de apă, nu este disponibilă proporțional în perioada critică pentru irigare, a culturilor strategice.

Din aceste considerente, este foarte important de a lua în calcul disponibilitatea și utilizarea eficientă a resurselor de apă existente, cât și posibilitatea de a dezvolta capacități de reținere și acumulare a apei, în rezervoare noi alternative din interiorul țării, în sezonul când sunt ploi din abundență, în acest fel rezolvând/diminuând parțial și problema pericolului de inundații, fiind propuse spre implementare măsuri și acțiuni, care vor asigura/crește competitivitatea sectorului.

Pentru asigurarea sectorului agricol cu volumul necesar de apă pentru irigare este important de luat în calcul disponibilitatea și utilizarea eficientă a resurselor de apă existente (apa din râurile și bazinele acvatic), precum și posibilitatea de valorificare și dezvoltare a surselor alternative, cum ar fi: captarea și stocarea apelor în afara sezonului de irigare - atunci când debiturile râurilor sunt mult mai mari ca în perioada de vară; captarea și acumularea apelor rezultate din precipitațiile atmosferice – rezolvând/diminuând totodată și problema inundațiilor, epurarea și captarea apelor reziduale, precum și alte metode disponibile. În acest sens, trebuie utilizate atât capacitățile existente, cât și altele noi, cum ar fi construcția bazinelor moderne de stocare, dotate cu Geomembrane. Pentru regiunile în care sunt mai puține surse de apă tradiționale pot fi utilizate apele subterane, doar că în

acest caz, este imperativ necesar de luat în considerare calitatea apei, pentru a nu prejudicia calitatea solului și de a exclude pericolul de salinizare și solonețizare.

Eficiența irigații în agricultură depinde, în mare parte, și de costul volumului de apă utilizat, precum și de rentabilitatea culturilor agricole cu schemă de irigare. Din acest considerent, una dintre provocările ce urmează a fi soluționate în perioada următoare ține de managementul durabil al rețelelor de distribuție. Dezvoltarea în continuare a rețelei AUAI poate fi acel colac de salvare care, de rând cu diminuarea prețului, poate soluționa și problema utilizării raționale și eficiente a apei pentru irigare, inclusiv prin implementarea metodelor eficiente de hidroameliorare.

Conform recensământului agricol (2011), din totalul de 773 de exploatații care dispuneau de utilaje de irigare, 92% din aceste exploatații erau conduse de bărbați. Cu alte cuvinte, deși mai mult de o treime din toate exploatațiile erau conduse de femei, acestea dețineau mai puțin de opt la sută din utilajele de irigare din Moldova la acea vreme. Dintre solicitanții de subvenții din 2020 pentru achiziționarea de echipamente de irigare și acoperirea costurilor de irigare, nici o femeie nu a aplicat în prima categorie și doar 11% dintre solicitanții din a doua categorie au fost femei. (*Raportul 2020 al Agenției de Intervenție și Plăți în Agricultură (AIPA)* <http://www.aipa.gov.md/ro>).

Dat fiind faptul, că sunt puține exploatații conduse de femei, inclusiv care au echipamente de irigare, este de așteptat că un număr mic va solicita asistență pentru a acoperi costurile energetice asociate cu irigarea. În consecință, beneficierea redusă din partea femeilor fermiere poate fi o reflectare a terenurilor lor mai mici sau a naturii fragmentate a terenului care face irigarea mai complicată.

Conform Acordului Compact din 2010, Guvernul și Corporația Provocările Mileniului au investit în reabilitarea sistemelor de irigare și în înființarea de asociații suplimentare de utilizatori de apă, având o rată de 20% în conducerea AUAI. În 2014, femeile reprezentau 34% din structura consiliilor administrative al celor 11 AUAI nou-înființate, 51% din membrii consiliilor auditorilor și 36% din membrii comisiilor de soluționare a litigiilor (*Raportul raportorului special privind drepturile omului la apă potabilă sigură și salubritate, 2016*). Impactul participării femeilor în gestiunea AUAI, a generat schimbări pozitive în vederea facilitării accesului femeilor la irigare, inclusiv ca un rezultat al măsurilor speciale de creștere a implicării femeilor în gestionarea resurselor de apă (*Evaluarea de țară din perspectiva dimensiunii de gen „Egalitate de gen, agricultură și dezvoltare rurală în Moldova”. FAO, 2021*).

1.2.6. Agricultură ecologică

În Republica Moldova există toate condițiile climatice pentru dezvoltarea agriculturii ecologice. Evoluțiile în acest domeniu însă, încă nu sunt pe măsura potențialul său. Dacă în 2017 suprafața totală a terenurilor certificate în sistem ecologic era de 75686,1 ha, în 2019 aceasta s-a redus la 28 546,6 ha, dintre care 22,1 mii ha certificate în sistem ecologic și 6365 ha în conversie. Astfel, doar 1,1% din suprafața agricolă a Republicii Moldova este cultivată în sistem ecologic. Pentru comparație, media în UE este de 8,5%, iar Comisia Europeană țintește o proporție de 25% până în 2030.

Conform datelor din Atlasul Agriculturii Ecologice, în anul 2020 erau înregistrați 152 de operatori, preponderent fermieri, 71 de culturi și 53 de produse ecologice.

Producția agroalimentară ecologică este reglementată de Legea nr. 115-XVI din 09.06.2005, dar aceasta se aliniază la reglementări europene abrogate. O armonizare cu legislația europeană în materie a fost inițiată în 2019, odată cu transpunerea prevederilor Regulamentului UE 2018/848 privind producția ecologică și etichetarea produselor ecologice.

Controlul producției ecologice este efectuat în paralel de organisme de inspecție și certificare, unele recunoscute, altele nerecunoscute de Comisia Europeană. Aceeași dualitate persistă și la colectarea datelor statistice: datele sunt colectate și de MAIA, ca autoritate națională competentă, și de Comisia Europeană. Respectiv, o bună parte din agenții economici își certifică producția agroalimentară în baza Regulamentului UE, nefiind înregistrați în Republica Moldova, iar o altă parte - la organismele de control naționale, în baza Legii 115/2005, care însă nu este în corespundere cu normele UE. În consecință, produsele certificate în conformitate cu normele naționale nu pot ajunge

pe piața europeană și astfel se restrânge și mai mult piața de desfacere pentru operatorii ecologici din Republica Moldova.

O problemă ce vizează în egală măsură agricultura ecologică și cea tradițională este lipsa cronică a personalului calificat, iar o mare parte din cei angajați lucrează în regim sezonier.

Fermele ecologice din Republica Moldova cultivă, în mare parte, culturi anuale cerealiere. În structura de producție ecologică 75% revin producerii, 11% - procesării, 10% - zootehniei și doar 4% - comerțului.

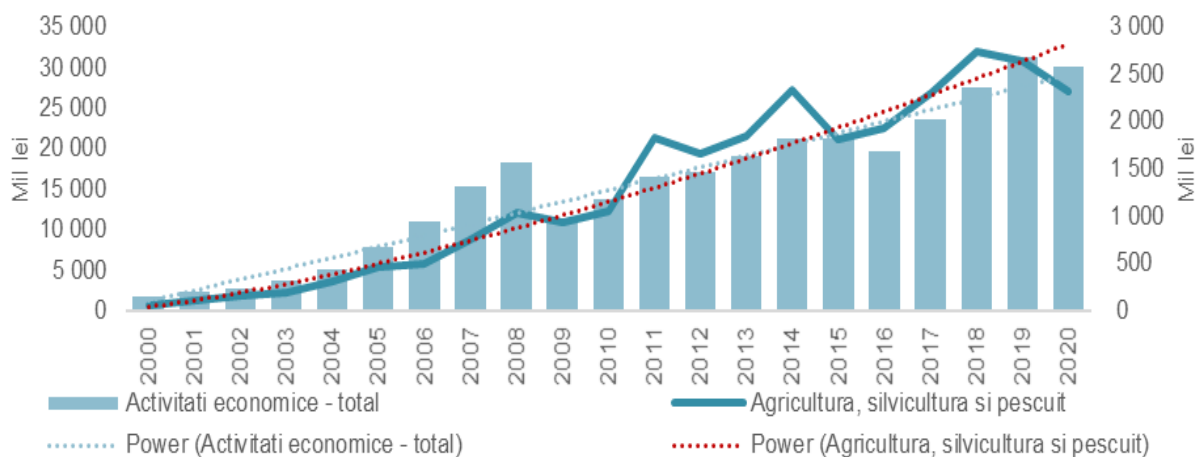
Principalele constatări pentru acest domeniu se rezumă la: a) Politicile și practicile naționale privind producția ecologică nu sunt conforme cu normele UE; b) Certificatele ecologice moldovenești nu sunt recunoscute în UE, fapt ce îngustează piața de desfacere pentru operatorii ecologici din Republica Moldova; c) Nu există suficiente capacități de control a conversiei masivelor, a tehnologiilor de certificare, a materiei prime și a produselor ecologice; d) Domeniul se confruntă cu o lipsă cronică de specialiști. De asemenea, lipsesc capacitățile locale de producție a preparatelor biologice de luptă contra bolilor și vătămătorilor.

1.2.7. Investițiile

Investițiile reprezintă un element de resurse capabil să impulsioneze într-o măsură mai mare sau mai mică nivelul de dezvoltare. Dinamica volumului investițiilor realizate în agricultură, în perioada 2000-2020 arată o evoluție ascendentă cu un ritm mediu anual de creștere de circa 1,4% (fig. 16).

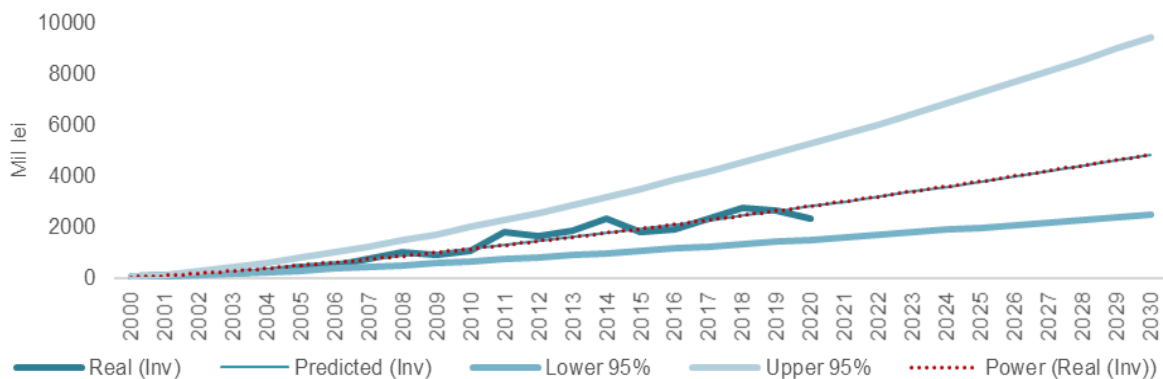
Extrapolarea ritmurilor cu care s-a manifestat ponderea investițiilor în agricultură, față de volumul total al investițiilor pentru perioada 2000-2020, arată o cotă a investițiilor spre orizontul previzional (2030) de circa 11,5% (varianta de reper), în timp ce cota minimală se plasează la nivelul de 7,8% și cea maximală va urca la nivelul de 16,8%. Prin urmare, în condiții de evoluție constantă a volumului de investiții și a deflatorului elementelor de investiții ne putem aștepta spre orizontul previzional la un volum de investiții în agricultură cuprins între 3,4 și 7,3 mld lei (prețuri curente) (fig. 17).

Figura 16. Dinamica investițiilor în agricultură în 2000-2020

Sursa: BNS

Figura 17. Estimarea investițiilor în agricultură, 2020-2030

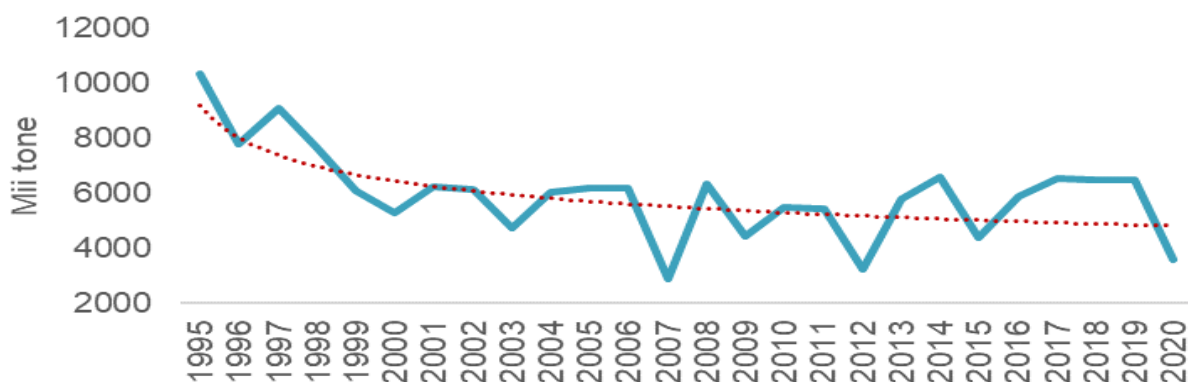
Sursa: Estimări ale autorilor

1.3. EVOLUȚIA SECTORULUI AGROALIMENTAR

1.3.1. Producția vegetală

În perioada 1995-2020, dinamica generală a diverselor categorii de producție agricolă a înregistrat evoluții destul de distorsionate, în mare parte, negative. De exemplu, cea mai importantă categorie de producție, din punct de vedere a ponderii față de total - cerealele și leguminoasele – s-a manifestat cu un ritm de dinamică negativ de cca -32,0%, în condițiile unei creșteri medii anuale de 14,7 mii tone. În același timp, producția de legume și cea de plante de nutreț a degradat considerabil atât din punct de vedere al dinamicii generale, cât și ca dinamică medie anuală.

Figura 18. Producția culturilor agricole, 1995-2020

Sursa: BNS

Variația puternică oscilatorie, de la an la an, a producției pe grupe mari de culturi agricole, nu ne permite identificarea unor legități stricte de manifestare, deși este evidentă o reducere generală a producției în perioada de referință (1995-2020).

În cazul producției pot fi evidențiate două sub-perioade:

- Sub-perioada 1995-2000 în care s-a redus de aproape două ori (de la 10,3 mii tone în 1995 la 5.2 mii tone în 2000) volumul producției de culturi agricole;
- Sub-perioada 2000-2020 caracterizată de fluctuații în jurul cotei de 5590 mii tone, cu valori minimale în anii 2007 și 2012.

Tabelul 5. Variația producției agricole, 1995-2020, %, mii tone

CATEGORII DE PRODUSE	PRODUCȚIA, MII TONE		DINAMICA	RITMUL 2020/1995	DINAMICA MEDIE ANUALĂ 1995-2020	MODIFICĂRI LE STRUCTURALE (PP)
	1995	2020				
Cereale și leguminoase	2389	1505		-37.0%	+18.8 mii t	18.8
Culturi tehnice	1945	996		-48.8%	-6.6 mii t	8.9
Cartofi, legume și bostănoase	3668	985		-73.1%	-69.0 mii t	-8.1
Plante de nutreț	2312	100		-95.7%	-49.6 mii t	-19.6

Sursa: elaborat de autori în baza datelor BNS

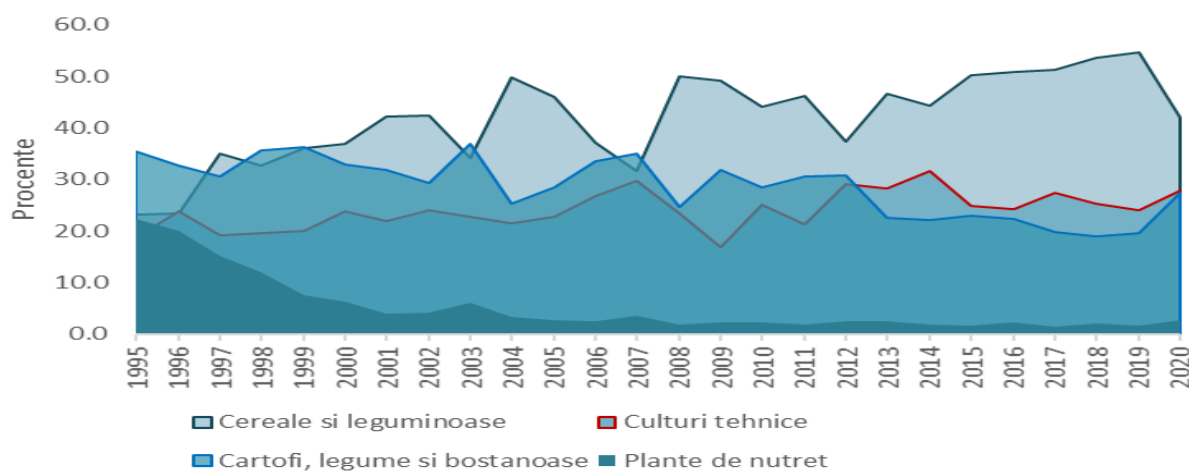
Profilul evident al Republicii Moldova în anul 2020 a fost cel de producător de cereale și leguminoase, cu o dinamică în creștere a ponderii acestor culturi de la 23,2% în 1995 până la 42,0% în 2020 (+18,8 pp), în condițiile unei creșteri medii anuale de cca + 0,86 pp, cu ponderea maximală în anul 2019 (54,7%).

Următoarele poziții sunt deținute de culturile tehnice, de cartofi, legume și bostănoase, acestora revenindu-le în 2020 cote de 27,8% și, respectiv, 27,5%, cu o creștere de + 8,92 p. p. a ponderii Culturilor tehnice și o reducere de - 8,10 p. p. pentru ponderea culturilor de cartofi, legume și bostănoase.

Cea mai mare scădere a înregistrat-o volumul de producție a plantelor de nutreț care s-a micșorat de cca 23 de ori. Astfel dacă în 1995 volumul de producție a plantelor de nutreț era de cca 2,3 mln tone, spre 2020 a scăzut la cca 100 mii tone., Cota parte a acestei culturi a scăzut cu cca 19,6 p. p. (de la 22,4% în 1995 la 2,8% în 2020).

Modificările structurale produse în perioada de referință, atestate anterior, indică o dinamică ascendentă pentru categoria – cereale și leguminoase – concurentă cu dinamica cotei culturilor tehnice, care, de fapt, se manifestă relativ stabil în timp, în detrimentul culturilor de cartofi, legume, bostănoase și a plantelor de nutreț.

Figura 19. Modificările structurale a producției pe culturi agricole (1995-2020)

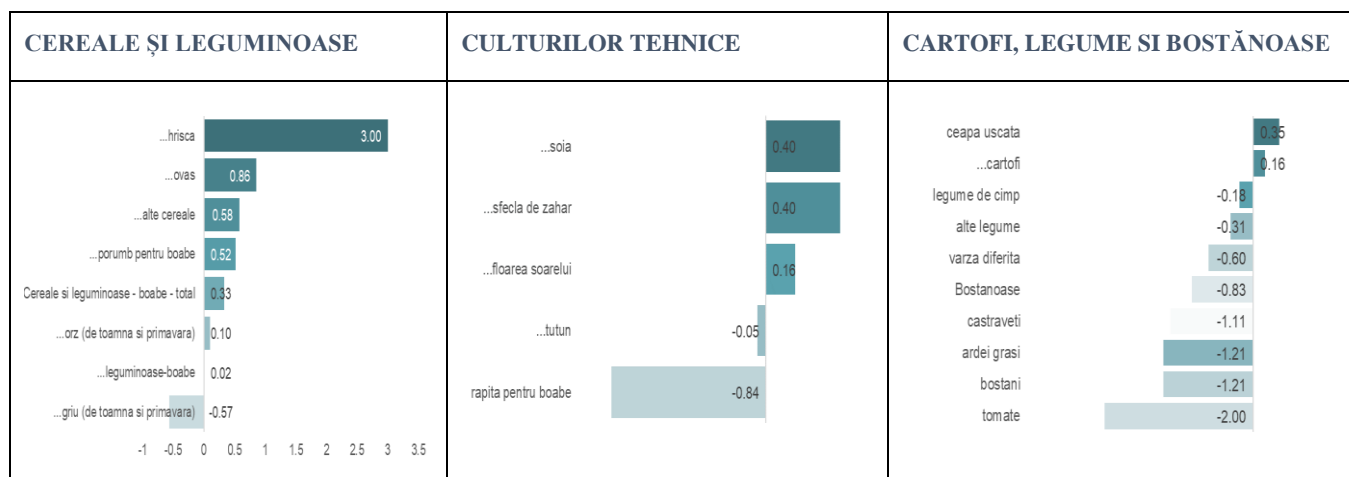
Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

Comparând situațiile productivității culturilor agricole din anul 2020 cu cele din 1993, în marea majoritate a cazurilor se observă reduceri ale nivelului de productivitate, ceea ar putea să denote caracterul arbitrar al caracterizării dinamicii prin ritmul dinamicii. În acest caz, pentru a surprinde o tendință de lungă durată, o soluție ar fi identificarea parametrilor medii anuali ai dinamicii productivității, exprimați prin coeficienții de regresie liniară pentru perioada 1993-2020.

Cu toate că ritmurile dinamicii pentru 2020 față de 1993, sub incidențe distructive (secetă ++), au înregistrat aproape exhaustiv (cu mici excepții) valori negative, dinamica generală a cerealelor și leguminoaselor pentru perioada 1993-2020 a cunoscut o creștere medie anuală pozitivă (+0,33 p. p.),

printre cele mai favorabile fiind culturile de hrișcă, care au înregistrat o creștere medie anuală de cca 3 p. p., ovăs (+0,86 p. p.), porumbul pentru boabe și altele (figura. 21).

Figura 20. Modificarea medie anuală a ritmurilor dinamicii producției agricole, 1993-2020

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

În cazul culturilor tehnice dinamica roadei medii a fost favorabilă pentru soia și sfecla de zahăr, în timp ce cele mai afectate au fost rapița și tutunul, al căror ritm mediu anual a fost de - 0,84 p. p. și respectiv - 0,05 p. p.

În perioada de referință, roada medie a cartofilor, legumelor și bostănoaselor a fost caracterizată de o dinamică recesivă pentru marea parte a culturilor, printre cele mai afectate fiind tomatele (-2 p. p. pe an) bostanii și ardeii grași cu o reducere medie anuală de cca -1,21 pp.

Recensământul agricol indică faptul că, există diferențe minime în modelele de cultivare a plantelor în exploatațiile conduse de femei și bărbați, măsurate prin suprafața terenului arabil dedicat culturilor specifice. Cea mai semnificativă diferență este faptul că exploatațiile conduse de femei produc culturi industriale pe 18% din terenurile lor arabile, în timp ce exploatațiile conduse de bărbați folosesc 26% din terenurile lor arabile în acest scop (*FAO și Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. 2014. Femeile și bărbații în agricultura Republicii Moldova*). Astfel, faptul că femeile își folosesc mai puțin terenul pentru culturi industriale este, probabil, o reflecție a unor factori, precum accesul mai limitat la mașini și echipamente precum și fragmentarea terenurilor lor. Gospodăriile conduse de femei sunt implicate ceva mai mult în producerea legumelor.

Studiile dedicate unor lanțuri valorice selectate indică faptul, că există diferențe bazate pe gen în munca pe care femeile și bărbații o desfășoară în producția vegetală. Femeile se găsesc, în mod obișnuit, la porțiunile cu valoare adăugată mai mică din lanțurile valorice, adesea asociate cu producția de plante în gospodărie. Tipul de muncă pe care femeile îl efectuează de obicei este munca fizică minim mecanizată, cum ar fi semănatul, plantarea răsadurilor, plivitul, recoltarea în sere, pulverizarea manuală a parcelelor mici cu pesticide și substanțe chimice și unele vânzări de produse agricole în piețe mici, la aer liber (*Chemonics International Inc. 2017. Evaluarea de gen a lanțurilor de valoare selectate în cadrul Activității Agricole de Valoare Înaltă în Moldova (HVAA)*). De altfel, femeile efectuează cea mai mare parte a muncii informale sezoniere în recoltarea culturilor, sortarea și ambalarea produselor agricole. Mai departe de-a lungul lanțului valoric, femeile prelucrează produsele vegetale, foarte des în activități de procesare agricolă din gospodăria casnică.

Fiind mai puțin afectată de factorii climatici (în special, de secetă) producția plantațiilor multianuale are o dinamică mai stabilă. După o reducere consistentă a producției de fructe, pomușoare și nuci, din perioada 1993-1999, se înregistrează o ascensiune generală, iar indicele mediu cu bază în lanț pentru întreaga perioadă a fost pozitiv cu o ascensiune de cca (+1.07%). Începând cu anul 1999, în evoluția producției de fructe, pomușoare și nuci s-a înregistrat o dinamică generală favorabilă, cu o creștere medie anuală de cca 22.5 mii tone sau +1.05% anual.

Evoluția producției de struguri este aproximativ similară dinamicii producției de fructe, pomușoare și nuci, cu o descreștere pronunțată până în anul 1999 și o creștere pentru perioada ulterioară. Astfel, pentru întreaga perioadă avem o creștere nesemnificativă de +1,6 mii tone pe an.

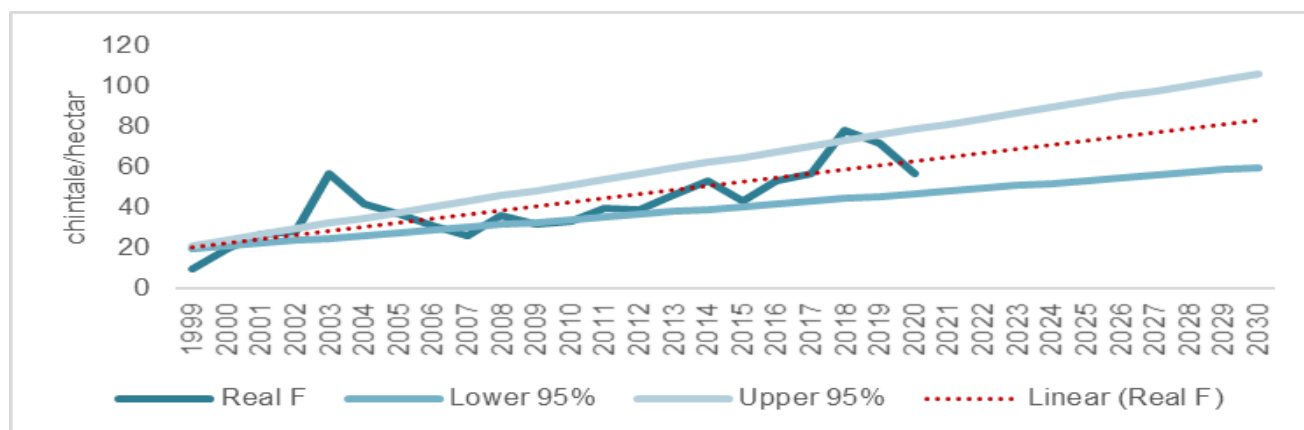
Și în cazul producției de struguri se va insista pe separarea perioadei pentru care se dispune de o dinamică generală pozitivă, cu creșterea medie anuală de cca +22,4 mii tone și dinamica încetinită de cca -1,85 pp.

În general, productivitatea plantațiilor pomicole, nucifere și arbuștilor fructiferi a urmat o dinamică aproximativ similară a producției, cu creșteri și descreșteri alternante, dinamica generală fiind de + 0,9 chintale la hectar, și indici cu bază în lanț destul de accidentați în prima jumătate a perioadei de referință și relativ mai stabili începând cu anul 2004.

A doua sub-perioadă de evoluție a producției de fructe, pomușoare și nuci este caracterizată de o creștere mai pronunțată (+2 chintale la hectar pe an), tendința generală a indicilor de dinamică fiind și în acest caz negativă de cca -0,9 pp pe an, încât se atestă o încetinire a productivității plantațiilor pomicole, nucifere și arbuștilor fructiferi.

O estimare de perspectivă a nivelului productivității plantațiilor multianuale pentru următorii 10 ani sugerează o creștere pentru toate cele trei variante de evoluție. Astfel, varianta de reper presupune o creștere a nivelului productivității plantațiilor pomicole, nucifere și arbuștilor fructiferi spre orizontul 2030 de cca 83 chintale/ha (+45% față de 2020). Astfel, varianta pesimistă indică o creștere de cca 5,1%, în timp ce prognoza optimistă presupune o creștere de cca 86%. De fapt, varianta optimistă se apropie de nivelul maximal al productivității (99 chintale/ha), înregistrat în Republica Moldova în anul 1983.

Figura 21. Prospecții ale productivității pe categoria plantații multianuale

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

CONSTATĂRI

- Dinamica generală a diverselor categorii de producție agricolă în perioada 1995-2020 a înregistrat evoluții destul de distorsionate, în marea sa majoritate negative.
- În ultimii 15 ani se constată o modificare a structurii culturilor agricole, constatându-se o creștere a ponderii culturilor cerealiere în detrimentul culturilor furajere și a legumelor.
- Productivitatea pentru culturile vegetale în ultimii 10 ani au o dinamică moderată cu o tendință generală de creștere.

1.3.2. Producție animalieră

În perioada pentru care sunt disponibile date comparabile (1993-2020), sectorul zootehnic din Republica Moldova a degradat substanțial prin reducerea considerabilă a efectivului de vite și păsări. Astfel, în perioada de referință numărul total de bovine, porcine, ovine, caprine și cabaline s-a redus de cca 3.7 ori, în condițiile unei reduceri mai accentuate a bovinelor (de 8.9 ori, dintre care vacile de 5.7 ori) și porcinele (de 4.4 ori).

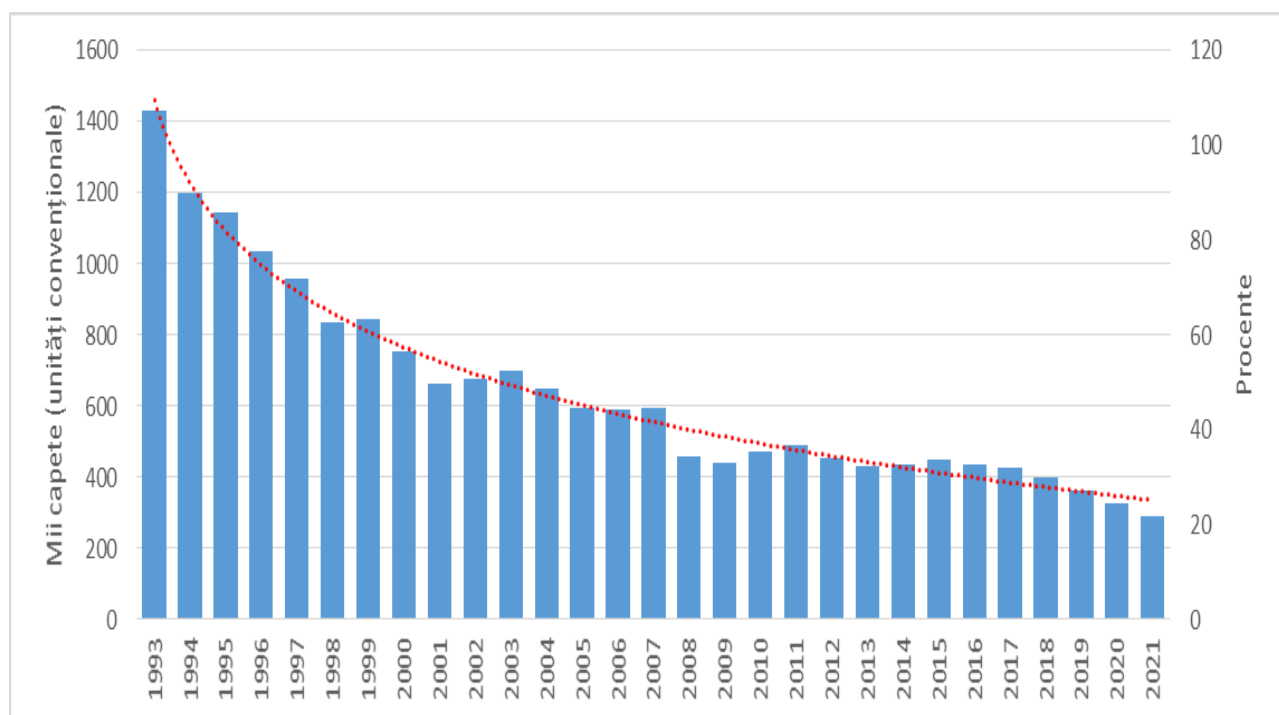
Tabelul 6. Dinamica efectivului de animale, unități convenționale, 1993-2021, %

	NUMĂR		TRANSFORMAT ÎN UNITĂȚI CONVENȚIONALE		DINAMICA	STRUCTURA (%)		INDICE (ORI)	INDICE (%)	SLOPE
	1993	2021	1993	2021		1993	2021	1993/2021	2021/1993	
Animale total	x	x	1430,6	288,7		100.0	100.0	4,9	20,2	-79,8
Bovine/ excl. vaci	970.0 / 567.0	108. 9/ 37.7	425,2	28,3		29,8	9,8	15,0	6,7	-93,3
Vaci	403.0	71.2	403,0	71,2		28,2	24,7	5.7	17.7	-11.0
Porcine	1487. 0	339. 5	371,7	84,9		25,9	29,4	4.4	22.8	-24.1
Ovine	1294. 0	474. 4	181,1	66,4		12,7	23,0	2.7	36.7	-26.1
Caprine	63.0	142. 0	8,8	19,9		0,6	6,9	0.4	225.4	2.7
Cabaline	51.0	22.6	40,8	18,0		2,8	6,2	2.3	44.3	-1.3

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

Astfel, se constată un proces de modificări structurale în favoarea porcinelor (+ 3,5 pp), ovinelor (+ 10,3 pp), caprinelor (+ 6,3 pp), precum și a cabalinelor (+ 3,4 pp), însă cu o diminuare pronunțată a efectivului de vaci (- 3,5 pp) mulgătoare și în special a efectivului de bovine (- 20,0 pp).

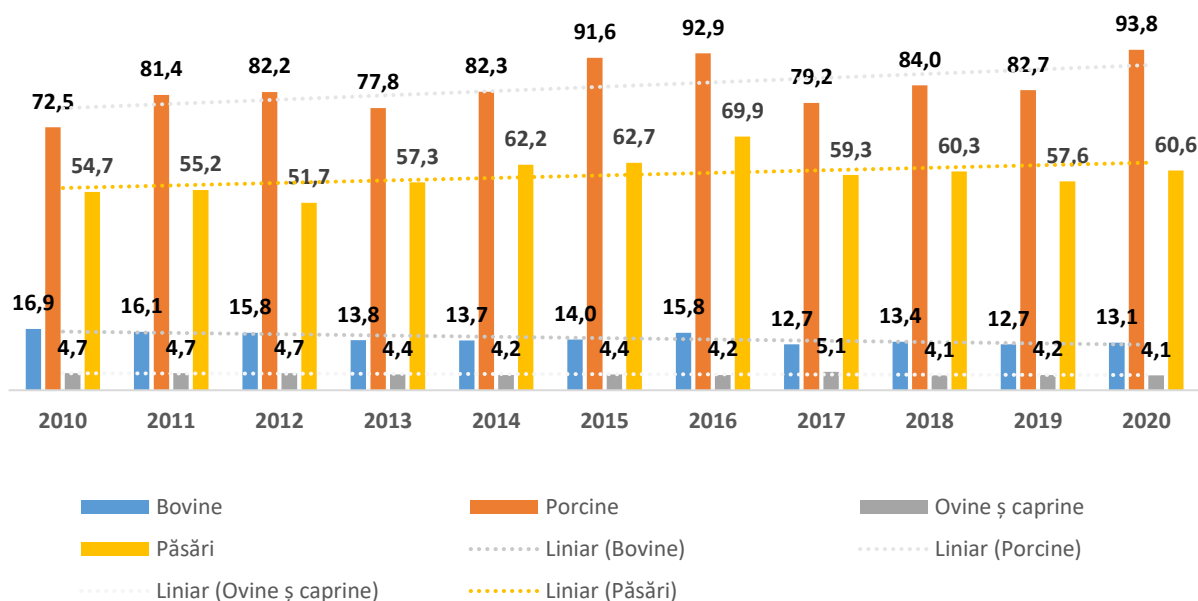
Figura 22. Efectivul de animale în Republica Moldova, 1993-2021

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

În ceea ce privește volumul producției zootehnice, în perioada de implementare a SNDAR 2014 -2020 volumul producției cârnii de toate tipurile a fost, în mare parte, stabil, fără creșteri majore. Astfel, în perioada 2014 – 2020, volumul producției de carne de toate speciile a fost relativ constant, cu un trend slab de descreștere în cazul cârnii de pasăre. În același timp, în cazul porcinelor se constată o creștere de cca. 13.9%, totodată înregistrându-se fluctuații majore de la an la an a volumului de producție.

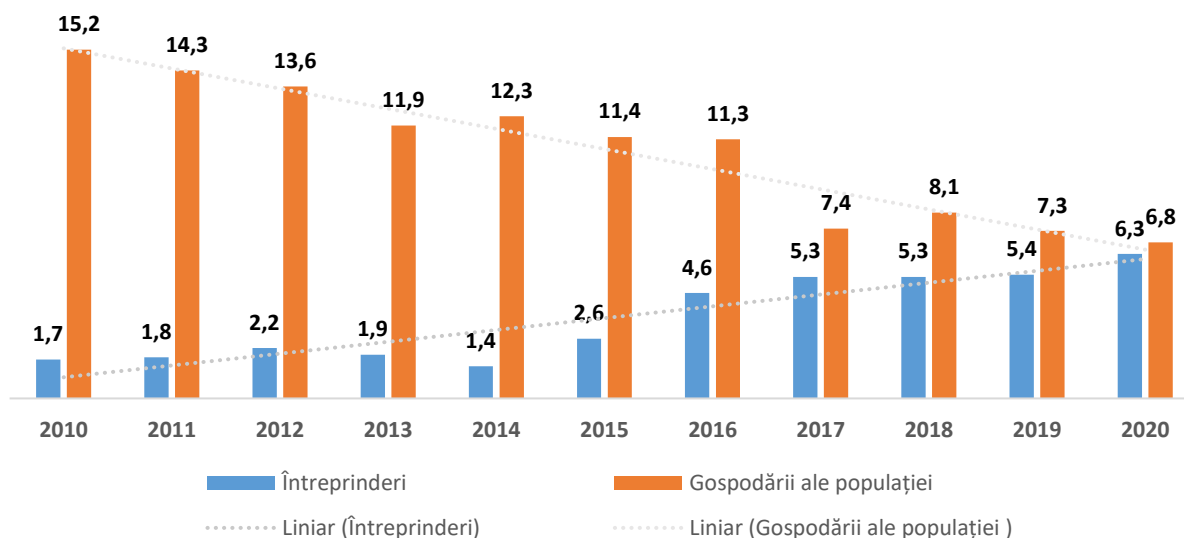
Figura 23. Dinamica producției de carne (în masă vie), 2010 – 2020, mii tone

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

Analiza gradului de autoaprovizionare cu produse alimentare a Republicii Moldova denotă un deficit al producției autohtone, practic la toate tipurile de carne. Astfel în anul 2019, producția autohtonă din consumul total de carne constituia: carne de porc doar 90.2%, în cazul cărnii de pasăre - 66.5%, iar în cazul cărnii de vită – 96.8%.

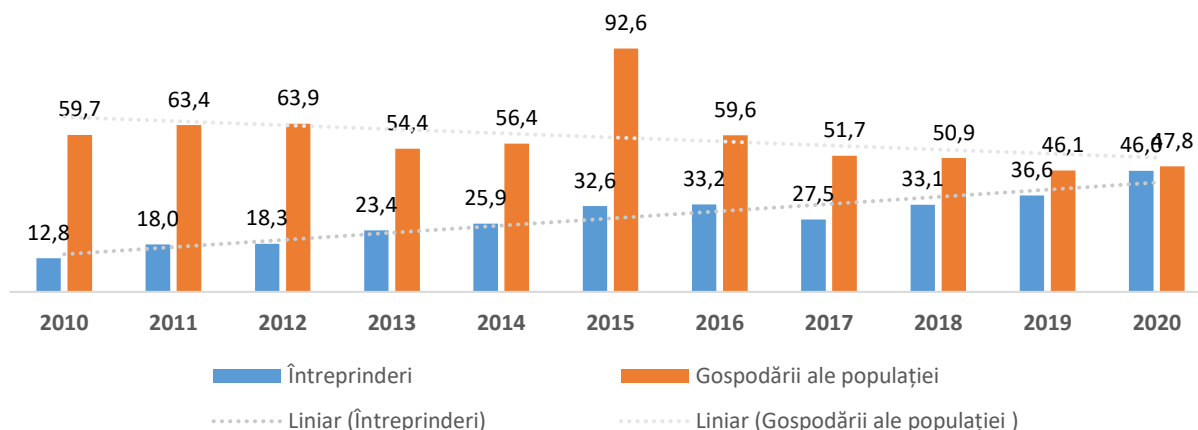
Figura 24. Producția de carne de vită (în masă vie) per categorie de producător, mii tone

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

Analiza evoluției volumului de producției per categorii de producători denotă o scădere continuă a producției de carne de vită în cadrul gospodăriilor populației și creșterea producției în cadrul întreprinderilor agricole. Astfel, către anul 2020 volumele de producție ale celor două categorii de producători practic s-au egalat. Păstrarea acestei tendințe presupune o dezvoltare lentă a subsectorului în următorii 10 ani. Astfel, în cazul păstrării tendinței respective, către anul 2030 se preconizează o producție totală de 16.4 mii tone de carne de vită (+25.3% față de 2020), dintre care 14.1 mii tone reprezentând producția întreprinderilor specializate (+125 % față de 2020) și doar 2.25 mii tone producția gospodăriilor casnice (-65.9% față de 2020).

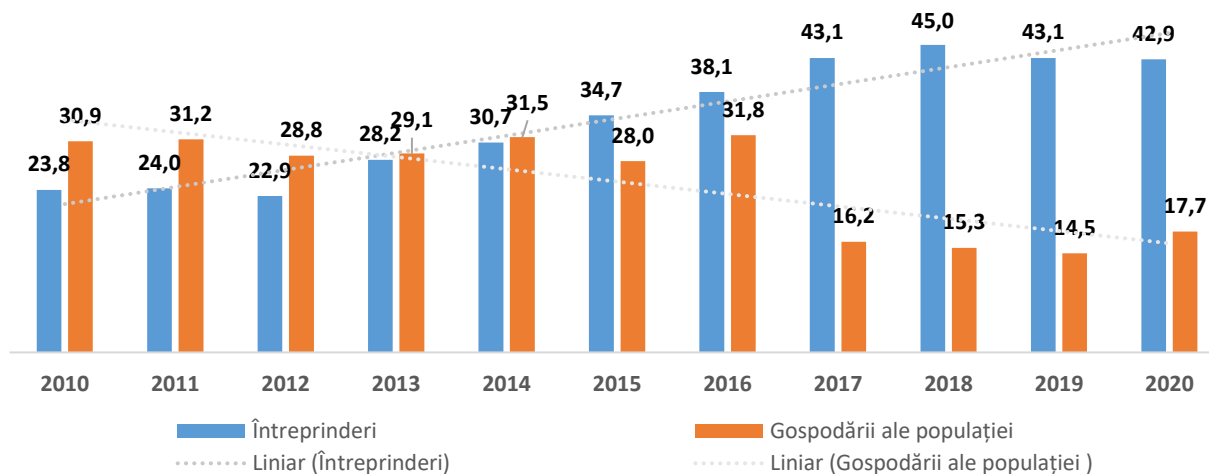
Figura 25. Producția cărnii de porc (în masă vie), per categorie de producător, mii tone

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

Cât privește carnea de porc, se constată o tendință similară a evoluției volumului de producție, în funcție de categoria de producător. Astfel, în cazul întreprinderilor se constată o creștere constantă a volumului de producție (+79.9% față de 2014) și o descreștere continuă a producției de carne de porc în cadrul gospodăriilor populației (- 15.3% față de 2014). Păstrarea tendințelor curente de dezvoltare ale sectorului arată că în perioada 2021-2022 volumul producției de carne de la întreprinderi se va egala și chiar va fi mai mare decât cel al cărnii de porc produse în cadrul gospodăriilor populației.

Figura 26. Producția cărnii de pasăre (în masă vie), per categorie de producător, mii tone

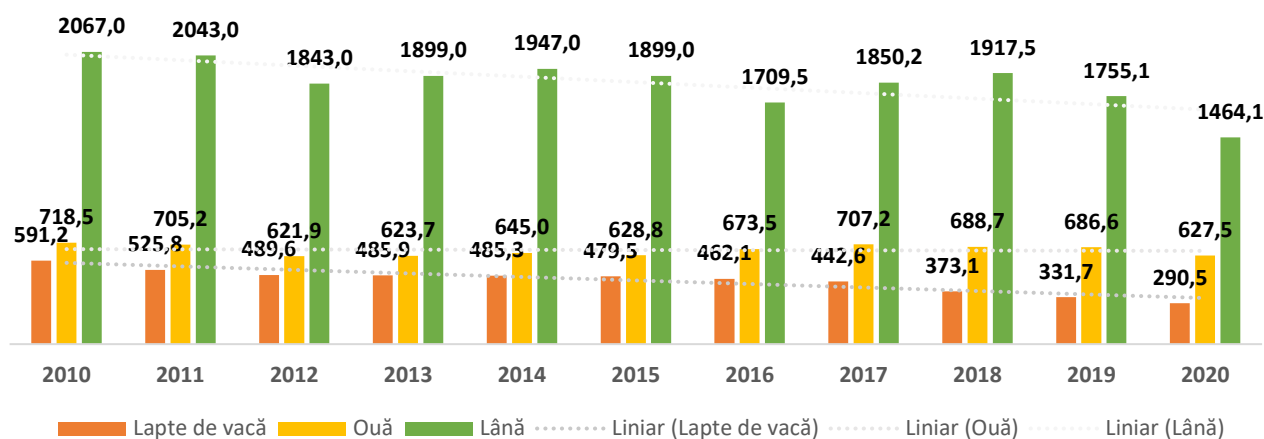

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

În cazul cărnii de pasăre, tendințele sunt mai evoluante decât la carnea de porc și de vită, iar egalarea producției în întreprinderi și în gospodăriile populației a avut loc încă în anul 2014. De atunci, volumul producției de carne de pasăre a scăzut continuu în gospodăriile populației, atingând valori de 17.7 mii de tone în 2020 față de 31.5 mii tone în 2014 (- 43.9%), în timp ce în cazul întreprinderilor, volumul producției cărnii de pasăre a crescut cu peste 41%, atingând valoarea de 42.9% în 2020 față de 30.3% în 2014.

Deși tendința de creștere a volumului producției în cadrul întreprinderilor este aproximativ egală cu cea de scădere a producției în cadrul gospodăriilor populației, aceasta, fiind sub presiunea importurilor de carne, rămâne ceva mai în urmă și, respectiv, conduce la scăderea ratei de autoaprovizionare din producție autohtonă cu acest tip de produs.

Figura 27. Producția laptelui de vacă, ouălor și lânii, 2010 – 2020, mii tone/ milioane bucăți/ tone

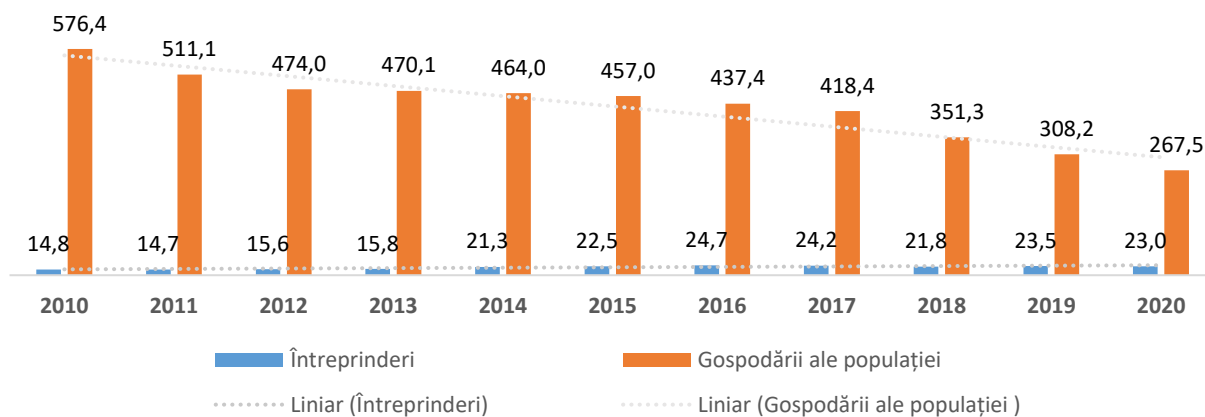
Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

În ceea ce privește produsele de origine animală, altele decât carnea, se constată o tendință negativă pentru toate produsele principale. Astfel, cea mai negativă tendință se atestă în cazul laptelui de vacă. Între 2014 – 2020 volumul producției de lapte de vacă a scăzut cu peste 40%, de la 485 mii tone în 2014 la doar 290 mii tone în 2020.

O situație similară se constată și în cazul lânii, a cărei producție, în perioada 2014 – 2020, a scăzut cu cca. 25%, de la 1947 tone la 1464 tone.

Un element aparte reprezintă analiza rezultatelor producției principalelor produse de origine animală după categoria de producător. Astfel, în cazul laptelui de vacă, se constată o stagnare a dezvoltării producției de lapte în cadrul întreprinderilor, volumul produs situându-se în jurul valorii de 22 – 23 mii tone de lapte anual. În același timp, în cazul producției în cadrul gospodăriilor populației se află într-o scădere continuă, atingând în anul 2020 valoarea de 267 mii tone față 464 mii tone în 2014 (- 43%).

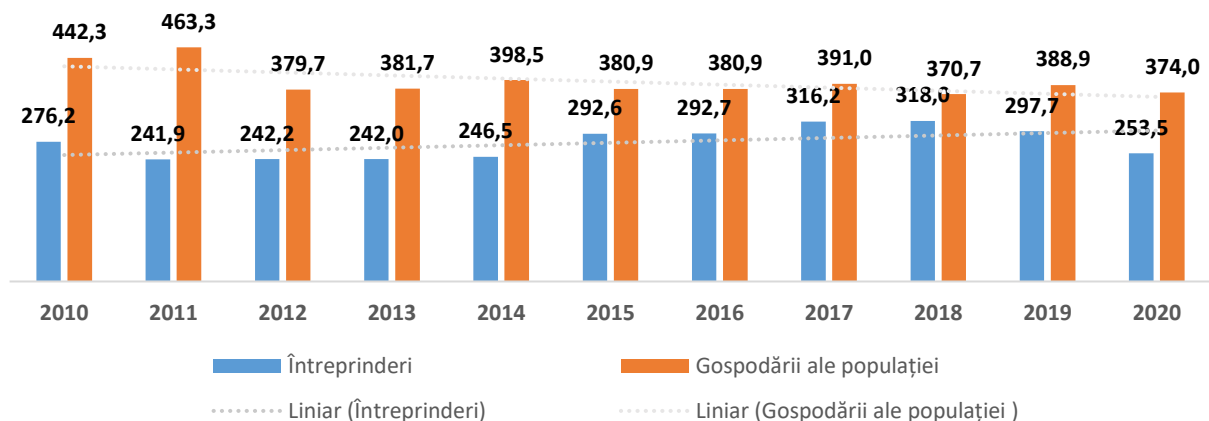
Figura 28. Producția de lapte, per categorie de producător, 2010 – 2020, mii tone

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

Singurul produs de origine animală care a înregistrat o evoluție stabilă reprezintă producția de ouă. Volumul acestora a fost constant pe întreaga perioadă de implementare a SNDAR 2014-2020 și, în linii mari, continuă tendința înregistrată în perioada de pre-implementare a SNDAR 2023-2030. Astfel, în perioada de referință, volumul de producție de ouă de găină a scăzut cu doar 2.8%, de la 645 mln de bucăți în 2014 la 627.5 mln de bucăți în 2020, fiind, totodată, înregistrate rezultate superioare în perioada respectivă, precum cel de 707 mln de bucăți în anul 2017.

Figura 29. Producția de ouă, per categorie de producător, 2010 – 2020, mil bucăți

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

În cazul producției de ouă, analiza per categorie de producător denotă, în fond, aceleași tendințe ca și în cazul producției de lapte. Astfel, în perioada analizată se poate observa o constantă în ceea ce privește volumul de ouă produse în cadrul întreprinderilor, în timp ce în cazul producției în cadrul gospodăriilor populației se constată o tendință de scădere a volumului de producție.

Producția de miere de albine a înregistrat pe parcursul implementării SNDAR 2014-2020 fluctuații majore. Deși efectivul de familii de albine a fost în permanentă creștere, fiind de cca 185 mii bucăți în anul 2021, față de cca 116 mii bucăți în anul 2014, producția de miere este un produs foarte dependent de mai mulți factori, unul din cei mai importanți fiind condițiile climaterice care condiționează secreția de nectar de către plantele entomofile. Astfel, producția de miere a crescut în continuu din anul 2014, când a fost înregistrate 2900 tone, până în anii 2017-2019, când au fost colectate 4500 – 5700 tone de miere, ca mai apoi să se diminueze în anul 2020 la 2500 tone (an foarte nefavorabil pentru apicultură). În anul 2021, cantitatea de miere colectată a revenit la valoarea de 4000 tone.

CONSTATĂRI

- Producția animalieră are o tendință slabă de creștere, însă chiar și așa este departe de a asigura nivelul de autoaprovizionare.
- În ultimii 10 ani se constată o tendință vădită de concentrare a producției de carne în cadrul întreprinderilor agricole comparativ cu producția în gospodăriile populației.
- În cazul producției de lapte se constată o scădere accentuată a producției în cadrul gospodăriilor populației, în timp ce în cazul întreprinderilor agricole creșterea este insuficientă pentru a acoperi cererea pieței interne.

1.3.3. Industria agroalimentară

Producția agroalimentară deține cea mai mare pondere în producția industrială a Republicii Moldova. Totodată, dezvoltarea acestui sector este neuniformă. Astfel, în perioada 2014-2020 valoarea totală a producției din industria prelucrătoare a avut o creștere de circa 41% comparativ cu o creștere de 37% a valorii producție în toate ramurile industriei. Cu toate acestea, valoarea producției din industria alimentară a crescut doar cu circa 27%, a celei din industria de fabricare a băuturilor cu circa 9%, iar valoarea producției din industria de fabricare a produselor din tutun s-a redus cu circa 67%. Per total, valoarea producției agroalimentare a crescut în această perioadă cu circa 20% (tabelul 7).

Tabelul 7. Valoarea producției industriale fabricate în profilul sub sectorului agroalimentar, 2014-2020, mld. Mdl

Industrii	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/2014, %
Industrie - total	43,5	45,7	47,6	52,7	56,2	59,3	59,7	137,0
Industria prelucrătoare, inclusiv	35,5	37,7	39,7	43,9	46,5	49,9	50,0	141,1
Industria alimentară	13,1	13,6	14,7	16,2	15,5	16,7	16,6	126,6
Fabricarea băuturilor	4,6	4,8	4,5	4,9	5,3	5,2	5,0	109,2
Fabricarea produselor din tutun	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	32,7

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

În perioada 2014-2020 au avut loc de asemenea și schimbări în structura producției industriale. Astfel, pe fundalul unei creșteri a ponderii industriei prelucrătoare în volumul total al producției industriale cu circa 3%, ponderea industriei alimentare în volumul total al producției industriale a scăzut cu circa 8%, ponderea industriei de fabricare a băuturilor s-a redus cu circa 20%, iar a industriei de fabricare a produselor de tutun cu circa 76%. Ponderea producției agroalimentare în volumul total al producției industriale a scăzut cu circa 12% în perioada 2014-2020.

Tabelul 8. Dinamica structurii producției industriale fabricate în sectorul agroalimentar, 2014-2020, %

Industrii	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/2014, %
Industrie - total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Industria prelucrătoare, inclusiv	81,4	82,6	83,3	83,3	82,7	84,0	83,9	103,0
Industria alimentară	30,1	29,8	30,8	30,6	27,5	28,2	27,8	92,4
Fabricarea băuturilor	10,5	10,6	9,4	9,4	9,3	8,8	8,4	79,7
Fabricarea produselor din tutun	0,8	0,5	0,5	0,3	0,2	0,2	0,2	23,9

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

Subsectoarele industriei alimentare și fabricarea băuturilor au o contribuție importantă în crearea locurilor de muncă. Astfel, în anul 2020 circa o treime din numărul mediu anual al salariaților din industria prelucrătoare activau în aceste subsectoare. Cu toate că în perioada 2014-2020 numărul mediu anual al salariaților din sectorul industrie a crescut cu circa 10% , în industria alimentară acesta a rămas aproape neschimbat, în subsectorul responsabil de fabricarea băuturilor el s-a redus cu circa 12%, iar în subsectorul fabricării produselor din tutun cu circa 58%. De asemenea, a scăzut și ponderea acestor subsectoare în numărul total al angajaților din sectorul industrial.

În aceeași perioadă numărul întreprinderilor în industria alimentară a crescut cu circa 8%, în celelalte subsectoare numărul de întreprinderi rămânând relativ constant.

Tabelul 9. Numărul de întreprinderi și de personal în sub sectoarele industriei agroalimentare, 2015-2020

Industrii și indicatori	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/2015,%
Industria alimentara							
Numărul de întreprinderi	932	935	949	993	985	1004	107,7
Numărul mediu de personal	24535	24718	27051	27097	26965	26608	108,4
Fabricarea băuturilor							
Numărul de întreprinderi	226	229	239	237	229	228	100,9
Numărul mediu de personal	9166	8934	8864	9080	8719	7937	86,6
Fabricarea produselor din tutun							
Numărul de întreprinderi	9	10	13	13	12	10	111,1
Numărul mediu de personal	492	439	402	344	313	294	59,8

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

Situația din industria agroalimentară devine mai pronunțată fiind analizată dinamica producției produselor agroalimentare pe grupe de produse în perioada 2014-2020 comparativ cu perioada 2007-2013. Astfel, se poate observa o creștere destul de impunătoare a volumelor de carne procesată și mezeluri, sucuri de fructe și legume, uleiuri brute, diverse produse lactate, furaje etc. care au crescut în mediu cu circa 30% în perioada 2014-2020 comparativ cu perioada 2007-2013. Producția altor grupuri de produse agroalimentare cum ar fi zahărul tos, anumite vinuri și produse alcoolice, anumite produse lactate, făina, produsele de panificație și patiserie au înregistrat o stagnare (creștere modestă sau diminuare). Totodată, producția de fructe prelucrate și conservate, băuturi nealcoolice, maioneze și alte sosuri emulsificate, paste făinoase, conserve de legume, fructe și conserve din carne, țigări, țigarete și tutun fermentat s-a redus în medie cu circa 30-40% în perioada menționată.

Tabelul 10. Producția produselor agroalimentare, 2007-2020

Denumire produse	Media 2007-2013	Media 2014-2020	2014-2020/2007-2013, %
Carne, mii tone	22,7	53,5	235,9
Sucuri de fructe si legume, mii litri	36478,6	54528,8	149,5
Uleiuri brute nemodificate chimic, mii tone	80,8	110,2	136,4
Produse făinoase de cofetărie, mii tone	26,6	36,0	135,3
Vodca, mii L 100% alcool	1962,2	2596,6	132,3
Cașcaval și brânză grase, tone	2039,6	2635,0	129,2
Înghețată și alte forme de gheață cu sau fără cacao, mii litri	12697,7	16103,9	126,8
Melasa, mii tone	34,2	42,4	123,9
Ape minerale și gazoase, mil. dal	11,3	13,9	123,3
Nutrețuri gata pentru hrana animalelor, mii tone	69,3	85,2	123,0
Mezeluri, mii tone	15,8	18,8	118,7
Lapte sau crema de lapte prins, iaurt, chefir, smântâna, tone	26101,3	30700,7	117,6
Lapte și frișcă cu conținut de grăsimi <6%, mii tone	62,7	73,1	116,5
Unt, tone	3934,9	4542,3	115,4
Vinuri naturale din struguri, mil. dal	13,5	15,5	114,7
Crupe, grișuri și aglomerate, mii tone	5,2	5,9	112,3
Lapte și frișcă în formă solidă, tone	1429,6	1520,3	106,3
Zahăr tos, mii tone	94,5	100,4	106,2
Vinuri spumante, mii dal	586,4	610,4	104,1
Produse zaharoase de cofetărie, mii tone	13,0	13,3	102,3
Pâine și produse de panificație, mii tone	130,2	128,8	98,9
Faina, mii tone	113,9	111,9	98,2
Divin, mii L 100% alcool	2473,9	2339,0	94,5
Rachiuri și lichioruri, mii L 100% alcool	3208,4	2950,0	91,9
Fructe prelucrate și conservate, mii tone	9,7	8,6	88,1
Băuturi nealcoolice, mil. dal	7,2	5,4	75,0
Maioneze și alte sosuri emulsificate, tone	804,1	596,8	74,2
Paste făinoase, mii tone	6,2	4,6	73,7
Conserve de legume și fructe, mii tone	28,1	20,7	73,7
Conserve de carne, mii tone	1,2	0,6	45,3
Vinuri de Porto, Madeira, Sheary, Tokay și altele, mii dal	815,6	314,0	38,5
Țigări și țigărete de tutun sau înlocuitori de tutun. mil. buc.	4063,8	1307,5	32,2
Tutun fermentat, mii tone	5,5	1,0	18,6

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS, 2020

De menționat că, odată cu stagnarea sau reducerea volumelor de producție la unele produse și grupe de produse cum ar fi paste făinoase, conservele de fructe, legume și conserve din carne, etc. aceste produse au fost înlocuite pe rafturile unităților comerciale cu mărfuri similare de import, fapt ce periclitează nu doar securitatea alimentară a Republicii Moldova, balanța comercială și alți indicatori economici, dar are și un impact social ce ține de reducerea numărului de locuri de muncă și a nivelului de trai pentru locuitorii Republicii Moldova.

O altă cifră disonantă ține de creșterea continuă a volumului de produse lactate pe fundalul reducerii constante a producției locale de lapte marfă, ceea ce denotă importul materiei prime.

În perioada 2011-2020, volumul exporturilor agroalimentare a crescut cu circa 17%, de la 956,6 mln USD în 2011 la 1121,6 mln USD în anul 2020. Această creștere nu a fost uniformă nici pe parcursul perioadei, nici pe grupe de produse.

Tabelul 11. Exporturile agroalimentare ale republicii moldova pe categorii de produse, 2011-2020, mil. USD, %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/ 2011, %
I. Animale vii și produse ale regnului animal	38.0	37.8	37.2	59.7	37.5	40.2	47.1	45.5	38.2	33.9	89.2
II. Produse ale regnului vegetal	471.0	360.5	507.0	549.7	501.7	529.5	662.5	686.8	721.1	571.4	121.3
III. Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală	77.5	89.7	44.0	77.5	72.0	54.3	53.7	66.9	70.0	103.5	133.6
IV. Produse ale industriei alimentare; băuturi, tutun	330.6	390.9	427.3	378.4	303.3	321.5	367.6	368.2	381.9	379.0	114.6
Alte produse agroalimentare	39.5	56.6	54.8	47.2	40.6	34.5	31.6	38.3	38.3	33.8	85.5
Total exporturi agroalimentare	956.6	935.5	1070.3	1112.6	955.0	980.0	1162.5	1205.6	1249.4	1121.6	117.2
Total exporturi	2216.8	2161.9	2428.3	2339.5	1966.8	2044.5	2425.0	2706.2	2779.2	2467.1	111.3
Pondere în total exporturi	43.2	43.3	44.1	47.6	48.6	47.9	47.9	44.5	45.0	45.5	105.4

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

Astfel, exporturile de „I. Animale vii și produse ale regnului animal” s-au redus în această perioadă cu circa 11%, cu toate că în perioada 2014-2018 au avut o creștere semnificativă. De asemenea, au scăzut și volumele de exporturi la „Alte produse agroalimentare” cu circa 14%. Totodată, categoriile de produse „II. Produse ale regnului vegetal”, „III. Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală” și „IV. Produse ale industriei alimentare; băuturi, tutun” au înregistrat, în perioada 2011-2020, o creștere a volumului de exporturi de la 15% la 35%.

Volumul total al exporturilor de produse agroalimentare a avut o creștere mai dinamică (17%) comparativ cu creșterea volumului total de exporturi al Republicii Moldova în perioada 2011-2014 de circa 11%, fapt ce dovedește anumite avantaje competitive ale exporturilor agroalimentare în comparație cu exporturile din alte sectoare ale economiei naționale. Aceasta se poate observa și din ponderea exporturilor agroalimentare în volumul total de exporturi care a crescut de la 43,2% în 2011 la 45,5% în 2020.

Evoluția exporturilor agroalimentare pe parcursul perioadei analizate a fost diferită și în funcție de arealul țărilor destinate al acestor exporturi. Astfel, exporturile către țările CSI s-au redus în această perioadă de circa două ori. În același timp, exporturile agroalimentare către țările UE au crescut cu circa 48%, iar în alte țări, în afara UE și CSI, volumul acestor exporturi aproape s-a triplat.

Tabelul 12. Exporturile agroalimentare ale republicii moldova pe grupe de țări, 2011-2014, mil. USD, %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/2011, %
UE	398.5	352.8	394.3	459.4	508.8	555.5	669.2	660.4	618.7	588.1	147.6
CSI	448.9	447.4	429.1	389.9	253.4	183.1	223.7	223.6	221.8	222.9	49.6
Ale țări	109.2	135.4	246.9	263.2	192.9	241.5	269.6	321.6	408.9	310.6	284.5
Total exporturi agroalimentare	956.6	935.5	1070.3	1112.6	955.0	980.0	1162.5	1205.6	1249.4	1121.6	117.2

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

Aceste evoluții au avut un impact serios asupra structurii exporturilor agroalimentare funcție de principalele grupe de țări destinate. Astfel, ponderea țărilor CSI a scăzut de peste 2 ori, de la 46,9% în 2011 la 19,9% în 2020. Concomitent a crescut ponderea exporturilor agroalimentare în țările UE, de la 41,7% în 2011 la 52,4 în 2020, dar și în alte țări în afara UE și CSI, de la 11,4% în 2011 la 27,7% în 2020.

Analizând structura exporturilor agroalimentare pe principalele grupe de țări și categorii de produse, se pot observa anumite tendințe. Astfel, exporturile de „I. Animale vii și produse ale regnului

animal” în țările UE au crescut de peste nouă ori în perioada 2011-2020, comparativ cu exporturile în țările CSI care au scăzut de peste doua ori. Ca urmare a acestor evoluții, ponderea exporturilor în țările UE a crescut de peste zece ori, de la 2% în 2011 la circa 22% în 2020, ponderea exporturilor din această categorie în țările CSI s-a redus de peste două ori, de la circa 74% la circa 34%, iar ponderea altor țări din afara UE și CSI a crescut de la 24,5% la 44,8%, aceste țări devenind principalul dețineu pentru exporturile Republicii Moldova la aceste produse ale regnului animal .

Exporturile din categoria „II. Produse ale regnului vegetal” în țările UE a crescut în perioada analizată cu circa 33%, de la 219,9 mln USD în 2011 la 293,3 mln. USD în 2020. În aceeași perioadă, exporturile acestor produse în țările CSI s-au redus cu circa 30 la sută, iar exporturile în alte țări în afara UE și CSI au crescut de circa 2,4 ori. Drept urmare, către anul 2020 circa 51% din exporturi de produse vegetale erau direcționate către țările UE, circa 23% către țările din CSI, iar celelalte circa 26% către alte țări în afara UE și CSI.

Exporturile din categoria „III. Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală” în țările CSI, în perioada 2011-2014, au fost nesemnificative și în permanentă scădere, de la 3,1 mln USD în 2011 la doar 0,1 mln USD în 2020. În aceeași perioadă, exporturile în țările UE au crescut cu circa 16%, de la 72,4 mln USD în 2011 la 84,4 mln USD în 2020, iar exporturile în alte țări în afara UE și CSI au crescut de peste 7 ori. Astfel, către anul 2020 circa 82% din exporturile acestor produse erau destinate țărilor UE, circa 18% către alte țări în afara UE și CSI, și doar 0,1% către țările CSI.

Exporturile de „IV. Produse ale industriei alimentare; băuturi și tutun”, în perioada 2011-2020, au crescut de circa două ori în țările UE și de circa 3,8 ori în alte țări în afară de UE și CSI. În același timp, exporturile către CSI au scăzut de circa 2,7 ori. Ca rezultat, s-a modificat și structura geografică a acestor exporturi. Astfel, către 2020, circa 47% din exporturile din această categorie erau orientate către țările UE, circa 33% către alte țări din afara UE și CSI, și doar circa 20% către țările din spațiul CSI (tabelul 14).

CONSTATĂRI

- În perioada 2011-2020, exporturile agroalimentare ale Republicii Moldova au crescut cu circa 17 la sută, ceea ce este peste nivelul de creștere a volumului total de exporturi. Această creștere a avut loc în baza creșterii acestor exporturi către țările UE și către alte țări în afara spațiului UE și CSI, dar și pe fondul unei reduceri masive a exporturilor către țările CSI.
- Structura exporturilor agroalimentare pe categorii de produse, în anul 2020, a fost dominată de exporturile de produse vegetale cu o pondere de circa 51% din totalul exporturilor agroalimentare, fiind urmate de produse ale industriei alimentare (34%). Produsele de grăsimi și uleiuri au contribuit cu circa 9%, iar produse animaliere cu doar 3%.
- Exportul principalelor categorii de produse agroalimentare este orientat preponderent către țările UE și doar exporturile produselor animaliere sunt orientate preponderent către țările din afara spațiului CSI și UE.

1.4. CERCETARE, EDUCAȚIE, CONSULTANȚĂ ÎN AGRICULTURĂ ȘI EXTENSIUNE RURALĂ

Sistemul de cercetare și inovare, educație și extensiune rurală din Republica Moldova este format din 5 Instituții Publice de cercetări științifice și transfer tehnologic, o instituție superioară de învățământ agricol - Universitatea Agrară de Stat din Moldova, 8 colegii agricole care asigură învățământul profesional tehnic și 25 prestatori de servicii de consultanță și formare a producătorilor agricoli, care în mare parte sunt finanțați din bugetul de stat sau din proiecte de investiții și asistență tehnică atrase și gestionate de stat. Finanțarea organizațiilor de drept public din domeniile cercetării și inovării și instituțiilor de învățământ nu se face în baza performanțelor și, respectiv, nu stimulează o administrare eficientă a resurselor. Totodată, serviciile oferite sectorului public și celui privat sunt în prezent gratuite. Această discrepanță duce la situația când echipamentele tehnice, metodele și instrumentele de cercetare utilizate sunt depășite și insuficiente, iar salariul personalului științific este destul de mic și necompetitiv pe piața muncii.

Tendințele demografice au un impact negativ asupra potențialului științific. Astfel, din numărul total de 770 de persoane antrenate în activitatea organizațiilor de drept public din domeniile cercetării

și inovării, ponderea personalului de cercetare și inovare este de 50,26 %, iar a personalului auxiliar – 49,74%. Din numărul total de cercetători ponderea celor care au atins vârsta de pensionare constituie 44,18%, ceea ce înseamnă că aproape fiecare al doilea cercetător științific din domeniul agricol este pensionar. Aceeași problemă este caracteristică și personalului didactic din instituțiile de învățământ profesional din sector, fapt ce denotă că tinerii specialiști nu sunt motivați să înceapă activitatea profesională în sistemul de învățământ din cauza condițiilor de muncă, a remunerării muncii și, eventual, al amplasării geografice a instituțiilor de învățământ etc.

Problemele acestui sector se reflectă în rata de angajare în câmpul muncii a absolvenților centrelor de excelență și colegiilor. Din 2013 și până în prezent această rată variază: în perioada 2013-2020 între 33% - 36%, iar în jur de 38 % își continuă studiile la universități, deschiderea propriilor afaceri de la 0% în 2013 la 2,8 % în 2020.

Rețelele existente de extensiune rurală oferă servicii în mare parte pentru fermierii care practică agricultura la scară mică, având o cotă nesemnificativă în producția agricolă și alimentară comercială. Cererea crescândă de servicii specializate și de înaltă calitate a multor producători agricoli comerciali nu poate fi satisfăcută în măsura necesară de prestatorii actuali de servicii. Serviciile de consultanță sunt oferite gratuit agricultorilor, în timp ce instituțiile care furnizează aceste servicii depind mult de finanțarea din partea statului.

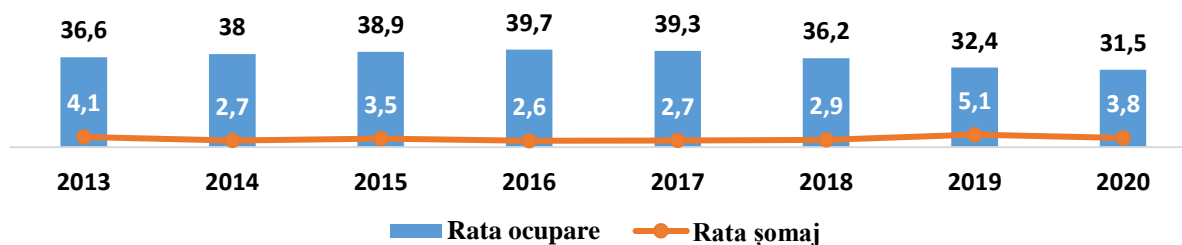
Luat în totalitate, sistemul de cercetare, educație, consultanță în agricultură și extensiune nu funcționează la capacitate optimă și nu se pliază pe necesitățile domeniului agroalimentar, existând o disproporție între investițiile în sistem și rezultatele obținute.

Sistemul de cercetare, educație, consultanță în agricultură și extensiune din domeniul agroalimentar nu funcționează ca un sistem integrat. Legătura dintre instituții, tematică și produsele reale ale domeniului de cercetare, și necesitățile concrete ale fermierilor precum și ale oamenilor de afaceri - practic lipsește. Proiectele de cercetare sunt formulate în baza capacităților existente ale institutelor științifice și nu țin cont în măsura necesară de nevoile sectorului real, iar programele de formare profesională au doar menirea de a asigura supraviețuirea instituțiilor de învățământ.

1.5. DEZVOLTAREA RURALĂ

Progresul lent al dezvoltării rurale este influențat de un spectru larg de fenomene și procese interconectate, cum ar fi migrația în masă, scăderea ratei fertilității, îmbătrânirea populației, insuficiența serviciilor de bază, subdezvoltarea infrastructurii sociale, dar și lipsa locurilor de muncă. Majoritatea acestor procese își au cauze mult mai adânci de ordin sistemic și societal, iar evoluția lor denotă tendințe alarmante. Astfel, sporul natural al populației la nivel național a ajuns în 2019 la valoarea de -1.3 promile¹, fiind cea mai mică valoare din ultimii șapte ani și o dovadă a ineficienței măsurilor de ameliorare a crizei socio-economice de lungă durată.

Figura 30. Rata de ocupare la nivel național, %

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

Pe de altă parte, Republica Moldova rămâne să fie statul cu una din cele mai mici rate de ocupare la nivel european. În 2020, rata de ocupare în Moldova a fost de aproximativ 31.5%, media UE fiind de 68%. Agricultură rămâne principala activitate economică în mediul rural și singura

H

¹ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6416&idc=168>

activitate desfășurată de persoanele cu vârsta de peste 65 ani. Structura ocupării este relativ statică, cea mai mare pondere în sectorul agricol o au persoanele cu vârsta între 45-54 ani (24%), urmată fiind de activitățile ce țin de administrație publică locală, învățământ, sănătate și asistență socială, apoi de comerț și industrie, în care este încadrată o bună parte din populația mai tânără cât și o mare parte de femei. Această structură reflectă o slabă diversificare a economiei din zona rurală, precum și o pondere scăzută a segmentelor puternic tehnologizate.

În același timp, venitul mediu pe o persoană în mediul rural cu greu acoperă venitul minim de existență. Astfel, doar în anul 2015, venitul mediu pe o persoană a atins aceleași valori ca și minimumul de existență (1658 MDL), iar în anul 2019 depășea doar cu 5.4% minimumul de existență².

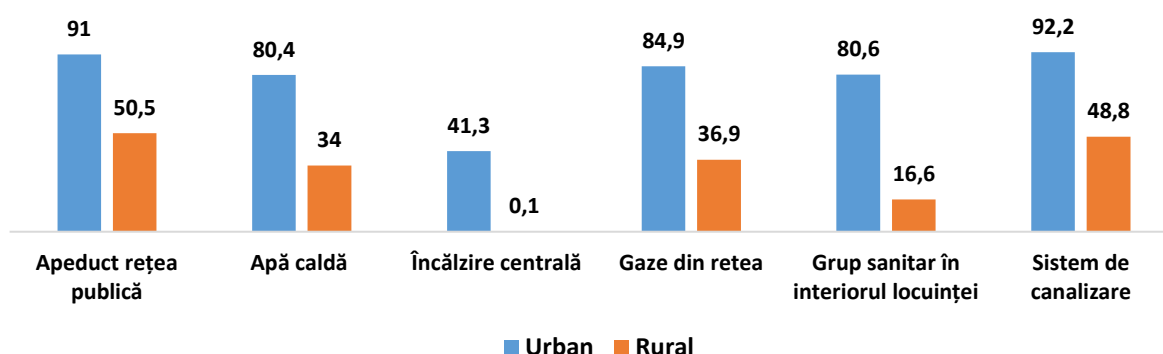
Analiza surselor de venituri în mediul rural relevă că doar 5% din acestea vin dintr-o activitate individuală non-agricolă (comparativ cu 15% din activitatea individuală agricolă), în timp ce un sfert din veniturile populației din mediul rural reprezintă prestații sociale. O pondere la fel de mare în totalul veniturilor o au și remitențele (22.3%), care, pe de o parte, reprezintă un instrument de amortizare a sărăciei, iar, pe de alta, evidențiază amplitudinea fenomenului emigrării. Din totalul populației apte de muncă, care se află peste hotarele țării, cea mai mare pondere o au persoanele din mediul rural (70%), dintre care 37% au vârsta cuprinsă între 25-34 ani, iar 18% au vârsta cuprinsă între 16-24 ani. Aceste statistici vin să confirme faptul că mediul rural rămâne în continuare neatractiv pentru tineri din cauza lipsei oportunităților de angajare, a condițiilor precare de trai, precum și din cauza salariilor mici, dar și lipsei oportunităților de conciliere a vieții de familie cu cea profesională pentru familiile cu copii, în special mame.

Pe lângă spectrul îngust al ocupațiilor și meseriilor solicitate în mediul rural, o altă cauză este și infrastructura socială degradată și subdezvoltată, care, inevitabil, determină o calitate a vieții net inferioară celei din mediul urban. Discrepanțe mari se observă și la gradul de dotare a locuințelor cu comodități. În mediul rural, accesul la rețeaua publică de apeduct o au doar cca. 50.5% din populație, 36.9% au acces la rețeaua de gaze naturale, 34% din locuințe au apă caldă și doar 16.6% au grup sanitar în interiorul locuințelor.

Accesul limitat, ineficiența și calitatea proastă a serviciilor publice (educația, sănătatea, transportul, apa) au generat excluziune socială, sărăcie persistentă și vulnerabilitatea la șocuri a populației din mediul rural. În combinație cu factorii economici, accesul limitat la serviciile publice și infrastructura publică subdezvoltată reprezintă principala cauză a stagnării în dezvoltarea mediului rural.

Cât privește percepția populației, conform BOP 2020³, 83.8% din populația rurală se arată nemulțumită de acțiunile Guvernului în ceea ce privește asigurarea locurilor de muncă, creșterea nivelului de trai, a salariilor și pensiilor, combaterea corupției și dezvoltarea industriei și agriculturii, confirmând, de fapt, gravitatea problemelor abordate de această PPP. Aproximativ 60% sunt nemulțumiți de măsurile privind asistența medicală și 58% privind învățământul.

Figura 31. Accesul la serviciile publice și infrastructura publică de bază

Sursa: Elaborată de autori în baza datelor BNS

H

² <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6615>

³ https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/10/BOP_10.2020.pdf

Deși agricultura este principala activitate în mediul rural și sectorul care încadrează peste 55% din populație, doar 20% consideră că sprijinirea micilor întreprinzători în sectorul agricol este o măsură ce ar trebui să fie întreprinsă pentru a îmbunătăți situația social-economică din țară. Aproape o treime din populație simte nevoia dezvoltării întreprinderilor industriale. Totodată, principalele îngrijorări ale populației rurale țin de aspirarea sărăciei (41%), creșterea prețurilor (53%) și viitorul copiilor (54%).

În ceea ce privește calitatea serviciilor publice, 63% din populația rurală se arată nemulțumită de asistența medicală, 43% sunt nemulțumiți de calitatea transporturilor, iar 39% sunt nemulțumiți de calitatea educației. Fiind rugați să aprecieze veniturile actuale ale gospodăriilor, 37% din respondenții din mediul rural au afirmat că veniturile câștigate nu le ajung nici pentru strictul necesar, iar 40% au menționat că le ajung doar pentru strictul necesar.

1.6. REZULTATELE IMPLEMENTĂRII SNDAR 2014 – 2020

Obiectivul Strategiei Naționale de Dezvoltare Agricolă și Rurală 2014 – 2020 a constat în Asigurarea contribuției sectorului agroalimentar la atingerea și menținerea durabilă a scopurilor de dezvoltare națională economică și socială, iar Scopul Strategiei a reprezentat sporirea competitivității sectorului agroalimentar prin restructurare și modernizare amplă, îmbunătățirea calității vieții și a condițiilor de muncă în mediul rural, precum și crearea sinergiei între activitățile agroalimentare și mediul rural

În acest sens, în rezultatul implementării politicii naționale de dezvoltare agricolă și rurală prin intermediul SNDAR 2016 – 2020, în pofida existenței unei sinergii cu activitățile implementate în cadrul altor strategii și programe de politici publice sectoriale, precum și a investițiilor private, în mare parte Obiectivul și Scopul Strategiei nu au fost atinse, și anume:

- Valoarea adăugată brută a Sectorului Agricol în economia națională a scăzut către anul 2019 cu 2.5 p.p. față de anul 2014.
- Numărul angajaților în sectorul agricol din mediul rural a scăzut cu 3.4% către 2018ⁱ față de valorile înregistrate în anul 2014. În sectorul agricol numărul angajaților informali a crescut cu 3.5% comparativ cu anul 2014, în timp ce numărul celor angajați formal a scăzut cu 17.5%. În același timp, în cazul altor sectoare economice, în mediul rural se constată o scădere cu 2% a numărului de angajați formal și o scădere de 17%(!) a celor angajați informal.
- Nivelul de autoaprovizionare pentru o bună parte din resurse alimentare cheie este inferior valorii de 100%, fără a fi înregistrate careva progrese în acest sens comparativ cu anul 2014.
- Ponderea exporturilor de mărfuri din grupa produselor agricole și industriei alimentare în totalul exporturilor a scăzut cu cca. 1 p.p. față de anul 2014, precum și nu a înregistrat creșteri substanțiale în întreaga perioadă de implementare a Strategiei în raport cu anul de referință 2014.
- Ponderea exporturilor de mărfuri din grupa produselor industriei alimentare din totalul exporturilor a înregistrat o scădere de 1 p.p. față de anul 2014 și de cca. 5 p.p. față de anul 2010.

Totodată, în perioada de referință au fost înregistrate și un șir de progrese, care au facilitat dezvoltarea sectorului și anume:

- Nivelul investițiilor în active imobilizate în sectorul agricol, deși nu a crescut substanțial față de anul de raportare 2014, a fost constant pe întreaga perioadă de raportare.
- Producția globală agricolă a înregistrat creșteri ale valorii pe întreaga perioadă de referință (+25.9%).
- Numărul localităților rurale care au acces la sisteme publice de alimentare cu apă a crescut cu 61.8% comparativ cu anul 2014 (de la 427 la 724), iar a celor conectate la sisteme centralizate de canalizare cu cca. 10%.

1.6.1. Rezultatele specifice ale implementării strategiei

În conformitate cu cele mai bune practici internaționale, evaluarea rezultatelor atinse în procesul de implementare a obiectivelor specifice a SNDAR 2014-2020 a fost efectuată în baza a patru dimensiuni distincte: relevanță, eficiență, eficacitate și impact.

În procesul de evaluare a progresului intervențiilor incluse în planul de acțiuni al SNDAR au fost utilizate drept surse primare Rapoartele de Evaluare al SNDAR pentru anii 2014 -2020. Din informațiile prezentate în documentele date a fost extrasă informația relevantă intervenției date și a fost făcut un rezumat al acestora, astfel încât să fie posibilă cuantificarea rezultatelor în valori cât mai simpliste – procese administrative realizate, acte elaborate/aprobate, investiții realizate, instruiri perfectate, etc.

În cadrul obiectivului O1 au fost incluse acțiuni noi precum: Implementarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă în domeniul agriculturii și siguranței alimentelor, Implementarea recomandărilor strategice elaborate de MARDE cu suportul FAO privind promovarea produselor agroalimentare autohtone pe piețele externe și pe piața internă, Facilitarea accesului la informații privind oportunitățile de dezvoltare a afacerilor și formarea profesională, etc. De asemenea, au fost excluse 9 acțiuni marcate ca realizate, iar acțiunile ce prevedeau implementarea principiului de e-Agricultură pe sectoare (15-19) au fost comasate în una singură ce prevede dezvoltarea conceptului de e-Agricultură în Republica Moldova.

Pentru obiectivul O2, pe lângă acțiunile realizate au fost excluse și acțiuni nerealizate precum: Extinderea suprafețelor de terenuri agricole irigate, Îmbunătățirea eficienței energetice și creșterea utilizării resurselor regenerabile de energie, etc.

Din acțiunile ce corespund obiectivului O3, doar două acțiuni din PA revizuit se regăsesc în Rapoartele de Evaluare a SNDAR: Modernizarea și/sau construcția segmentelor de drum și crearea și funcționarea grupurilor de activitate locale în domeniul dezvoltării rurale, bazate pe cele mai bune practici și principii ale Programului LEADER. Restul acțiunilor fie au fost omise fie înlocuite cu altele similare. Cele 4 acțiuni ce țineau de activitățile non-agricole (agroturism, meșteșuguri) au fost înlocuite prin: Diversificarea economiei rurale prin promovarea activităților non-agricole pentru locuitorii din mediul rural și Sprijinirea diversificării economiei rurale prin oferirea suportului exploatațiilor agricole să dezvolte activități non-agricole. La fel, au fost introduse și acțiuni complet noi precum: Sprijinirea activităților de renovare și dezvoltare a localităților rurale, inclusiv promovarea conservării și punerii în valoare a patrimoniului rural.

Tabelul 13. Gradul de implemntare a acțiunilor în SNDAR 2014 -2020

OBIECTIVE ACȚIUNI	OBIECTIV GENERAL 1			OBIECTIV GENERRAL 2			OBIECTIV GENERAL 3		
	OS 1.1	OS 1.2	OS 1.3	OS 2.1	OS 2.2	OS 2.3	OS 3.1	OS 3.2	OS 3.3
Total acțiuni	15	3	6	1	3	3	3	3	1
Acțiuni realizate	10	2	5	1	1	3	3	3	1
Rata de realizare	66.6%	66.6%	83.3%	100%	33.3%	100%	100%	100%	100%

Sursa: Raportul de Evaluare a implementării SNADR 2014-2020

În lipsa unor rezultate scontate măsurabile, progresul implementării multor acțiuni este foarte complicat de cuantificat, iar ca reper în definirea realizării acestora a fost luată dinamica pozitivă a unor indicatori.

Pornind de la această abordare în evaluarea progresului acțiunilor, putem constata că măsurile prevăzute în Planul de Acțiuni actualizat au fost realizate în proporție de 76%.

Cel mai mic grad de realizare se observă în cazul acțiunilor prevăzute pentru realizarea obiectivului OS2.2. *Sprijinirea tehnologiilor de producție prietenoase mediului, a produselor ecologice, inclusiv a biodiversității.* Spre exemplu, din cele 50 mii ha de teren protejat de fâșii anti-erozionale robuste reabilite prevăzute în PA, în perioada 2013-2018 suprafața agricolă protejată a crescut cu doar 1020 ha. La fel și în cazul suprafeței terenurilor destinate agriculturii organice – deși a fost setată o creștere de 60% a suprafețelor, avem doar numărul de agenți economici implicați în

agricultura ecologică ce a cunoscut o creștere de 9.4% în perioada 2013-2018. În cazul obiectivului OS2.1 *Sprrijinirea practicilor de gestionare a terenurilor agricole și a apei*, există o singură acțiune, fapt ce explică rata de 100% de realizare. Această acțiune ține de stimularea consolidării terenurilor agricole.

Rata de implementare de 100% în cazul acțiunilor din cadrul obiectivului 3 trebuie tratată cu mari rezerve. În majoritatea cazurilor vorbim despre rezultate scontate nemăsurabile precum: Potențialul economic al localităților rurale promovat, Creșterea oportunităților de angajare în mediul rural, Accesul populației rurale la servicii și infrastructura îmbunătățite, etc., iar ca realizare se face trimitere la proiectul Hotărârii Guvernului privind aprobarea Regulamentului cu privire la acordarea subvențiilor pentru îmbunătățirea nivelului de trai și de muncă în mediul rural din FNDAMR, care a fost aprobat prin HG nr. 476 din 18 octombrie 2019.

1.6.2. Alocarea resurselor financiare

Finanțarea implementării SNDAR 2014-2020 a fost asigurată atât din surse ale Bugetului de Stat, cât și din surse externe.

În cazul resurselor financiare alocate din Bugetul de Stat, alocările s-au făcut prin Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural (FNDAMR). Alocările din FNDAMR au fost structurate după cum urmează: i) subvenții post-investiționale (acordate în baza investițiilor deja realizate); ii) subvenții în avans; iii) subvenții în avans pentru dezvoltarea mediului rural; iv) plata per cap de animal.

În prima perioadă (2014-2018) schema presupunea exclusiv subvenționarea post-investițională. Începând cu anul 2018, în schema de subvenționare a fost introdusă subvenționarea în avans pentru proiectele de start-up în agricultură, iar începând cu anul 2019 - și a subvenției în avans pentru dezvoltarea mediului rural. În 2020, în schema de subvenționare a fost inclusă măsura de plată per cap de animal, care urmărește suportul investițiilor realizate în sectorul zootehnic.

Structura schemei de subvenționare post-investiționale a fost realizată în baza a trei priorități, fiecare preluând unu din cele trei Obiective Generale ale SNDAR 2014-2020.

Tabelul 14. Resursele alocate din FNDAMR în baza schemei de subvenționare post-investițională, 2014 – 2020 mln mdl

PRIORITATEA	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	TOTAL
Prioritatea 1	508,86	329,66	513,67	639,47	544,1	957,28	285,686	3778,726
Prioritatea 2	35,12	21,83	43,64	90,79	74,2	84,02	43,46	393,06
Prioritatea 3	0	2,16	4,16	9,76	9,2	19,78	6,63	51,69
TOTAL	543,98	353,65	561,47	740,02	627,5	1061,08	335,776	4223,476

Sursa: Rapoartele AIPA

Astfel, în perioada 2014 -2020, din totalul de 4.22 mld MDL aprobate spre finanțare pentru investițiile post-investiționale, cca. 89.4% sau 3.77 mld MDL au fost alocate pentru acoperirea solicitărilor din cadrul Priorității 1.

În același timp, pe lângă resursele financiare alocate din sursele FNDARM, sectorul agricol și, în special acțiunile specifice Obiectivului General 1, au mai beneficiat de suport financiar prin intermediul diferitor proiecte și programe investiționale cu finanțare externă. Astfel, din sursele Programului de Restructurare a Sectorului Vitivinicol “Filiera Vinului”ⁱⁱ au fost valorificate cca. 44.3 mln EUR din totalul de 75 mln EUR disponibili, iar în cazul Programului de Restructurare a Sectorului Horticul „Livada Moldovei” au fost atrași cca. 38.3 mln EUR din totalul de 120 mln EUR disponibili.

Un alt program investițional este Proiectul Agricultură Competitivă (MAC-P), finanțat din sursele Băncii Mondiale în valoare totală de 44 mln USD (34 mln USD – MAC-P I și 10 mln USD MAC-P II), care au avut drept scop Creșterea Competitivității sectorului agroalimentar prin acordarea

de sprijin pentru modernizarea managementului siguranței produselor alimentare și accesului fermierilor la piețe, inclusiv externe.

În cazul Priorității 2 de subvenționare post-investițională, din sursele FNDAMR au fost alocate cca. 393 mln MLD sau cca. 9.3% din totalul alocațiilor pentru subvențiile post-investiționale în perioada 2014 – 2020. Cele mai multe resurse au fost alocate pentru stimularea investițiilor, pentru procurarea echipamentului No-till și Mini-Till (177.6 mln MDL) și promovarea și dezvoltarea agriculturii ecologice (cca. 11 mln MDL).

În cazul Priorității 3, în cadrul schemei de subvenționare post-investițională au fost alocate în total cca. 51.69 mln MDL sau cca. 1.2% din totalul alocațiilor pentru subvențiile post-investiționale. Cea mai mare parte din subvențiile pentru Prioritatea 3 a fost alocată pentru finanțarea măsurii de îmbunătățire și dezvoltare a infrastructurii rurale (49.09 mln MDL sau cca. 94.9% din totalul subvențiilor post-investiționale acordate în cadrul acestei Priorități).

În ceea ce privește schema de subvenționare în avans a proiectelor de start-up în agricultură, aceasta a fost introdusă în cadrul normativ în anul 2018, iar primele finanțări au fost alocate începând cu toamna anului 2018. Astfel, în perioada 2018 – 2020 au fost alocate un total de 41.2 mln MDL, dintre care 24.4 în perioada 2018 – 2019 și 16.8 mln MDL în anul 2020.

În final, în ceea ce privește schema de subvenționarea în avans pentru dezvoltarea mediului rural, care a fost introdusă în anul 2019, au fost aprobate finanțare proiecte în valoare totală de cca. 66 mln MDL, dintre care 25.5 mln MDL fiind efectiv debursate până la finalul anului.

Potrivit informațiilor furnizate de AIPA, în 2020 femeile reprezentau aproximativ 19% dintr-un total de 4 392 de solicitanți unici de subvenții post-investiționale.

Deși în 2020 femeile au constituit aproape jumătate dintre beneficiarii subvenției privilegiate de peste 15%, ponderea femeilor beneficiare ar trebui privită într-un context mai larg pentru a înțelege modul în care femeile accesează astfel de plăți. În categoria subvențiilor neprivilegiate, doar 14,3% dintre cei care au primit plăți în 2020 au fost femei (această rată este apropiată de ponderea femeilor care conduceau gospodării agricole cu statut juridic în 2010, când a fost efectuat recensământul agricol, dar cel mai probabil nu reflectă ponderea femeilor fermiere în prezent). Când ponderea femeilor care au beneficiat de subvenții privilegiate este comparată cu toți solicitanții de subvenții în 2020, prezența femeilor este foarte redusă - doar 2,7%. Deoarece femeile par să utilizeze subvenția de privilegiu pentru întreprinderile nou-înființate, se pune întrebarea cum în viitor femeile fermiere vor depăși accesul inegal la subvenții, precum și la alte resurse și inputuri, când vor trebui să facă investiții în propria lor producție.⁴

1.7. CONSTRÂNGERI ȘI OPORTUNITĂȚI DE IMPLEMENTARE A POLITICII DE DEZVOLTARE AGRICOLĂ ȘI RURALĂ

1.7.1. Contextul global

Schimbările la nivel mondial se caracterizează prin vaste procese de transformări structurale ca răspuns la provocările recunoscute de comunitatea internațională și care au o influență decisivă în dezvoltarea stabilă pe termen lung.

Schimbările climatice. În prezent, schimbările climatice reprezintă una din cele mai importante probleme resimțite la nivel global. Încălzirea globală afectează populația planetei, regnul natural și dezvoltarea economică. Datele recente arată că în cazul sumelor temperaturilor active (peste 10°C) diferența este de 139,56°C, ceea ce reprezintă deja un indicator alarmant pentru cultivarea culturilor agricole, fără a se ține cont de particularitățile climei actuale. Ritmul accelerat al schimbărilor climatice a făcut ca în ultimele două decenii pretutindeni pe teritoriul republicii să se majoreze suma temperaturilor active cu 100°C, ceea ce impune revizuirea noilor soiuri de culturi agricole în strictă dependență de factorii fizico - geografici locali.

H

⁴ Evaluarea de țară din perspectiva dimensiunii de gen „Egalitate de gen, agricultură și dezvoltare rurală în Republica Moldova”. FAO, 2021

Creșterea populației la nivel global. Odată cu creșterea vertiginoasă a populației pe glob devine tot mai evidentă creșterea presiunii asupra resurselor naturale, urmare a cererii sporite pentru produsele alimentare. Conform datelor prezentate de ONU în viitorul apropiat populația globală va crește cu 4 mld. de oameni, atingând cota de 10 mld. De rând cu creșterea numărului populației va crește și ritmul de urbanizare. Se așteaptă ca spre mijlocul secolului 70% din populația lumii să locuiască în mediul urban, comparativ cu circa 49% în prezent. Acest fapt va spori inevitabil cererea de alimente și, mai cu seamă, de produse procesate „gata pentru consum”. Pentru sectorul agroalimentar, aceste aspecte constituie atât o oportunitate, cât și o provocare. Perspectivele de creștere a pieței agro-alimentare constituie un avantaj semnificativ pentru fermierii din întreaga lume. Cu toate acestea, se estimează că infrastructurile de piață imperfecte și vulnerabilitățile socio-economice din zonele cele mai dens populate ale lumii vor spori insecuritatea alimentară. În plus, sistemele agricole mondiale se vor confrunta din ce în ce mai mult cu efectele negative ale schimbărilor climatice (schimbarea modelelor de precipitații, fenomenele meteorologice extreme, insuficiența de apă), precum și cu volatilitatea prețurilor. Pe de altă parte, creșterea productivității agricole poate fi obținută prin investiții, cercetare și inovare, bune practici agricole și politici publice adecvate.

Infrastructura de piață. Urbanizarea sporită, cererea crescândă pentru produsele alimentare, dezvoltarea infrastructurii de logistică și transport au făcut ca procesul de globalizare a comerțului să fie tot mai resimțit în întreaga lume. Dacă până nu demult în perioada rece a anului se atesta un consum sporit de alimente conservate, care reprezentau teritoriul amplasării spațiului comercial, acum situația s-a schimbat radical. În asortimentul produselor oferite practic nu se observă diferențierea între perioada rece și perioada caldă a anului, iar multitudinea produselor prezente pe raft-uri reprezintă întregul glob pământesc. Locurile cândva solicitate de exportatorii produselor agroalimentare din Moldova - piețele agricole - au început să dispară, iar în locul lor să apară unități comerciale ce fac parte din rețelele comerciale naționale și internaționale. Aceste schimbări impun revizuirea paradigmei exportului de produse agricole: de la producerea cantităților raportate la unitatea de transport (10-20 tone) destinate piețelor de desfacere (bazaruri) la cantități de produse alimentare cu omogenitate și calitate similară, și care pot satisface cantitativ și calitativ așteptările lanțurilor de comercializare.

Cererea mondială de alimente este în creștere, urbanizarea sporită, prețurile tot mai mari la inputuri, presiunea exercitată asupra resurselor de apă și creșterea vulnerabilității culturilor agricole și animalelor la schimbările climatice vor limita producția alimentară.

Veniturile în creștere și gradul de ocupare a forței de muncă. Urbanizarea, , gradul de ocuparea a forței de muncă și noile tehnologii fac ca angajații să dedice tot mai mult timp obligațiilor de serviciu, acordând prioritate produselor alimentare semifabricate, produselor gata de consum și fast-food-urilor. La nivel global, cererea la asemenea tip de produse practic s-a dublat în ultimii șase ani. Acest lucru poate deveni una din prioritățile exportului internațional pentru Moldova, care este dominat în prezent de exportul materiei prime.

1.7.2. Contextul european

În mare parte, provocările la nivel globale sunt caracteristice și pentru piața europeană, doar că, spre deosebire de oportunitățile de care pot beneficia producătorii autohtoni pe piața globală, piața europeană are un șir de facilități, incontestabil mai favorabile.

Piața unică. Cea mai importantă realizare a Uniunii Europene poate fi disponibilă și pentru producătorii autohtoni, dacă vor fi îndeplinite câteva condiții esențiale: armonizarea legislației, retehnologizarea proceselor de creștere și procesare în scopul obținerii produsului final conform cerințelor pieței europene: preț competitiv argumentat, inofensivitatea produsului, menținerea parametrilor de calitate pentru întregul lot de marfa contractată, certificatul de calitate a procesului de producere și produsul propriu zis, graficul de livrare.

Uniformitatea pieței. Un al beneficiul în comerțul cu UE este faptul că regulile de joc sunt similare pentru toate țările membre. Devierea se poate observa doar la nivel de soi, ambalaj și grafic de livrare, care pot genera condiții specifice, în funcție de destinația produsului.

Stabilitatea vânzărilor. Spre deosebire de piețele tradiționale, piața UE se caracterizează printr-o stabilitate în vânzări, transparență în efectuarea tranzacțiilor și posibilitatea efectuării previziunilor în volum și timp.

Preț competitiv: Piața UE este una din cele mai atractive piețe, fapt că rezultă din volumul și prețul oferit pentru produsele agroalimentare.

Acord DCFTA. Acordul de Asociere care include o Zonă de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător presupune o asociere politică și integrare economică mai puternică între UE și Republica Moldova și a contribuit la creșterea constantă a volumului de comerț între parteneri. Astfel, în perioada 2014-2020 exporturile agroalimentare în țările UE au crescut cu circa 27%. În prezent, UE este cel mai important partener comercial al Republicii Moldova. În 2020, circa 52% din exporturile agroalimentare au fost destinate piețelor din UE.

Cu sprijinul UE, Moldova a încorporat deja peste 25.000 de standarde tehnice comunitare în legislația sa națională. Acceptarea unor standarde mai înalte, solicitate pe piețele țărilor din UE, a stimulat indirect și exporturile spre alte țări din afara spațiului UE și CSI. Exporturile agroalimentare în alte țări din afara UE și CSI au crescut semnificativ (cu circa 19%) în perioada 2014-2020.

Asistența și sprijinul UE pentru reforme au adus cetățenilor Moldovei și alte beneficii concrete. Astfel, UE susține în mod activ creșterea economică și crearea locurilor de muncă în Moldova. Acordul ZLSAC (DCFTA) urmărește o relație comercială preferențială, bazată pe condiții mutual avantajoase, acordând fiecărei din aceste părți un acces mai bun pe piață. Acest acord urmărește eliminarea graduală a taxelor vamale de import și export în comerțul produselor între aceste părți și are ca scop eliminarea barierelor în comerțul serviciilor și un acces mai bun al companiilor pe piețele respective.

1.7.3. Contextul național

În Republica Moldova, sunt cele mai fertile soluri din lume și condiții climatice favorabile creșterii unei varietăți impunătoare de culturi agricole, care pot asigura un nivel de autosuficiență alimentară sporită și pot deveni o sursă stabilă de creștere economică pentru bugetul de stat. Prutul și Nistrul sunt surse stabile de apă care pot favoriza creșterea culturilor multianuale, cu o rezistență sporită la secetă, și a culturilor ce necesită irigare, sporind astfel atractivitatea și perspectivele de dezvoltare a sectorului agricol. Un alt factor important este amplasarea geografică a Republicii Moldova în vecinătatea uneia dintre cele mai atractive piețe de desfacere din lume - Uniunea Europeană. Cu toate acestea, randamentul sectorului este destul de modest, iar forța de muncă este cea mai prost plătită. Consecințele exploatării necorespunzătoare a potențialului agroalimentar sunt migrația masivă, lipsa cronică a brațelor de muncă și, respectiv, venituri ratate la bugetul de stat. Fenomenul migrației masive rămâne pe un trend ascendent, chiar dacă Guvernul și partenerii de dezvoltare fac eforturi considerabile pentru a ameliora infrastructura și condițiile de trai în zonele rurale. Lipsa locurilor de muncă bine plătite în zonele rurale, care ar asigura posibilitatea angajării depline (pentru un an întreg) al salariaților, depășirea cu mult a cererii pentru zilieri (de regulă, angajarea cumulativă pe 4-6 luni pe an, pentru lucrări unde capitalul intelectual nu este faptul determinativ la angajare), comparativ cu oferta pentru locurile cu timp deplin de muncă, nu pot satisface necesitățile financiare a oamenilor din mediul rural. Influența negativă a mai multor factori au făcut ca potențialul de dezvoltare a sectorului agroindustrial să nu fie valorificat la justa valoare, iar consecințele sociale, economice și ecosistemele să fie tot mai accentuate.

Schimbările climaterice sunt vădit reflectate în formă de: temperaturi ridicate pe perioada de vegetație și scăzute pentru perioada rece a anului, lipsa învelișului de zăpadă și variațiile termice în perioada de iarna, număr de zile consecutive fără precipitații și scăderea accentuată a volumului precipitațiilor anuale, calitatea și cantitatea apei pentru irigare, ploi abundente care distrug stratul fertil, au transformat sectorul agricol într-o afacere plină de provocări, depășirea cărora poate fi

posibilă doar cu cadre bine pregătite. Instabilitatea principalilor indicatori meteo: temperatura aerului și scăderea volumelor de precipitații au condus la scăderea nivelului de productivitate a principalelor culturi agricole. În asemenea condiții, respectarea tehnologiilor de producere, disponibilitatea soiurilor de plante și a raselor de animale adaptate la noile condiții sunt vital necesare pentru agricultură.

Degradarea solului. Degradarea terenurilor agricole este o mare provocare pentru sectorul agroindustrial din Republica Moldova. Spre deosebire de celelalte resurse naturale, solul este limitat ca întindere. Odată distrus, el nu se va mai putea reface, pentru că nu se pot reproduce condițiile formării lui. Cauzele degradării solului sunt fie de origine naturală, fie legate, direct sau indirect, de activitatea umană. Iată doar câteva din cauzele degradării accentuate a solului din ultima vreme: Cauze naturale: ploii abundente, temperaturi extreme, vânturi puternice.

Cauze legate de activitatea umană: (i) tăierea ne-controlată a fâșiilor de protecție fără obligațiunea de a le restabili, (ii) efectuarea operațiunilor de vânzare-cumpărare, schimb, arenda a terenurilor agricole fără a lua în calcul fâșiile de protecție, (iii) nerespectarea asolamentului, prezența monoculturilor, excluderea din asolament a plantelor fixatoare de azot, semănatul ne-controlat al culturilor tehnice, (iv) degradarea sectorului zootehnic cu consecința în excluderea a culturilor furajere și neintroducerea fertilizantului natural în sol, (v) excluderea obligativității fondării plantațiilor multianuale pe bază de proiect, (vi) arătura necontrolată și trecerea lentă la tehnologiile conservative de lucrare a solului, (vii) insuficiența măsurilor de prevenire și control a degradării solului din partea factorilor de decizie la diferite nivele, (viii) o bună parte din inginerii cadastrali din cadrul APL nu au studii în domeniu, etc. Acestea sunt doar câteva din cauzele degradării accentuate a solului din ultima vreme.

Aprovizionarea cu input-uri. Producția agricolă a Republicii Moldova este complet dependentă de produsele agrochimice, semințe și carburanți, fapt ce îi afectează competitivitatea. Toate inputurile primare necesare pentru producția agricolă (combustibil, fertilizanți și produse chimice de protecție a plantelor) sunt importate. Această dependență expune agricultura Republicii Moldova la volatilitatea prețurilor internaționale. Producerea în sectorul agricol este puternic determinată de variația costurilor la input-uri. Producătorul autohton, practic importă tot, de la motorină până la produsele chimice de protecție și fertilizare. În structura costurilor de producere produsele chimice constituie circa 50-60%. Analiza prevederilor strategice a perioadei 2014-2020 arată lipsa unei viziuni clare în producerea input-urilor la nivel de țară, ba mai mult, lipsa suportului și atenției din partea statului au făcut ca cei mai mari producători de semințe din țara (Selecția Bălți, Porumbeni și Tiraspol) care aveau o pondere considerabilă în producerea semințelor, aducând un aport considerabil la bugetul statului, s-au pomenit în prag de faliment. Distrugerea sectorului zootehnic a rezultat în importuri masive de îngrășăminte mineral, iar lipsa unui laborator specializat în analiza solului și apei a dus la utilizarea irațională a îngrășămintelor.

Sectorul de procesare, pe parcursul ultimilor 7-10 ani a fost practic neglijat. Micșorarea considerabilă a venitului ca urmare a exportului producției ca materie primă, reducerea producerii legumelor, calitatea producției exportate, creșterea fără precedent a suprafețelor cultivate cu culturi tehnice, sunt doar câteva din consecințele neglijării sectorului de procesare. Marea majoritate a întreprinderilor de procesare au fost egalate cu întreprinderi industriale, fără a avea dreptul la subvenționare ori la alte forme de suport din partea statului. Întreprinderile de procesare au fost dezavantajate. Fiind membru OMC, Moldova nu poate crea înlesniri pentru întreprinderile procesatoare locale, nici chiar pentru cele care își comercializează producția pe piața internă. Concurența cu companiile străine de procesare s-a dovedit dezastroasă pentru întreprinderile locale. Din cele peste 38 companii mari de procesare a fructelor și legumelor care activau în anul 1998, mai sunt active în prezent circa șapte. Sectorul de procesare a fost unul din principalii furnizori de oferte de muncă, iar neglijarea acestui sector poate fi considerată ca una din principalele cauze ale migrației masive. Lipsa procesării adecvate a provocat și o debalansare între exportul și importul produselor alimentare. Politicile agricole neadecvate a transformat R. Moldova într-o țară exportatoare de materie primă, iar importurile produselor alimentare a depășit vâdit exportul. Pornind de la principiul economic al formării lanțului valoric al produsului, în care segmentului de creștere îi revine doar 8-11% din rentabilitate, deducem că posibilitatea obținerii venitului din procesare, care constituie circa

45-50%, a fost neglijată în politicile anterioare. Formula stabilității agroindustriale „exportăm produse agricole și importăm valută”, s-a inversat atât în defavoarea sectorului, cât și a țării în întregime. În prezent, importul produselor alimentare constituie circa 65% din necesarul produselor alimentare procesate.

Agro-marketingul. Analiza acțiunilor pe piețele de desfacere pentru perioada 2014-2020 denotă lipsa unui concept de marketing bine conturat și efort comun la nivel național. Eforturile de marketing și comercializare a producției s-au redus, în mare parte, la activitățile de participare în cadrul expozițiilor internaționale. Însă decizia de procurare a produselor aparține consumatorului final și nu celui intermediar care poate fi doar un formator de opinie al consumatorului. În perioada de referință, suportul și ghidările din partea asociațiilor de profil și a statului au fost mult prea modeste. Înființarea unui departament de marketing în cadrul Ministerului Agriculturii, care ar avea ca sarcină elaborarea studiilor de piață și a pronosticurilor sau mai bine zis a unei politici la nivel de stat orientate spre piață și client, ar elimina riscul reducerii volumului de producție pe piețele tradiționale și ar spori prezența pe piețele noi de desfacere. Lipsa unor previziuni comerciale fundamentate face ca sortimentul culturilor din exploatarea agricole să nu fie acceptate pe piețele noi de către consumator. Un exemplu este sectorul producerii fructelor, care consumă circa 40% din bugetul destinat investițiilor în agricultură, comercializarea fiind sub nivelul așteptărilor. Depășirea acestor riscuri presupune timp, resurse financiare considerabile, dar și noi sortimente de soiuri și hibrizi.

Cooperarea în agricultură. Globalizarea piețelor de desfacere, trecerea de la piețele en-gros la rețelele de magazine cu condiții mult mai dure de siguranță alimentară impun noi reguli în comerțul internațional. Dacă până nu demult tranzacțiile comerciale erau caracterizate prin cantități și loturi mici, cu o uniformitate redusă și comercializate, în mare parte, prin intermediul piețelor agricole urbane, atunci comerțul de azi se deosebește prin cantități raportate la mărimea rețelelor comerciale și omogenitate, care să nu facă deosebirea calitativa a produsului, indiferent în care punct al rețelei va fi comercializat. Mai mult decât atât, globalizarea presupune prezența pe rafturile rețelelor comerciale a produselor din întreaga lume, iar aici omogenitatea și siguranța mărfurilor mai este direct influențată și de preț. Pentru a concura pe piețele de desfacere este vital necesară o nouă abordare în ceea ce privește producere și anume asocierea în crearea și comercializarea produsului. Astfel, cooperarea joacă un rol din ce în ce mai determinant în efortul producătorilor agricoli de a obține profit. Prin cooperare se asigură acces la o gama largă de servicii, resurse naturale, informații și tehnologii, formare și ghidare profesională, care, în final, permit producătorilor autohtoni să concureze de la egal pe piața globală. Luând în considerare specificul pieței autohtone de producere, unde circa $\frac{3}{4}$ din totalul entităților agricole reprezintă întreprinderile mici și mijlocii, se recomandă să fie conținut procesul de suport în dezvoltarea sistemului de cooperare.

Asigurarea de riscuri în agricultură. Abundența ploilor în perioada de vară, însoțite de căderi masive de grindină, înghețurile târzii de primăvara și/sau devreme în perioada de toamnă, provoacă pierderi colosale în sector. La aceste fenomene se mai adaugă și secetele îndelungate care au loc tot mai frecvent și care, de asemenea, reduc semnificativ potențialul de producere a culturilor agricole. Este necesar de creat un Fond mutual care ar asigura diminuarea compensatorie a eventualelor pierderi în agricultură, cauzate de calamități naturale.

Științele agrare, cercetarea, transferul de cunoștințe și extensiunea. Sistemul actual de cercetare, inovare, educație și extensiune rurală din domeniul agroalimentar nu funcționează ca un sistem integrat, lipsindu-i inter-conexiunile funcționale dintre știință și producere. Legătura dintre oferta de cercetare și produsele reale ale instituțiilor, corelate cu necesitățile concrete ale fermierilor și/sau ale oamenilor de afaceri practic lipsesc. În mare parte, proiectele de cercetare ale institutelor științifice nu țin cont de nevoile sectorului real, iar programele de formare profesională sunt concepute doar pentru a asigura supraviețuirea instituțiilor de învățământ. Cu toate că necesitatea reformării sistemului a fost menționată în strategia anterioară, acest indicator practic nu a fost realizat. Necesitatea stringentă de reformare a sistemului de cercetare, inovare și transfer tehnologic rămâne una din provocările cu care se confruntă agricultura Republicii Moldova. Neglijarea în continuare a acestui domeniu se va solda în viitorul apropiat cu dispariția instituțiilor de învățământ cu profil

agricol și cu pierderi colosale în producerea agroalimentară ca rezultat al utilizării soiurilor, hibrizilor și raselor de animale neadaptate la condițiile locale. Mai mult decât atât, neadaptarea, iar ulterior nerespectarea tehnologiilor de creștere, procesare și export al producției agroindustriale va genera costuri adiționale și prețuri necompetitive pe piața de desfacere.

Disponibilitatea surselor financiare. Principalii finanțatori al sectorului agroindustrial sunt producătorii agricoli ca investitori, statul prin intermediul AIPA, ADMA (Agenția pentru Dezvoltarea și Modernizarea Agriculturii) ODIMM, Unităților de implementare al IFAD, Băncii Mondiale, Băncii Europene de Investiții, precum și partenerii de dezvoltare: Uniunea Europeană, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), SUA prin intermediul USAID, Guvernele Japoniei, Suediei, Cehiei, Poloniei, României, Slovaciei, Ungariei, Danemarcei, Țărilor de Jos, FAO, precum și alți investitori de peste hotare. Analiza disponibilității surselor financiare pentru dezvoltarea agriculturii și a eficienței utilizării lor au scos la iveală câteva momente. Contrar afirmațiilor privind lipsa finanțării adecvate, în perioada 2014-2019 în agricultura Republicii Moldova au fost investite de către donatorii externi cel puțin 11,5 mld. MDL, iar împreună cu subvențiile acordate afiliate de circa 4,9 mld. MDL suma investițiilor se ridică la circa 16,4 mld. MDL. Cifrele menționate nu includ investițiile efectuate de producătorii agricoli din resursele proprii și suportul acordat de stat din fondul de rezerva pentru diminuarea consecințelor calamităților naturale. Dacă estimăm contribuția proprie a producătorilor agricoli la circa 40%, obținem o sumă totală de investiții în sectorul agricol de peste 23,0 mld MDL.

Analizând eficiența utilizării surselor financiare, trebuie menționat faptul că valoarea totală a producției agricole în perioada 2014-2019 a fost de circa 186,2 mld MDL. Raportând această valoare totală la suma totală a investițiilor în sectorul agricol, obținem cifra de circa 8,0 MDL de producție agricolă obținută la fiecare leu investit în sector. Acesta este un indicator destul de bun, doar că nu poate fi atribuit în întregime efectului investițiilor directe în sector. Condițiile pedo-climaterice naturale favorabile agriculturii au multiplicat valoarea investițiilor, totodată cifrele de rezultat al recoltelor obținute comparativ cu vecinii indică spre potențialul nevalorificat al sectorului agroalimentar din Republica Moldova.

În concluzie, putem spune că potențialul sectorului pe departe nu a fost valorificat. În mare parte, investițiile au fost direcționate în sectoarele cu valoare mică, și mai puțin în dezvoltarea sectoarelor cu valoare adăugată înaltă, cum ar fi procesarea, zootehnia, etc. Nu mai puține carențe se atestă și la compartimentul rentabilitatea și mărimea recoltelor, precum și procesarea producției agricole.

Instabilitatea administrativ-managerială a organelor centrale. Pe parcursul perioadei de referință (2014-2020) au fost numiți și demisi șapte Miniștri, au fost implementate trei reforme administrativ-manageriale în rezultatul cărora la Ministerul Agriculturii au fost conectat Ministerul Mediului și o parte din Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, fiind înlocuiți și specialiștii din aceste ministere. La aceste turbulențele se mai adaugă și schimbarea sediului, dar și faptul că în perioada 2018-2020 direcțiile ce reprezentau întregul sector agroindustrial aveau în componența lor circa 24 angajați - fapt ce vorbește despre insuficiența vădită a capitalului intelectual responsabil de gestiunea problemelor din sector. Problema lipsei specialiștilor a influențat negativ și procesul de armonizare a legislației naționale la Acquis-ul european, responsabilități asumate de către partea moldovenească odată cu semnarea Acordului de asociere cu UE. În mare parte, aceasta a fost și cauza nerealizării pe deplin a angajamentelor asumate în cadrul Acordului de asociere cu UE, iar în rezultat multe din activități care urmau să fie implementate încă nu sunt realizate. Exemplu elocvent este permisiunea de export a cărnii de pasăre și ouălor de categoria B care mai bine de cinci ani rămâne doar în discuții, iar sectorul zootehnic atestă un venit ratat considerabil. La compartimentul instabilitate vorbim și despre direcțiile agricole raionale care au o vagă legătură cu ministerul, îndeplinind rolul mai mult de statisticieni, decât de gestionari și promotori ai politicilor agrare în zonele rurale.

Exploatarea în mod corespunzător a potențialului nevalorificat, începând cu sectorul de procesare și comercializare și, finalizând cu facilitarea accesului pe culturi cu rentabilitate sporită va permite readucerea forței de muncă, revitalizarea zonelor rurale și, respectiv, sporirea contribuției sectorului în bugetul național.

1.8. IMPEDIMENTE ȘI NEVOI DE DEZVOLTARE

Luând în considerare analiza situației actuale în sectorul agricol, tendințele de dezvoltare, precum și constrângerile principale care afectează dezvoltarea agricolă și rurală, au fost identificate impedimentele - cheie.

IMPEDIMENTE CHEIE ÎN DEZVOLTAREA AGRICOLĂ ȘI RURALĂ

- Scăderea calității solului, eroziunea
- Productivitatea scăzută a terenurilor, structură duală și fragmentată a exploatațiilor agricole
- Poziția dominantă a culturilor cu valoare redusă în producția agricolă în detrimentul culturilor cu valoare înaltă
- Nivel scăzut al eficienței energetice și al utilizării resurselor regenerabile de energie
- Dependența agriculturii de condițiile climatice și riscurile naturale
- Dependența de prețurile inputurilor
- Declinul ratei ocupării forței de muncă în agricultură
- Insuficiența acută de personal calificat în agricultură
- Starea precară a sistemului de irigare și suprafețele mici de terenuri irigate
- Ritmul lent de dezvoltare a sectorului zootehnic
- Producție animalieră fragmentată și ineficientă, declinul continuu al șeptelului
- Neglijarea sectorului acvacultură
- Infrastructura fizică și de servicii precară în mediul rural
- Sistem de educație – cercetare - inovare și consultanță în agricultură neadaptat realităților curente
- Dificultăți în asigurarea cu forță de muncă calificată și sezonieră
- Nivel scăzut de procesare al produselor alimentare
- Cooperarea slabă în agricultură
- Calitatea necorespunzătoare a produselor horticole
- Lipsa unui centru de marketing la nivel național
- Dificultăți privind respectarea normelor de siguranță și calitate a produselor agro-alimentare
- Gradul de valorificare mic al investițiilor în agricultură
- Lipsa unei coordonări sistemice a asistenței tehnice acordate domeniului agricol și rural
- Nivel scăzut al investițiilor și finanțarea inadecvată a sectorului agricol
- Implicare redusă a comunității locale în promovarea dezvoltării în mediul rural
- Lipsa unui sistem informațional integrat de administrare și control în agricultură

La rândul său, pentru soluționarea impedimentelor principale au fost identificate propunerile de dezvoltare care au fost structurate în trei categorii: 1. Inputuri și procese agricole reziliente la schimbările climatice, 2. Piețe de desfacere, și 3. Dezvoltarea ariilor rurale și comunităților.

PROPUNERI DE DEZVOLTARE

1. Nevoi de dezvoltare legate de inputuri și premise pentru activitatea agricolă:

- Necesitatea protejării, întreținerii și îmbunătățirii calității solului prin aplicarea măsurilor de agromediu. Îmbunătățirea, refacerea și consolidarea terenurilor agricole dar și reintroducerea terenurilor degradate în circuitul productiv. Asigurarea priorității proiectelor de energie din surse regenerabile astfel contribuind la dezvoltarea durabilă a zonelor rurale. Adaptarea la efectele schimbărilor climatice prin furnizare de soluții.
- Sprijinirea producătorilor locali de inputuri
- Dezvoltarea domeniului educație – cercetare - inovare și consultanță în agricultură
- Reformarea domeniului de știință și transfer tehnologic
- Sporirea rentabilității activităților agricole prin susținerea dezvoltării sectorului de procesare.
- Prioritizarea sectoarelor de culturi cu valoare adăugată
- Implementarea abordării orientate spre dezvoltarea lanțurilor valorice în întregime în defavoarea finanțării doar a unor segmente
- Sprijinirea dezvoltării segmentului de procesare agroindustrială
- Îmbunătățirea legislației și consolidarea capacității în domeniul calității și siguranței alimentare
- Crearea Sistemului Informațional Integrat Agricol

2. Nevoi de dezvoltare legate de piețele de desfacere

- Consolidarea capacităților de marketing a producătorilor agricoli

- Crearea unui sistem de administrare comună a proceselor de creștere, păstrare/procesare și export a producției agricole, inclusiv prelucrate
- Susținerea înființării huburilor și clusterilor pentru producătorii mici și micro
- Instituirea unui Marketplace gestionat la nivel național de către stat
- Asigurarea sectorului cu analize și informații adecvate privind fluctuațiile piețelor de desfacere
- Stimularea cooperării producătorilor agricoli.

3. Nevoi de dezvoltare legate de implicarea comunității în dezvoltarea ariilor rurale

- Susținerea investițiilor în infrastructura din mediul rural
- Sprijinirea proceselor de dezvoltare economică participativă – Grupuri de Acțiune Locală
- Dezvoltarea oportunităților ocupaționale în mediu rural
- Creșterea implicării comunității locale în vederea promovării unei dezvoltări socio-economice echilibrate la nivel local.

Având în vedere structura stratificată a nevoilor de dezvoltare, obiectivele strategice ale SNDAR sunt formulate pe termen lung, în funcție de cele patru categorii principale de nevoi de dezvoltare pentru a asigura astfel o eficiență în definirea intervențiilor.

Capitolul II VIZIUNE ȘI OBIECTIVE

1.9. VIZIUNEA SNDAR 2030

VIZIUNEA SNDAR 2030

Sector agroalimentar competitiv, centrat pe lanțurile valorice cu un potențial sporit, dezvoltat în armonie cu mediu ambiant și rezilient la schimbările climatice, care consolidează securitatea și siguranța alimentară și oferă bunăstare și condiții de trai mai bune în mediu rural

1.10. OBIECTIVE STRATEGICE

Viziunea SNDAR 2030 se bazează pe realizarea sinergiei între domeniile economic, de mediu și social în vederea soluționării impedimentelor cheie din sectorul agricol și rural, pentru perioada 2023-2030, cu atingerea durabilă a următoarelor Obiective Generale (OG):

OG1. Fortificarea potențialului sectorului agricol și promovarea practicilor agricole inteligente, durabile și reziliente la schimbările climatice

OG2. Dezvoltarea pieței locale și sporirea potențialului de export

OG3. Susținerea dezvoltării socio-economice rurale durabile

Obiectivele generale definesc prioritățile și abordarea pe termen lung a Strategiei, ca răspuns la principalele provocări și probleme ce influențează dezvoltarea sectorului agricol și agroalimentar al țării. Ulterior, acestea vor fi transpuse prin intermediul unui set de Obiective specifice din care derivă direcții de intervenții bazate pe documentele de programare - acte normative în acțiune sau necesar de a fi elaborate.

Obiectivele generale sunt aliniate la obiectivele **Politicii Agricole Comune ale Uniunii Europene (PAC)**, în vederea îmbunătățirii dezvoltării sustenabile a agriculturii, a sectorului alimentară și a zonelor rurale (Anexa 9.1) și **realizării obiectivelor și prevederilor Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030” (SND 2030)**.

Obiectivele generale ale SNDAR includ, la fiecare dintre componente, măsuri asociate inclusiv obiectivului transversal al PAC ce vizează modernizarea sectorului agricol prin stimularea și împărtășirea cunoștințelor, prin promovarea inovării și a digitalizării, adaptarea la schimbările climatice și dezvoltarea durabilă a zonelor rurale. Atingerea celor trei obiective generale va fi realizată prin intermediul unui set de **OBIECTIVE SPECIFICE**, din care vor deriva ulterior măsurile, intervențiile și investițiile concrete.

OG1. Fortificarea potențialului sectorului agricol și promovarea practicilor agricole inteligente, durabile și reziliente la schimbările climatice

Acest obiectiv general are o viziune unificată valabilă pentru toate sectoarele agricole și se integrează în viziunea comună mondială de abordare integrată a durabilității sectorului agricol și a sectoarelor conexe, a obiectivelor PAC cu privire la dezvoltarea unor sisteme alimentare durabile ca elemente centrale al Pactului Verde European (PVE), și obiectivelor SND 2030, prin prisma direcțiilor și intervențiilor prioritare de promovarea a investițiilor, dezvoltării durabile a agriculturii și protejării mediului ambiant. Obiectivul în cauză asigură ca eficacitatea să fie susținută de cunoștințe bazate pe cele mai bune practici durabile disponibile și de adaptare a comunității și a exploatațiilor agricole la nivel de țară întru asigurarea relevanței locale și aplicabilității, ținând cont de priorități sociale, economice și de mediu.

OS 1.1. Acțiuni de stimulare a investițiilor în infrastructura primară a exploatațiilor agricole pentru o creștere viabilă și competitivă

Acest obiectiv specific vizează stimularea investițiilor, ținute prioritare pentru dezvoltarea infrastructurii și a sectorului primar de producere agricolă prin creșterea competitivității și a productivității agricole într-un mod durabil. Obiectivul specific prin direcții de intervenții generale vizează stimularea tuturor investițiilor prin sprijin financiar la asigurarea calității, disponibilității inputurilor în agricultură și modernizarea proceselor de producere agricolă cu alinierea la standardelor UE, în special: (i) înființarea, construcția și reconstrucția spațiilor de teren protejat, clădirilor agricole productive și a infrastructurii agricole a fermelor; (ii) achiziționarea de mașini și echipamente agricole; (iii) măsuri de îmbunătățire a irigațiilor, de protecție față de factorii de riscuri climatice, a sănătății și bunăstării animalelor; (iv) reproducerea, procurarea, plantarea și ameliorarea fondului semincer și săditor pentru sectorul vegetal; (v) reproducerea, procurarea și ameliorarea fondului genetic pentru sectorul animalier; (vi) producerii și prelucrării furajelor de la fermă; (vii) înființarea de noi livezi/podgorii, plantații de culturi bacifere, aromatice, medicinale și condimentare pentru producție intensivă; (viii) întreținerea, curățarea și depozitarea produselor agricole primare produse în ferma proprie; (ix) implementarea și dezvoltarea surselor de energie regenerabilă în sectorul agricol; (x) tranziția și implementarea tehnologiilor și măsurilor de Bio-economie.

Intervențiile de bază ale politicilor agricole la acest obiectiv specific prevăd asigurarea cu inputuri de calitate și la prețuri competitive, eficientizarea investițiilor specifice, reducerea dependenței de componenta energetică în producerea agricolă, revitalizarea sectorului zootehnic, reducerea costurilor la produsele primare agricole și obținerea de produse competitive pentru piața internă și la export, prin implementarea mecanismelor de subvenționare și a granturilor externe.

Criza pandemică globală a accelerat digitalizarea agriculturii, iar fermierii sunt mai determinați să implementeze soluții inteligente pentru a crește performanța domeniului, în acest sens, este **necesar de promovat competitivitatea și durabilitatea agriculturii cu ajutorul tehnologiilor informaționale**.

În scopul dinamizării lansării afacerilor în sectorul agricol, se propune a fi stimulați tinerii fermieri, femeile fermiere, fermierii micro și mici, migranții reveniți, start-upurile și fermele de familie prin facilitarea dezvoltării afacerilor în mediul rural și promovarea tehnologiilor inovative și prietenoase mediului înconjurător.

Direcțiile de intervenții la implementarea acestui obiectiv specific includ:

- 1.1.1. Investiții în modernizarea și eficientizarea tehnologiilor de producere pentru sectorul culturilor de câmp rezistente la impactul climatic;
- 1.1.2. Investiții în modernizarea și competitivitatea sectorului de producere a fructelor, culturilor bacifere și legumelor;
- 1.1.3. Investiții în modernizarea și competitivitatea sectorului de producere a culturilor aromatice, medicinale și condimentare;
- 1.1.4. Investiții în modernizarea și competitivitatea sectorului viticol;
- 1.1.5. Investiții în revitalizarea și competitivitatea sectorului zootehnic;
- 1.1.6. Investiții în modernizarea infrastructurii în cadrul exploatației agricole;
- 1.1.7. Investiții în dezvoltarea și modernizarea infrastructurii de colectare a apelor pluviale și de suprafață și eficientizarea irigațiilor întru asigurarea rezilienței climatice;
- 1.1.8. Investiții în implementarea tehnologiilor digitale agricole;
- 1.1.9. Investiții în implementarea tehnologiilor și măsurilor de Bioeconomie;
- 1.1.10. Investiții în dezvoltarea și exploatarea sistemelor de irigare;
- 1.1.11. Stimularea investițiilor în nexusul agricultură + eficiență energetică + resurse de apă.

OS 1.2. Măsuri de agromediu, climă și dezvoltarea agriculturii ecologice

Obiectivul specific în cauză vizează dezvoltarea unei agriculturi ecologice prietenoase habitatului natural, extensive, de protejare a biodiversității, conservării solurilor fertile, surselor de

apă și de îmbunătățiri funciare în scopul asigurării managementului durabil al resurselor de sol și implementării mecanismelor neutralității degradării terenurilor agricole întru mărirea rezilienței și adaptabilității la impactul climatic. Implementarea acestui obiectiv specific va avea în sinergie 2 priorități de dezvoltare: (i) consolidarea eforturilor în dezvoltarea sectorului agriculturii ecologice prin măsuri de ecologizare, reglementarea activității agricole în domeniu, încurajarea adoptării și promovării produselor ecologice pe piața internă și la export, și (ii) protecția și ameliorarea calității solurilor prin lucrări de îmbunătățiri funciare, conservare și sporirea fertilității solului întru asigurarea managementului durabil și atingerea neutralității degradării terenurilor agricole. Mecanismul Neutralității Degradării Terenurilor agricole (NDT) se regăsește printre obiectivele prioritare ale Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030 la care Republica Moldova a aderat.

Prin dezvoltarea sectorului agriculturii ecologice se urmărește reducerea amprenteii sistemului agroalimentar asupra mediului și a climei prin menținerea fertilității pe termen lung a solurilor, creșterea biodiversității și a unui mediu netoxic, contribuind la standarde ridicate de bunăstare a animalelor, permițând, tranziția către o sustenabilitate competitivă de la fermă la consumator care poate garanta tot odată securitatea alimentară în contextul schimbărilor climatice și al declinului biodiversității.

În ceea ce privește protecția și ameliorarea calității solurilor prin atingerea neutralității degradării terenurilor agricole se va asigura prin: 1) consolidarea cadrului normativ privind gestionarea integrată a resurselor naturale; 2) consolidarea capacităților instituțiilor responsabile de implementarea mecanismelor; 3) îmbunătățirea procesului de monitorizare a calității solului, inclusiv de cartografiere a terenurilor agricole, utilizând noile tehnologii digitale, și 4) acordarea de stimulente financiare fermierilor pentru aplicarea măsurilor de protecție antierozională, hidrotehnice și fitoameliorative, la înființarea/reabilitarea fâșiilor forestiere de protecție, lucrări de ameliorare a solurilor sărăturate și reabilitarea sistemelor de irigare și desecare.

Direcțiile de intervenții la implementarea acestui obiectiv specific includ:

- 1.2.1. Măsuri de sprijin ale fermierilor pentru perioada de conversie și menținerea practicilor de agricultură ecologică;
- 1.2.2. Măsuri de sprijin pentru fermierii care își asumă angajamentul aplicării unor măsuri de agro-mediu (a unui management extensiv pe terenuri, orientat spre conservarea biodiversității, protecția apelor și a solului);
- 1.2.3. Stimulente financiare pentru măsuri și instrumente de îmbunătățiri funciare;
- 1.2.4. Aplicarea Managementului Durabil al Solului prin implementarea tehnologiilor și practicilor agronomice moderne de conservare și restaurare a fertilității solului;
- 1.2.5. Implementarea activităților de reglementarea, controlul și gestionarea resurselor acvatice;
- 1.2.6. Eficientizarea activității și extinderea ariei de acoperire a Serviciului Special pentru Influențe Active asupra Proceselor Hidrometeorologice.

OS 1.3. Dezvoltarea mecanismelor de sporire a autosuficienței alimentare

În scopul creșterii autosuficienței țării pentru anumite animale și culturi specifice strategice sau care asigură securitatea alimentară, făcând sectorul atractiv din punct de vedere economic și garantând produse accesibile pentru consumatorul local, prin acest obiectiv specific sunt vizate sprijinul direct pe venit pe cap de animal sau plăți cuplate pentru anumite culturi în condiții specifice.

Direcțiile de intervenții la implementarea acestui obiectiv specific includ:

- 1.3.1. Plăți cuplate în funcție de șeptel și producția animalieră obținută;
- 1.3.2. Plăți cuplate la stimularea extinderii suprafețelor culturilor specifice strategice sau celor ce asigură securitatea alimentară;
- 1.3.3. Stimularea investițiilor la cultivarea culturilor energetice.

OS 1.4. Implementarea mecanismelor de sprijin pentru reziliență la schimbările climatice

Obiectivul specific în cauză urmărește să îmbunătățească rezistența exploatațiilor agricole la impactul schimbărilor climatice, hazardele naturale și biologice (epifitotii, epizootii) și perturbări ale pieței prin implementarea practicilor agricole inteligente, eficiente, durabile și adaptive la factorii climatici cu reducerea costurilor pentru fermieri în ceea ce privește inputurile agricole, ratele dobânzilor și asigurarea riscurilor. Activitatea agricolă și performanța acesteia este într-o dependență directă față de disponibilitatea și calitatea resurselor naturale (resurselor de apă și sol), condițiilor climatice (depuneri atmosferice, căldură, lumină, etc.) și costul inputurilor (semințe, îngrășăminte, combustibili, energie) precum și de modul lor de exploatare.

Schimbările climatice din ultimele decenii și crizele actuale energetice și de majorare a costurilor la îngrășăminte, implică implementarea de mecanisme de sprijin pentru atenuarea efectelor și asigurarea unei dezvoltări durabile a sectorului agricol și a ariilor rurale. Astfel, implementarea acestui obiectiv specific ține de reducerea vulnerabilității semnificative la schimbările climatice și de crize de piață, la nivel național, per sector de activitate economică, cultură cultivată și exploatare agricolă, prin: (i) actualizarea politicilor și cadrului normativ național de agro-mediu în materie de climă pentru a consolida capacitățile adaptive ale sectorului agricol; (ii) elaborarea și dezvoltarea mecanismului de implementare a Programului Național de planificare a adaptării Republicii Moldova la schimbările climatice; (iii) promovarea practicilor agricole durabile, inovative și inteligente prin aplicarea speciilor, soiurilor și hibridilor, tehnologiilor cu contribuție la reziliență și adaptivitatea climatică; (iv) implementarea programelor de instruire și sensibilizare a producătorilor agricoli în domeniul managementului durabil și rezilienței climatice la nivel de exploatare agricolă.

Directiile de intervenții la implementarea acestui obiectiv specific includ:

- 1.4.1. Promovarea diversificării instrumentelor financiare și a soluțiilor inovatoare de finanțare structurată a adaptării la schimbările climatice și atenuării factorilor de risc (produse de finanțare bazate pe asigurări ca instrument de partajare a riscurilor climatice);
- 1.4.2. Stimularea producătorilor agricoli pentru compensarea cheltuielilor la irigare, inclusiv la substituirea surselor de energie tradiționale;
- 1.4.3. Stimularea investițiilor pentru consolidarea terenurilor agricole.

OS 1.5. Stimularea agriculturii bazate pe inovație și știință, consultanță, formare și transfer de cunoștințe

Obiectivul specific vizează creșterea competitivității sectorului agricol, dezvoltării rurale și industriei alimentare din țară prin actualizarea constantă a programelor de formare profesională, serviciilor de consultanță și integrarea componentei de suport tehnico-științific ce ar permite conformarea la cerințele și standardele internaționale, precum îmbunătățirea constantă a performanței și rentabilității.

Întrucât existența și funcționarea educației, cercetării, serviciilor de consultanță și extensiune rurală reprezintă un element indispensabil pentru sporirea competitivității și îmbunătățirea calității vieții în mediul rural, prin prezentul obiectiv specific se propune, prin stimulente financiare, accesul producătorilor agricoli și antreprenorilor rurali la un spectru larg de servicii specifice care ar asigura instruirea profesională, consultanță, transferul tehnologic și investițional care ar genera valoare adăugată înaltă și ar contribui la adaptivitatea către impacturile schimbărilor climatice.

Creșterea inteligentă are un rol esențial în consolidarea cunoașterii și inovării ca elemente motrice ale viitoarei creșteri. Pentru aceasta este necesar de îmbunătățit calitatea sistemului învățământului agrar, întărirea performanței în cercetare și promovarea inovării și transferul de cunoștințe. Este necesar de utilizat pe deplin tehnologiile informaționale și comunicaționale astfel încât ideile inovatoare să fie transpuse în noi produse de servicii care generează creștere și locuri de muncă de calitate. Pentru a reuși, toate acestea trebuie corelate cu spiritul de antreprenor și cu accentul pe nevoile și oportunitățile pieței.

Investirea în cercetare-dezvoltare și inovare, educație și în tehnologii eficiente din punctul de vedere al utilizării resurselor va aduce beneficii sectoarelor tradiționale, zonelor rurale, precum și economiilor bazate pe servicii și cu un nivel ridicat de competență.

Asigurarea unor niveluri de studii calitative favorizează șansele de angajare, iar înregistrarea unor progrese în ceea ce privește creșterea ratei de ocupare a forței de muncă contribuie la reducerea sărăciei. O capacitate sporită de cercetare-dezvoltare și inovare în toate sectoarele economiei, combinată cu o utilizare mai eficientă a resurselor va îmbunătăți competitivitatea și vor accelera crearea locurilor de muncă. Investirea în tehnologii mai ecologice, va proteja mediul și va contribui la combaterea schimbărilor climatice și va crea noi oportunități de afaceri și noi locuri de muncă.

Implementarea acestui set de măsuri nu se limitează doar la componenta investițională, ci include și măsuri de capacitate ce presupune formarea profesională a agricultorilor prin facilitarea accesului la cercetare – inovare - transfer tehnologic, educație și consultanță în agricultură.

Dirjecțiile de intervenții la implementarea acestui obiectiv specific includ:

- 1.5.1. Sprijin pentru promovarea educației agricole și modernizarea curriculei de formare profesională (inițială, continuă, duală etc...);
- 1.5.2. Consolidarea condițiilor de realizare a programelor de formare profesională duală prin schimb de experiență, informare, conștientizare, învățare continuă și facilități financiare compensatorii;
- 1.5.3. Sprijin în consultanță și suport la elaborarea proiectelor de investiții și transfer tehnologic inovativ în agricultură, dezvoltare rurală și industria alimentară;
- 1.5.4. Investiții în consolidarea infrastructurii și modernizării bazei tehnice materiale a instituțiilor de învățământ și organizațiilor din domeniile cercetării și inovării din domeniul agroalimentar;
- 1.5.5. Sprijin în consolidarea serviciilor de consultanță și formare a consultanților pentru prestarea serviciilor de consultanță și extensivitate;
- 1.5.6. Investiții în menținerea, conservarea și dezvoltarea fondului genetic semincer și seminal de specii și rase autohtone și de import adaptate la schimbările climatice;
- 1.5.7. Elaborarea Programului privind digitalizarea agriculturii.

OG 2. Dezvoltarea infrastructurii post-recoltare, industriei alimentare și diversificarea pietelor

Obiectivul general în cauză este în corelare directă cu obiectivele SND 2030, prin prisma direcțiilor și intervențiilor prioritare de promovare a investițiilor, dezvoltării durabile a agriculturii și pieței de capital pentru asigurarea securității și siguranței alimentare, sporirea accesibilității, diversificării și calității instrumentelor de finanțare ale sectorului de păstrare - procesare, de sporire a volumelor exporturilor și de diversificare a piețelor de export. Obiectivul este orientat spre dezvoltarea pieței locale și sporirea potențialului de export astfel, ca fluxurile financiare să corespundă unei evoluții către o dezvoltare rezilientă la schimbările climatice. Obiectivul vizează stimularea investițiilor prin subvenții post-investiționale și granturi țintite pentru dezvoltarea sectorului păstrării și procesării produselor primare, capabil să asigure autosuficiența cu producții autohtone, să sporească modernizarea, competitivitatea și productivitatea agricolă într-un mod durabil, adaptat și rezilient la schimbările climatice.

OS 2.1. Investiții în infrastructura de păstrare și industria de procesare alimentară și stimularea cooperării producătorilor agricoli

Obiectivul specific vizează acțiuni prioritare de politici în vederea asigurării securității alimentare și a autosuficienței cu producție autohtonă, prin susținerea financiară a tuturor investițiilor care vizează modernizarea în domeniul păstrării, prelucrării, comercializării și dezvoltării produselor agricole în lanțurile alimentare și a sectoarelor economice de producție a materiilor prime agricole cu valoare adăugată înaltă pentru piața locală și la export. Implementarea acestui obiectiv specific va asigura creșterea valorii adăugate ale materiilor prime agricole, cooperarea agricultorilor și procesatorilor la facilitarea orientării spre piață și creșterea competitivității prin modernizarea și

îmbunătățirea standardelor de calitate și siguranță alimentară, cu un accent mai mare pe cercetare și inovație, tehnologie și digitalizare. Dezvoltarea cooperării va permite accesul la o gama largă de servicii, resurse, informații și tehnologii, formare și ghidare profesională, care, în final, le vor permite producătorilor autohtoni să concureze la egal pe piață globală.

Direcțiile de intervenții la implementarea acestui obiectiv specific includ:

- 2.1.1. Investiții în păstrarea și procesarea produselor primare pentru toate sectoarele și lanțurile valorice agricole;
- 2.1.2. Suport și acordarea de facilități fiscale în crearea și dezvoltarea parteneriatelor publice – private în sectoarele de păstrare și procesare pentru atragerea capitalului privat intern și extern;
- 2.1.3. Stimularea asocierii în agricultură prin dezvoltarea lanțurilor valorice sub formă de asociații de produs, filiere, cooperative de întreprinzător și a clusterelor.

OS 2.2. Sprijinul inițiativelor de implementare a standardelor de calitate, marketing, promovare și a investițiilor în dezvoltarea lanțurilor de logistică agricolă

Pentru atingerea acestui obiectiv specific, sunt planificate un set de măsuri de sprijin prin mecanisme de subvenționare prin intermediul FNDAMR și granturi din exterior orientate spre realizarea inițiativelor de marketing, promovare și a investițiilor în dezvoltarea lanțurilor de logistică agricolă cu alinierea acestora la cele mai înalte standarde de protecție a sănătății publice, asigurării siguranței alimentare, specifice de calitate și a intereselor consumatorilor pentru a asigura oportunități mai bune de comercializare a produselor pe piața internă și la export.

Implementarea acestui obiectiv specific va fi corelat cu activități susținute din cadrul bugetului de stat și proiecte de asistență externă pentru fortificarea capacităților MAIA și ANSA și Laboratoarelor de referință, la: (i) îmbunătățirea cadrului normativ național prin armonizarea și ajustarea acestuia la Aquis-ul European; (ii) perfecționarea sistemului de control de-a lungul lanțului agroalimentar, (iii) dotarea și consolidarea capacității laboratoarelor naționale, (iv) consolidarea capacităților sistemului sanitar-veterinar, (v) dezvoltarea sistemului de colectare, procesare și eliminare sigură a subproduselor de origine animală și a produselor derivate care nu sunt destinate consumului uman, (vii) obținerea dreptului de export în UE a produselor de origine animală, (viii) dezvoltarea unui sistem integrat și digitalizat al evidentei și gestiunii în domeniului siguranței alimentelor și bunăstării animalelor e-ANSA.

Direcțiile de intervenții la implementarea acestui obiectiv specific includ:

- 2.2.1. Suport în implementarea standardelor de calitate, inofensivitate, siguranță a alimentelor și dezvoltarea laboratoare de control al calității producției de origine vegetală, animală și de testare a fertilizanților și produselor de uz fitosanitar;
- 2.2.2. Sprijinirea inițiativelor de marketing și promovare la penetrarea și dezvoltarea piețelor externe;
- 2.2.3. Investiții sub formă de parteneriat public – privat la nivel național în dezvoltarea lanțurilor de logistică a produselor agricole cu contribuția la adaptarea climatică prin Crearea Centrului de Agromarketing și a Bursei virtuale a produselor autohtone;
- 2.2.4. Elaborarea și implementarea unui Plan acțiuni de promovare a producției agroalimentare autohtone;
- 2.2.5. Organizarea achizițiilor publice pentru grădinițe, școli, spitale prin selectarea și contractarea producătorilor până la începerea anului agricol;
- 2.2.6. Elaborarea și implementarea Programului național „Un fruct pe zi” pentru promovarea consumului de fructe;
- 2.2.7. Crearea și dezvoltarea Oficiului Horticola în scopul promovării produselor horticoale pe piețele de desfacere și asistenței în producere;
- 2.2.8. Crearea și dezvoltarea Oficiului Apicol în scopul promovării produselor apicole.

OG 3. Asigurarea unei dezvoltări socio-economice rurale durabile

Obiectivul general se bazează pe prevederile obiectivelor PAC și SND 2030, care vizează investiții, transfer de cunoștințe și inovare la îmbunătățirea vitalității și a calității vieții în zonele rurale, prin acordarea de suport financiar pentru dezvoltarea infrastructurii fizice și sociale, de inițiere a afacerilor „micii” agricole și conexe sectorului agroalimentar, a industriei alimentare agroturismului, creării și dezvoltării Grupurilor de Acțiune Locală. Întru asigurarea implementării dezvoltării socio-economice rurale durabile bazată pe echitate socială sunt necesar de a fi dezvoltate trei obiective specifice.

Obiectivul general pe dimensiunea de asigurare a dezvoltării socio-economice rurale durabile transpune obiectivele PAC și SND2030 și vizează măsuri de dezvoltare economică și incluziune socială a comunității din zonele rurale, ținând sporirea bunăstării și a nivelului de satisfacție a populației din mediul rural, și anume: facilitarea diversificării, creării și dezvoltării întreprinderilor mici, precum și crearea locurilor de muncă; favorizarea dezvoltării locale în zonele rurale (infrastructura fizică și socială); creșterea nivelului de accesibilitate și calitate în utilizarea tehnologiilor informaționale în zonele rurale.

Totodată, obiectivul transversal al PAC, care trebuie să se regăsească în toate instrumentele de atingere a obiectivelor propuse este *Modernizarea proceselor*, și anume: promovarea *cunoștințelor*, consiliere, formare profesională, cercetare, schimb de cunoștințe pentru îmbunătățirea performanței economice și sporire a competitivității produselor și serviciilor prestate; promovarea *digitalizării* ca instrument de modernizare și sporire a competitivității economiei și a vieții sociale a populației din mediul rural; promovarea *surselor de energie sustenabilă/regenerabilă*, a instrumentelor de atenuare/adaptare la schimbările climatice.

Instrumentele de intervenție a statului sunt măsurile de suport financiar pentru dezvoltarea infrastructurii fizice și sociale, pentru dezvoltarea afacerilor conexe sectorului agroalimentar, domeniului de turism rural și agricol, crearea și dezvoltarea Grupurilor de Acțiune Locală.

OS 3.1. Dezvoltarea infrastructurii fizice și sociale drept premise de bază a creșterii economice a zonelor rurale

Obiectivul specific țintește îmbunătățirea condițiilor de viață și diversificarea economiilor locale prin abordarea provocărilor migrației, îmbătrânirii populației, acoperirii insuficiente cu servicii, subdezvoltării infrastructurii sociale, lipsei locurilor de muncă, dar și expunerii și vulnerabilității la impactul schimbărilor climatice. Pentru realizarea obiectivului propus va fi elaborat și ajustat cadrul normativ care ar permite acordarea subvențiilor pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai în mediul rural, respectând egalitatea de gen și incluziunea socială.

Implementarea politicilor prioritare în dezvoltare rurală includ investiții pentru încurajarea proiectelor de infrastructura aferente exploatațiilor agricole și/sau afacerilor non-agricole, cât și pentru dezvoltarea localităților rurale, cu menținerea și revitalizarea patrimoniului cultural și dezvoltarea turismului rural, prioritate de a îmbunătăți infrastructura fizică și socială, precum și a spori oportunitățile de angajare în câmpul de muncă pentru populația din mediul rural. Pentru entitățile publice și private sunt vizate intervenții în infrastructură, susținute prin mecanisme de subvenții post-investiționale și în avans prin intermediul FNDAMR și din granturi.

Dirjecțiile de intervenții la implementarea acestui obiectiv specific includ:

- 3.1.1. Dezvoltarea și extinderea infrastructurii fizice, conexe afacerilor rurale (drumuri/căi de acces, surse de energie, apă/canalizare);
- 3.1.2. Susținerea dezvoltării serviciilor de infrastructură socială în mediul rural (servicii de educație, medicină, servicii sociale), ținând cont de grupurile vulnerabile ale comunităților rurale;
- 3.1.3. Stimularea digitalizării localităților rurale întru dezvoltarea afacerilor și promovarea patrimoniului național (cultural și natural).

OS 3.2. Stimularea inițierii și dezvoltării afacerilor, întru sporirea oportunităților de ocupare a forței de muncă active în mediul rural

Acest obiectiv specific are incidență directă la inițierea și dezvoltarea afacerilor în zonele rurale, ce au ca scop diversificarea activităților, crearea oportunităților ocupaționale, cu sprijin financiar pentru activitățile agricole și servicii conexe, non agricole, dezvoltării turismului rural și a startup-urilor de afaceri. Mediul rural, cu părere de rău, oferă condiții de trai și salarii mai puțin atractive pentru tineri, femei și migranți, din aceste considerente se va elabora cadrulul normativ pe acest domeniu prin implementarea de mecanisme de subvenții post-investiționale și în avans prin intermediul FNDAMR, precum și din granturi, care va asigura intervenții de sprijin pentru aceste categorii de beneficiari ca să-și dezvolte afaceri și să creeze noi locuri de muncă în zonele rurale. Mecanismele de implementare vor asigura inclusiv accesul acestor categorii de beneficiari la instruire și servicii de consultanță pentru inițierea afacerilor proprii, în scopul creării în viitor a unei comunități de tineri promotori ai soluțiilor tehnologice inovatoare, a noilor modele de business cu soluții bazate pe natură, adaptate la schimbările climatice, cu abordări specifice economiei circulare pentru utilizarea, reciclarea și reutilizarea resurselor care pot duce la îmbunătățirea producției alimentare și antreprenoriatului rural.

Dezvoltarea unei categorii noi de producători, fermelor de familie, în contextul implicării gospodăriilor casnice în circuitul economic național. Dezvoltarea acestei categorii de producători cu oficializare ei implică dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii din zonele rurale. Fermele de familie vor reuși prin procesul de producție propriu a atrage membrii familiilor și asigurarea venitului din activitățile fermei pentru existența economică a membrilor.

Direcțiile de intervenții la implementarea acestui obiectiv specific includ:

- 3.2.1. Promovarea afacerilor conexe sectorului agroalimentar, dezvoltate în mediul rural care facilitează inovația tehnologică și noile modele de business cu soluții bazate pe natură;
- 3.2.2. Stimularea inițierii și dezvoltării afacerilor în domeniul turismului rural și agricol;
- 3.2.3. Dezvoltarea bunăstării populației rurale prin înregistrarea fermelor de familie drept categorie economică distinctă recunoscută;
- 3.2.4. Stimularea inițierii și dezvoltării fermelor de familie și afacerilor în mediul rural de către tineri, femei și migranți prin facilitarea dezvoltării afacerilor care promovează inovația și reziliența climatică în mediul rural.

OS 3.3. Stimularea abordării LEADER, întru sporirea implicării populației în dezvoltarea comunităților rurale

Obiectivul specific vizează susținerea dezvoltării sustenabile, revitalizarea zonelor rurale și crearea locurilor de muncă prin intermediul intervenției „LEADER”, care contribuie la extinderea și dezvoltarea rețelei de Grupuri de Acțiune Locală (GAL), sprijină comunitățile la implementarea strategiilor și proiectelor prioritare rurale, cu implicarea și consolidarea comunităților locale prin abordarea incluziunii sociale și a egalității de gen. Pentru realizarea acestui obiectiv este elaborat cadrul normativ care va pune în aplicare abordarea LEADER, prin care se va acorda sprijin cu subvenții post-investiționale pentru constituirea și funcționarea GAL-ilor, inclusiv pentru dezvoltarea și susținerea implementării strategiilor de dezvoltare locală reziliente la riscurile economice, sociale, demografice și de mediu.

Direcțiile de intervenții la implementarea acestui obiectiv specific includ:

- 3.3.1. Promovarea priorităților de dezvoltare rurală durabilă și eficientizarea guvernantei sectorului de dezvoltare rurală;
- 3.3.2. Stimularea creării Grupurilor de Acțiune Locală prin promovarea egalității de gen, incluziunii sociale și a implicării active ale acestora în procesul de elaborare și implementare a strategiilor de dezvoltare locală. Crearea și dezvoltarea GAL-ilor va avea ca obiectiv scontat reprezentarea intereselor a cotei de 75% a populației din mediul rural în acest proces decizional.

Obiectivele specifice ale SNDAR sunt aliniate la obiectivele Politicii Agricole Comune UE și Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030” (SND 2030). Corespondența obiectivelor specifice SNDAR 2030 cu obiectivele specifice PAC este prezentată în Anexa 9.1.

Capitolul III DOMENII DE INTERVENȚIE

Politica de dezvoltare agricolă și rurală, prin natura sa, are un caracter complex și o arie de acoperire extinsă. Totodată, aceasta are mandatul de a asigura dezvoltarea echilibrată și armonioasă în raport cu mediul ambiant.

Pe de altă parte, natura problemelor și modalitatea de intervenție impune abordarea structurată a sectorului pentru a maximiza eforturile și impactul asupra acestora. În acest context, politica de dezvoltare agricolă și rurală își propune divizarea convențională a intervențiilor sale pe următoarele domenii specifice:

1. **Producție vegetală competitivă și reziliență la schimbări climatice**
2. **Sector Zootehnic competitiv și rezilient la schimbări climatice**
3. **Agricultura Ecologică în armonie cu mediul natural**
4. **Industria de procesare agroalimentară competitivă**
5. **Marketingul și comercializarea producției agroindustriale**
6. **Siguranța alimentelor**
7. **Educație, cercetare-dezvoltare și consultanță în agricultură**
8. **Dezvoltare Rurală inclusivă și durabilă**
9. **Îmbunătățiri funciare în scopul asigurării managementului durabil al resurselor de sol**

Pentru unele domenii de intervenție sunt elaborate și puse în aplicare următoarele Programe de dezvoltare pe termen mediu, după cum urmează:

Program în Acțiune nr. 1: Dezvoltarea horticulturii prin HG nr. 840 din 18.11.2020 a fost aprobat Programului de dezvoltare a horticulturii pentru anii 2021-2025 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia care va contribui la atingerea obiectivului „Orientarea investițiilor pentru fortificarea lanțului valoric și a infrastructurii de prelucrare a producției agricole și modernizarea industriei de prelucrare prin crearea unui sistem de întreprinderi mici și mijlocii de procesare, păstrare și ambalare a produselor agroalimentare”, stabilit de Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2020-2023 pentru sectorul agrar și industria alimentară. Programul nominalizat va asigura transpunerea obiectivelor generale ale strategiei pentru domeniul de intervenție a producției vegetale horticulturale și definirea activităților specifice pentru fiecare dintre sub sectoarele prioritare: culturi pomicole sămânțoase, culturi pomicole sămburoase, culturi nucifere, sectorul cultivării strugurilor de masă, culturi bacifere și de producere a legumelor.

Program în Acțiune nr. 2: Îmbunătățiri funciare în scopul asigurării managementului durabil al resurselor de sol adoptată prin HG 864 din 09.12.2020 care promovează Programul de îmbunătățiri funciare în scopul asigurării managementului durabil al resurselor de sol pentru anii 2021-2025 și a Planului de acțiuni pentru anii 2021-2023 privind implementarea acestuia. Prezentul program asigură implementarea măsurilor de stopare a degradării și de sporire a fertilității solurilor prin modernizarea și extinderea sistemului de îmbunătățiri funciare, implementarea tehnologiilor moderne și a practicilor agricole prietenoase mediului, inclusiv prin atingerea neutralității degradării solurilor.

Program în Acțiune nr. 5: Programul Național de Dezvoltare a Apiculturii pentru anii 2021-2025, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.768/2020, scopul căruia este restructurarea și modernizarea sectorului apicol și creșterea competitivității produselor apicole pe piața internă și externă. Obiectivul general al Programului este majorarea volumului de producție și exportului până la 8,2 mii tone către anul 2025, ceea ce constituie aproximativ de 2 ori mai mult decât în prezent. Programul este însoțit de un Plan de acțiuni pentru perioada 2021-2022, la expirarea căruia va fi elaborat un nou Plan de acțiuni pentru perioada 2023-2025.

Vor fi inițiate și implementate 11 programe naționale prioritare complexe:

Program Prioritar nr. 1: Programul Național de Dezvoltare al Sectorului Vegetal – va contribui la relansarea sectorului pe plan internațional, va spori valoarea sectorului vegetal prin trecerea la un model internațional condus de piață prin reducerea ofertei excesive; va contribui la dezvoltarea sustenabilă a sectorului vegetal și optimizarea componentelor acestuia; va crea un mediu favorabil pentru diversificarea în continuare a piețelor de desfacere pentru produsele sectorului vegetal și plasarea acestora pe un segment mai superior de prețuri de comercializare; va crea condiții favorabile pentru dezvoltarea echilibrată a tuturor categoriilor de întreprinderi agricole și pentru cooperarea producătorilor mici, inclusiv va facilita implementarea și dezvoltarea rapidă a tehnologiilor informaționale în sectorul agroindustrial al Republicii Moldova. Programul va asigura dezvoltarea agriculturii în baza analizelor de agromarketing și în concordanță cu direcțiile de dezvoltare și cerințele consumatorilor atât pe piețele locale cât și a celor internaționale. Programul va veni cu acțiuni și măsuri de suport pentru agricultori și companiile exportatoare, întru adaptarea la noile condiții impuse de către piețele de desfacere. De asemenea, programul va dezvolta conceptul efortului național în promovarea și impulsivarea exporturilor ca fiind soluții cheie în dezvoltarea sustenabilă a sectorului agroindustrial.

Programul Prioritar nr.2: Programul de Dezvoltare a Sectorului Vitivinicol – va transpune obiectivele generale ale strategiei pentru domeniul de intervenție, va contribui la relansarea sectorului pe plan internațional, va spori valoarea sectorului vitivinicol prin trecerea la un model internațional condus de piață prin reducerea ofertei excesive, va contribui la dezvoltarea sustenabilă a sectorului vitivinicol și optimizarea componentelor acestuia, va crea un mediu favorabil pentru diversificarea în continuare a piețelor de desfacere pentru produsele sectorului vitivinicol și plasarea acestora pe un segment mai superior de prețuri de comercializare, va crea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea echilibrată a tuturor categoriilor de întreprinderi vitivinicole și pentru cooperarea producătorilor mici.

Program Prioritar nr. 3: Programul Național de Dezvoltare a Sectorului Zootehnic – va transpune obiectivele generale și specifice pentru dezvoltarea cadrului regulatoriu și de politici care ar facilita dezvoltarea sectorului zootehnic, la sub-sectorul lapte și carne de bovine, de producere a cărnii și a ouălor, de creștere a ovinelor și caprinelor, de acvacultură, precum și de conservare a resurselor genetice animale – și va avea ținta de a fi înființate 100 ferme noi de producere a laptelui, cu un efectiv de câte 100 capete de vaci mulgătoare per exploatație (efectiv total 10 mii capete), productivitatea medie fiind 8 mii kg/cap/lactație, 50 ferme de creștere a bovinelor din rase specializate pentru producția de carne, cu un efectiv de 200 capete de vaci reproducătoare per exploatație (efectiv total 10 mii capete), înființate 200 ferme de creștere a ovinelor pentru lapte, cu un efectiv de 500 capete per exploatație (efectiv total 100 mii capete), 100 ferme de creștere a ovinelor pentru carne, cu un efectiv de 1000 capete per exploatație (efectiv total 100 mii capete), 250 ferme de creștere a caprelor, cu un efectiv de 200 capete per exploatație (efectiv total 50 mii capete), precum și de a spori producția de pește autohton de la 13,8 mii tone, până la 25 mii tone, iar consumul de pește autohton per cap de locuitor, să fie conform normelor fiziologice, adică la 14 kg, în comparație cu valoarea de 11,3 kg consumată în prezent. Accent se va pune și pe modernizarea fermelor zootehnice de creștere a bovinelor pentru carne, porcinelor, păsărilor și animalelor de blană deja existente, extinderea numărului de ferme din aceste specii cu 20%, dar și a șeptelului de animale cu 50%, în comparație cu cel existent în prezent, precum și completarea lor cu animale înalt productive.

Program Prioritar nr. 4: Programul Național de Dezvoltare a Sectorului Post-Recoltare și Procesare Agroalimentară – va transpune obiectivele generale și specifice ale strategiei pentru domeniul industriei alimentare în vederea dezvoltării sectorului de procesare, prin acțiuni menite să optimizeze cadrul regulatoriu și strategic de atragere a investițiilor în procesarea legumelor, fructelor, strugurilor și produselor de origine animalieră, cu scopul de a atinge un nivel înalt al siguranței alimentelor și protecției consumatorilor, precum și alinierea la prevederile Regulamentelor europene în materie de siguranța a alimentelor, și protecției consumatorului. Programul inclusiv va permite stabilirea priorităților de cercetare-inovare necesare pentru a atinge obiectivele domeniului agroalimentar, astfel încât să asigure un grad ridicat de securitate și siguranța alimentară la nivel național; va spori capacitatea sistemului de cercetare-inovare din domeniul agroalimentar de a

acumula cunoștințe, rezultate și experiențe de cel mai înalt nivel științific și tehnologic, în vederea diseminării și transferului tehnologic către mediul economic.

Program Prioritar nr. 5: *Programul de Dezvoltare Rurală* - va transpune obiectivele generale și specifice ale strategiei pentru a asigura o dezvoltare rurală echilibrată și durabilă, vizând intervențiile legate de dezvoltarea locală, prin implicarea comunității și implementarea abordării LEADER.

Program Prioritar nr. 6: *Programul de revitalizarea sectorului hidroameliorației* va transpune obiectivele generale și specifice ale strategiei pentru a asigura dezvoltarea sectorului.

Program Prioritar nr. 7: *Programul de dezvoltare a serviciilor de consultanță și extensiune rurală* - va dezvolta actuala capacitate de consultanță, atât în sensul asigurării unui nivel ridicat al pregătirii profesionale a consultanților, cât și în sensul implicării mai active a fermierilor în procesul decizional. Inclusiv va permite stabilirea priorităților de cercetare-inovare necesare pentru a atinge obiectivele domeniului agroalimentar, astfel încât să asigure un grad ridicat de securitate și siguranța alimentară la nivel național; va spori capacitatea sistemului de cercetare-inovare din domeniul agroalimentar de a acumula cunoștințe, rezultate și experiențe de cel mai înalt nivel științific și tehnologic, în vederea diseminării și transferului tehnologic către mediul economic.

Program Prioritar nr. 8: *Programul Național privind promovarea și dezvoltarea agriculturii ecologice* - va îmbunătăți în continuare competitivitatea produselor ecologice iar creșterea producției ecologice va genera beneficii de scară în multe domenii. Programul va asigura condițiile necesare pentru producători și procesatori să adere la standarde de calitate înalte, să introducă noi soiuri și să îndeplinească cerințele pieței pentru produse respective. Totodată, se va asigura accesul la informații calitative cu privire la posibilitățile pe care le oferă agricultura ecologică, instruire cu privire la tehnicile de producție ecologică, accesul la inputuri și la certificare corespunzătoare.

Program Prioritar nr.9: *Dezvoltarea sectorului de producere și procesare a plantelor aromatice, medicinale și condimentare* va contribui la relansarea sectorului de plante aromatice, medicinale și condimentare, astfel se va crea baza pentru restabilirea unui sector cu potențial economic major și cu influența considerabilă, asupra: crearea locurilor de muncă, sporirea bazei fiscale, creșterea bunăstării populației în spațiul rural, creșterea exporturilor și dezvoltarea industriilor conexe. În mod revitalizarea sectorului va crea oportunități de dezvoltare pentru producătorii agricoli mici și gospodăriilor casnice. Programului național de dezvoltarea a sectorului de Plante Aromatice și Medicinale pentru perioada 2020-2030.

Program Prioritar nr. 10: *Dezvoltarea agriculturii conservative*. Implementarea acestui program va da un impuls pozitiv pentru sporirea rezilienței față de schimbările climatice, ameliorarea fertilității solului, reducerea consumului de fertilizanți minerali, stabilizarea productivității agricole și dezvoltarea agriculturii ecologice. Programul va veni cu un suport pentru fermierii care vor implementa aceste tehnologii și în special în perioada de tranziție de la agricultura convențională.

Program Prioritar nr. 11: *Programul de digitalizare a agriculturii* va contribui la dezvoltarea infrastructurii informaționale, precum și a serviciilor publice electronice; va dezvolta cunoștințele și competențele digitale și va promova incluziunea digitală. De asemenea, programul în cauză va urmări integrarea instrumentelor digitale în practicile agricole și va dezvolta și aria de aplicare a acestora în scopul facilitării accesului la piețe și sporirii potențialului de export pentru produsele agro-alimentare.

Capitolul IV IMPACT

În calitate de Document de politici publice pe termen lung, SNDAR 2030, în mod evident, va avea mai multe categorii de impact.

4.1. IMPACTUL ECONOMIC

Impactului economic, se referă la atingerea indicatorilor stabiliți în SND 2030 pentru Ob1 - Creșterea veniturilor din surse durabile și atenuarea inegalităților economice.

În ipoteza depășirii COVID-19 și reluării proceselor economice globale din perioada pre-pandemică, în perioada 2023-2030 se poate anticipa o recuperare destul de rapidă a economiei, urmată de o creștere anuală cu 4-4.2% . Investițiile publice în sectorul agricol urmează să continue tendința istorică și să înregistreze creșteri constante de peste nivelul de 3 mld MDL anual către 2030. În același timp, în urma eliminării barierelor birocratice, creșterii valorii adăugate în agricultură și a productivității muncii, ponderea investițiilor private în totalul investițiilor în agricultură urmează să crească la cca. 13 mld MDL către 2030, adică valoarea totală a investițiilor în sectorul agricol va constitui cca. 4.63% din PIB față de 1.66% în 2020.

4.2. IMPACTUL SOCIAL

Impactul social implică facilitarea atingerii indicatorilor de impact specifici obiectivelor prevăzute de SND 2030 în domeniul dat și anume cele ce țin de creșterea accesului populației din mediul rural la infrastructura fizică și utilitățile publice.

Creșterea investițiilor în sectorul agricol și în infrastructura rurală mărirea salariului în sectorul agricol ca urmare a creșterii productivității în agricultură urmează să diminueze exodul populației din mediul rural.

O altă componentă importantă o reprezintă creșterea veniturilor populației rurale. Implementarea Strategiei va contribui la creșterea salarizării în mediul rural și, implicit, a veniturilor populației. Totodată, prin dezvoltarea sub-sectorului de procesare și a industriei alimentare este estimată scăderea ponderii angajării neformale în sectorul agricol.

4.3. IMPACTUL DE MEDIU

SNDAR 2030 va facilita dezvoltarea agriculturii cu impact redus asupra mediului și creșterea indicatorilor de dezvoltare a agriculturii ecologice, contribuind astfel la atingerea Ob10 din SND 2030 - Asigurarea dreptului fundamental la un mediu sănătos și sigur.

Diminuarea degradării solului prin implementarea practicilor agro-tehnologice adecvate de restabilirea a biotei în sol, implementarea tehnologiilor conservative de lucrare a solului, reducerea efectelor schimbărilor climatice prin sporirea biodiversității culturilor, implementarea tehnologiilor de producere prietenoase mediului, restabilirea fâșiilor de protecție în cadrul exploatațiilor agricole rămân a fi momentele cheie în asigurarea impactului de mediu asupra dezvoltării sectorului agricol.

În acest sens, investițiile publice urmează să asigure reabilitarea fâșiilor de protecție dintre exploatațiile agricole, în special cu pomi de nuc. Prin aceasta se va asigura suportul tridimensional pentru sector: reducerea efectelor distrugătoare ale vântului, sporirea suprafețelor verzi, dar și efectul economic din creșterea culturii de nuc.

Un rol important în etapa următoare va fi atribuit dezvoltării agriculturii verzi care: a) va garanta securitatea alimentară în contextul schimbărilor climatice și al declinului biodiversității; b) va reduce amprenta sistemului alimentar asupra mediului și a climei; c) va consolida reziliența sistemului alimentar și d) va asigura tranziția către o sustenabilitate competitivă, de la fermă la consumator.

Reabilitarea sistemelor de irigare și dezvoltarea sectoarelor agricole ce necesita consum sporit de apă trebuie să fie efectuată în strictă conformitate cu disponibilitatea resurselor acvatice, calitatea apei precum și pretabilitatea solului.

În același timp, Strategia va include dimensiunile transversale ce țin de egalitatea de gen și principiul tratamentului egal, asigurând ajustarea corespunzătoare a intervențiilor sale în cadrul programelor sectoriale.

Având în vedere caracterul extins al SNDAR, Strategia își propune atingerea unor rezultate de dezvoltare durabile în sectorul agricol și cel al dezvoltării rurale, printre care:

- **Creșterea accelerată a investițiilor private în sectorul agroalimentar**

Analiza datelor pentru perioada 2014 -2020 denotă că ponderea investițiilor publice în active materiale pe termen lung în agricultură a fost de 26.6%, restul reprezentând investiții private. Astfel, creșterea investițiilor, inclusiv prin dezvoltarea unor instrumente financiare atrăgătoare, va facilita creșterea investițiilor private în sectorul agroalimentar. Totodată, este necesară și creșterea investițiilor publice directe, inclusiv prin majorarea și eficientizarea FNDAMR. Majorarea investițiilor publice țintește atât îmbunătățirea standardelor de viață pentru populație, inclusiv cea rurală, cât și încurajarea investițiilor private, în special în regiunile defavorizate. Pentru finanțarea investițiilor publice vor fi utilizate în mod prioritar sursele externe, mai ieftine decât cele interne, iar în paralel va fi raționalizat consumul curent al administrației publice. Orientarea finanțării investițiilor spre sursele externe și raționalizarea consumului curent va reduce cererea publică pentru resursele din sectorul financiar, care va fi mai motivat să le aloce în proiectele investiționale ale sectorului privat.

- **Creșterea productivității afacerilor agricole**

Datele statistice analizate denotă o valoare redusă a productivității muncii în sectorul agricol din Moldova, or creșterea productivității reprezintă un element crucial al concurenței pe piața de desfacere și creșterea veniturilor angajaților antrenați în activități agricole. În acest sens, este indicată canalizarea investițiilor atât publice cât și private în direcția dezvoltării componentelor cu valoare adăugată din lanțul de valori agro-industrial, precum cel zootehnic.

Un instrument important în acest sens urmează să îl reprezinte FNDAMR, al cărui regulament urmează să fie revăzut în sensul susținerii investițiilor în activitățile agricole și industriei alimentare cu valoare adăugată ridicată. Baza decizională pentru dezvoltarea măsurilor de sprijin trebuie să fie raționamentul economic al viitoarelor decizii, asigurat cu informații confirmative privind evoluția cererii și ofertei în piețele de desfacere a producției moldovenești.

Un element esențial în sporirea productivității afacerilor agricole îl pot juca Parcurile Inovaționale Tehnologice bazate pe infrastructura sferei de învățământ primar agricol, care în colaborare cu instituțiile de cercetări științifice pe domeniul agroindustrial vor asigura acordarea serviciilor de consultanță, instruire și transfer tehnologic pentru marea majoritate a entităților. Parcurile Inovaționale Tehnologice urmează să preia rolul de locomotive în implementarea tehnologiilor agricole pretabile pentru condițiile pedo-climaterice ale fiecărei regiuni agro-climaterice din țară.

- **Dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere și inovare**

Creșterea inteligentă are un rol esențial în consolidarea cunoașterii și inovării ca elemente motrice ale viitoarei creșteri. Pentru aceasta este necesar de îmbunătățit calitatea sistemului învățământului agrar, întărirea performanței în cercetare, promovarea inovării și transferul de cunoștințe. Este necesar de utilizat pe deplin tehnologiile informaționale și comunicaționale și să ne asigurăm că ideile inovatoare pot fi transpuse în noi produse de servicii care generează creștere, locuri de muncă de calitate și contribuie la abordarea provocărilor cu care se confruntă sectorul. Pentru a reuși, toate acestea trebuie corelate cu spiritul de antreprenor și cu accentul pe nevoile și oportunitățile pieței.

Investirea în cercetare-dezvoltare și inovare, educație și în tehnologii eficiente din punctul de vedere al utilizării resurselor va aduce beneficii sectoarelor tradiționale, zonelor rurale, precum și economiilor bazate pe servicii și cu un nivel ridicat de competență.

Investirea în cercetare-dezvoltare și inovare, educație și în tehnologii eficiente din punctul de vedere al utilizării resurselor va aduce beneficii sectoarelor tradiționale, zonelor rurale, precum și economiilor bazate pe servicii și cu un nivel ridicat de competență.

Criza pandemică globală a accelerat digitalizarea agriculturii, iar fermierii sunt mai determinați să implementeze soluții inteligente pentru a crește performanța domeniului, în acces sens, este necesar de promovat competitivitatea și durabilitatea agriculturii cu ajutorul tehnologiilor informaționale.

- **Dezvoltarea capacităților de producție a produselor de origine animalieră, inclusiv a componentelor de procesare**

În sensul creșterii productivității și valorii adăugate în agricultură, dezvoltarea capacităților de producție a produselor de origine animalieră este strict necesară. Având în vedere complexitatea domeniului, dar și valoarea adăugată ridicată a acestuia comparativ cu alte sub-sectoare ale agriculturii, este esențială facilitarea canalizării investițiilor private și publice în domeniul respectiv. În ceea ce privește investițiile publice, acestea urmează să fie facilitate prin revizuirea regulamentului FNDAMR, dar și prin dezvoltarea unor programe de stat de nișă, precum și prin conectarea sectoarelor conexe, cum ar fi producerea furajelor. În cazul facilitării investițiilor private, este importantă eliminarea barierelor birocratice, facilitarea dezvoltării lanțului de aprovizionare cu materie primă și material semincer, dar și dezvoltarea capacităților de certificare în vederea deschiderii oportunităților de export.

- **Dezvoltarea sectorului de procesare a producției agricole**

Lanțul valorii adăugate în sectorul agroindustrial trebuie să se finalizeze cu segmentul de procesare a producției agricole. Exportul producției agricole ca materie primă este dăunător pentru Republica Moldova atât din punct de vedere economic, cât și din punct de vedere social. Exodul populației este, în mare măsură, rezultatul lipsei locurilor de munca permanente și bine plătite, precum și a valorii adăugate reduse, ce nu permite asigurarea dezvoltării sustenabile a sectorului. Sarcina pentru perioada următoare constă în canalizarea eforturilor entităților statului și businessului privat pentru atragerea investițiilor în infrastructura de procesare a producției agricole, micșorând la maximum exportul materiei prime.

- **Creșterea calității vieții în mediul rural**

Dezvoltarea sectorului agricol este strâns legată de dezvoltarea mediului rural. Astfel, sectorul agricol este direct și în cea mai mare măsură afectat de stagnarea nivelului calității vieții în mediul rural. Creșterea calității vieții în mediul rural este esențială, în primul rând, pentru stoparea exodului populației în zonele urbane sau peste hotarele țării, dar și pentru asigurarea unei echități sociale în vederea asigurării la serviciile publice fundamentale a tuturor cetățenilor. Una din sarcinile cheie ce urmează a fi realizate în perioada următoare rămâne a fi facilitarea dezvoltării afacerilor agricole, în special conduse de tineri și femei, care ar asigura angajarea forței de munca pentru perioada unui an agricol cu salarii competitive.

Investițiile în infrastructura rurală urmează a fi canalizate către domeniile cele mai vulnerabile și esențiale din punct de vedere a calității vieții, și anume: dezvoltarea infrastructurii de apă și canalizare, construcția drumurilor, creșterea infrastructurii sociale.

Capitolul V INDICATORI DE MONITORIZARE ȘI EVALUARE

Cadrul de indicatori ai Strategiei este structurat pe pilonii strategici ai documentului. În vederea estimării rezultatelor directe ale intervențiilor aferente obiectivelor specifice a fost definit un set de indicatori de rezultat mențiți să sesizeze schimbările produse de intervențiile implementate care pot fi monitorizate cu o periodicitate anuală.

Tabel 15. Cadrul de indicatori de rezultat

OBIECTIV SPECIFIC	INDICATOR DE REZULTAT
<i>OS 1.1. Acțiuni de stimulare a investițiilor în infrastructura primară a exploatațiilor agricole pentru o creștere viabilă și competitivă</i>	Producători locali de semințe și material săditor (nr)
	Volumul de producție animalieră
	Suprafețe de plantații viticole
	Suprafețele de livezi sămânțoase
	Suprafețele de livezi sămburoase
	Substituire plantațiilor cu termen de exploatare depășit
	Suprafața de terenuri cultivate cu plante aromatice și medicinale
<i>OS 1.2. Măsuri de agromediu, climă și dezvoltarea agriculturii ecologice</i>	Beneficiari în agricultura ecologică (nr)
	Suprafața totală a terenurilor certificate în sistem ecologic
	Ponderea terenurilor agricole irigate (%)
	Ponderea suprafețelor agricole lucrate în baza principiilor sistemelor conservative de lucrare a solului (%)
	Stopare eroziunii solurilor prin efectuarea măsurilor de îmbunătățiri funciare
	Cadrul de politici și legal asigurat pentru dezvoltarea bioeconomiei
<i>OS 1.3. Dezvoltarea mecanismelor de sporire a autosuficienței alimentare</i>	Ferme de prăsilă certificate (nr)
	Pondere soiurilor locale din totalul soiurilor și hibridurilor din sectorul agricol autohton
	Extinderea suprafețelor fâșiilor forestiere de protecție
<i>OS 1.4. Implementarea mecanismelor de sprijin pentru reziliență la schimbările climatice</i>	Ponderea suprafețelor agricole asigurate (%)
<i>OS 1.5. Stimularea agriculturii bazate pe inovație și știință, consultanță, formare și transfer de cunoștințe</i>	Forme și metode de suport producătorilor agricoli și antreprenorilor rurali în asigurarea transferului tehnologic și inovațional în agricultură
	Dezvoltarea conceptului și implementarea ulterioară a Parcurilor Inovaționale Tehnologice bazate pe infrastructura sferei de cercetare și educație din agricultură

Continuare tabel 15. Cadrul de indicatori de rezultat

OBIECTIV SPECIFIC	INDICATOR DE REZULTAT
<i>OS 2.1 Investiții în infrastructura de păstrare și industria de procesare alimentară reziliență la climă și stimularea cooperării producătorilor agricoli</i>	Lanțuri valorice agroalimentare dezvoltate: Înmulțirea materialului săditor; Procesarea plantelor aromatice și medicinale; Procesarea fructelor; Procesarea strugurilor; Procesarea pomușoarelor; Procesarea laptelui, cărnii, ouălor, peștelui și mierii.
	Gradul de autosuficiență cu producție autohtonă
	Volumul și valoarea producției alimentare
<i>OS 2.2 Sprijinul inițiativelor de implementare a standardelor de calitate, marketing, promovare și a investițiilor în dezvoltarea lanțurilor de logistică agricolă</i>	Metode acreditate la siguranța alimentară
	Metode acreditate la sănătatea animală
	Metode acreditate la controlul medicamentelor și hrana pentru animale
	Numărul de producători locali ce dețin certificări în domeniul calității produselor
	Crearea Centrului de Agromarketing la nivel național

Continuare tabel 15. Cadrul de indicatori de rezultat

OBIECTIV SPECIFIC	INDICATOR DE REZULTAT
<i>OS 3.1. Dezvoltarea infrastructurii fizice și sociale, ca premize de bază a creșterii economice a zonelor ruralei</i>	Proiecte de infrastructură fizică implementate
	Proiecte de dezvoltare locală și infrastructură socială implementate
	Afaceri digitalizate în localitățile rurale
<i>OS 3.2. Stimularea inițierii și dezvoltării afacerilor, întru sporirea oportunităților de ocupare a forței de muncă active în mediul rural</i>	Afaceri conexe sectorului agricol și turismului rural și agricol
	Locuri de muncă create în cadrul afacerilor
	Afaceri inițiate de tineri, femei și migranți în mediul rural
<i>OS 3.3. Stimularea abordării LEADER, întru sporirea implicării populației în dezvoltarea comunităților rurale</i>	Grupuri de Acțiune Locală (GAL) înregistrate
	Proiecte implementate prin intermediul GAL

Capitolul VI RISCURI DE IMPLEMENTARE

În procesul de implementare a Strategiei și formularea programelor sectoriale, vor fi luat în considerare un spectru de riscuri care pot afecta atât procesul de implementare a intervențiilor dar și cele care pot compromite atingerea rezultatelor propuse. Totodată, având în vedere perioada de programare (de 10 ani) precum și ierarhia documentelor de politici, programele sectoriale vor prelua și actualiza tipurile de riscuri aferente domeniului specific de intervenție.

Riscurile asociate cu domeniile de intervenție ale politicii de dezvoltare agricolă și rurală au fost structurate convențional în câteva categorii distincte, care vor facilita monitorizarea apariției acestora cât și posibilitatea formulării unor posibile strategii de diminuare sau răspuns:

- *Instituționale/organizaționale* – sunt riscurile asociate procesului organizațional, realizării activităților și procedurilor operaționale și se referă inclusiv la disponibilitatea resurselor.
- *Operaționale/de management* – includ riscuri asociate compartimentelor funcționale ale implementării politicii și se referă la procesele de planificare, estimare, control, comunicare precum și calendar.
- *Tehnologice* – se referă la acele riscuri ce țin de cerințele (tehnice) față de lucrările a fi executate/serviciile a fi prestate; disponibilitatea sau compatibilitatea tehnologiilor; performanțele în aplicarea sau administrarea tehnologiile respective; managementul calității, precum și alte riscuri ce țin de tehnologiile necesare implementării politicii de dezvoltare agricolă și rurale.
- *Externe* – implică riscurile ce sunt în afara controlului direct al echipei de implementare și se referă la beneficiari, contractori, piață, furnizori.

Totodată, fiecare risc a fost analizat prin prisma impactului pe care acesta îl poate avea asupra implementării politicii (Major, Mediu sau Minor) și prin probabilitatea de apariție (Sporită, Medie sau Scăzută), după cum urmează:

TIP RISC	IMPACT	PROBABILITATE
RISCURI INSTITUȚIONALE		
Lipsa unui sistem integrat de management	Major	Medie
Armonizarea lentă a legislației	Mediu	Sporită
RISCURI ORGANIZAȚIONALE		
Sinergia intervențiilor din domeniile de intervenție, inclusiv din asistența tehnică.	Major	Sporită
Corespondența documentelor de programare	Mediu	Sporită
Delimitarea clară a competențelor și cooperarea între instituțiilor ce implementează politica de dezvoltare agricolă și rurală	Mediu	Sporită
RISCURI TEHNOLOGICE		
Accesul limitat la resurse și cunoștințe în utilizarea tehnologiilor inovatoare	Mediu	Medie
RISCURI EXTERNE		
Criza economică generată de pandemia de Sars-Cov-2	Major	Sporită
Efectele schimbărilor climatice	Major	Sporită
Mediu politic volatil	Mediu	Medie
Procesele migraționiste	Major	Medie

Pentru riscurile emergente, cu un impact major și probabilitate înaltă de apariție, în cadrul Programelor Sectoriale derivate vor fi definite în mod obligatoriu măsuri de diminuare a acestora.

Capitolul VII AUTORITĂȚI RESPONSABILE

7.1. CADRUL NAȚIONAL DE POLITICI

Cadrul național de politici în perioada de referință este dictat de Strategia Națională de Dezvoltare 2030, care este un document de viziune strategică ce indică direcția de dezvoltare a țării și a societății ce trebuie urmată în următorul deceniu, având la bază principiul ciclului de viață al omului, drepturile și calitatea vieții acestuia.

Strategia Națională de Dezvoltare Agricolă și Rurală până în anul 2030 reprezintă unul din Documentele de Planificare Strategică Sectorială ce urmează să fie elaborate în vederea atingerii obiectivelor formulate în SND 2030.

Totodată, la etapa actuală mai sunt în vigoare și reprezintă documente de politici de planificare strategică care au relevanță directă sau indirectă pentru obiectivele de dezvoltare a sectorului agricol și rural, după cum urmează:

- **Strategia în domeniul siguranței alimentelor pentru anii 2018-2022**, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.1150/2017, orientată spre realizarea celor mai înalte standarde de protecție a sănătății publice și a intereselor consumatorilor în ceea ce privește siguranța produselor alimentare;
- **Strategia de dezvoltare a serviciilor de extensiune rurală pentru anii 2012–2022**, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 486/2012, prin care se propune tranziția rapidă spre un model modern de organizare a serviciilor de extensiune rurală, care să genereze, în baza cunoștințelor și inovațiilor, o valoare adăugată înaltă și să fie orientat spre sporirea continuă a calității vieții în mediul rural;
- **Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030**, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 102/2013, care are ca obiectiv general asigurarea securității energetice a țării în baza implementării programelor regionale, care vizează crearea platformelor moderne de generare a energiei din surse regenerabile și îmbunătățirea eficienței energetice pe întreg teritoriul țării;
- **Strategia de transport și logistică pe anii 2013–2022**, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 827/2013, care, în calitate de obiective specifice, prevede asigurarea accesului la rețeaua de drumuri naționale de la drumurile locale rurale din toate localitățile țării, precum și repararea și menținerea, către anul 2022, a peste 6 mii de km de drumuri locale;
- **Strategia națională de mediu pentru anii 2014-2023**, care se axează pe dezvoltarea durabilă, protecția mediului și gestionarea riscului de dezastre;
- **Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021** se intersectează cu strategiile de dezvoltare rurală, mai ales în privința articolului 14 din Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW), care se referă la drepturile femeilor din mediul rural.
- **Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia (HG 381/2019)**

În același timp, în proces de elaborare și aprobare se află documente de planificare strategică, cum ar fi Strategia națională de dezvoltare regională pentru anii 2022- 2028 sau Strategiei pentru o economie incluzivă, durabilă și digitală până în anul 2030.

7.2. CADRUL INSTITUȚIONAL

În prezent, activitățile ce contribuie la dezvoltarea agriculturii și a zonelor rurale sunt implementate de următoarele instituții:

Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare (MAIA) este responsabil de elaborarea, promovarea și implementarea politicilor publice în domeniile agriculturii și producției alimentare,

dezvoltării rurale, precum și în domeniile conexe, inclusiv, cercetare științifică, educația și asistența consultativă de specialitate de specialitate, irigarea, conservarea și managementul durabil al solurilor. Dintre instituțiile din subordinea MAIA, ce susțin eforturile acestuia în implementarea politicilor de dezvoltare agricolă și rurală, pot fi menționate:

- **Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură (AIPA)** care, în prezent, oferă suport financiar pentru subvenționare în agricultură și dezvoltare rurală, conform regulilor UE. De asemenea, AIPA îndeplinește rolul agenției de implementare și plăți pentru unii donatori, inclusiv Banca Mondială, oferind suport pentru măsuri de dezvoltare rurală și agricolă;
- **Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor** este responsabilă de implementarea politicilor în domeniile siguranței alimentelor, sanitar-veterinar, protecției plantelor și carantinei fitosanitare, controlului semincer, calității produselor primare, produselor alimentare și a hranei pentru animale și a protecției consumatorului pe tot lanțul alimentară.
- **Instituțiile de cercetări științifice din sectorul agroindustrial** – oferă suport științific și practic în identificarea, cercetarea, adaptarea și implementarea tehnologiilor inovatoare în sector.
- **Instituțiile de educație și transfer tehnologic:** (Universitatea Agrară de Stat din Republica Moldova, Centrele de excelență și colegiile agricole) care oferă suport în pregătirea profesională, perfecționarea și formarea continuă a adulților din sectorul agroindustrial al țării.
- **Serviciul Special de Influențe Active asupra Proceselor Hidrometeorologice.** – prin intermediul subdiviziunilor centrale și teritoriale asigură protecția culturilor agricole și a zonelor rurale împotriva căderilor de grindină.
- **Comisia de Stat pentru Testarea Soiurilor de Plante** – este responsabilă de examinarea soiurilor de plante în vederea aprecierii conformității lor cu condițiile de brevet.
- **Inspectoratul de Stat pentru Supravegherea Tehnică „Intehagro”** – întreprinderea de Stat la autogestiuie, responsabilă de examinarea și certificarea mecanismelor și operatorilor de echipamente agricole mecanizate, înmatricularea de tehnica agricolă, echipament și utilaj pentru sector, precum și efectuarea reviziilor tehnice ale acestora.
- **Oficiul Național al Viei și Vinului** este autoritatea competentă în implementarea politicilor statului în sectorul vitivinicol și asigură ghidarea și dezvoltarea durabilă a acestuia, inclusiv prin formarea și gestionarea eficientă a Fondului Național al Viei și Vinului.
- **Agenția Relații Funciare și Cadastru** este responsabilă de implementarea și realizarea măsurilor de stopare a degradării și de sporire a fertilității solurilor.
- **Unitățile consolidate pentru implementarea Programelor partenerilor de dezvoltare direcționate în suportul sectorului agroindustrial:**
 - *UCIP-IFAD, implementarea programelor de suport ale Fondului Internațional pentru Dezvoltare Agricolă (IFAD)* - suport pentru modernizarea și restructurarea agriculturii și dezvoltarea zonelor rurale cu accent pe susținerea fermierilor mici și persoanelor cu venit scăzut din zonele rurale.
 - *Unitatea consolidată pentru implementarea și monitorizarea proiectelor în domeniul agriculturii (UCIMPA)*, finanțată de Banca Mondială, responsabilă de asigurarea implementării eficiente a proiectelor Băncii Mondiale în domeniul agriculturii și dezvoltării afacerilor rurale;
 - *Unitatea consolidată pentru implementarea și monitorizarea Programului de restructurare a sectorului horticola*, finanțată de Banca Europeană de Investiții, al cărui scop este de a îmbunătăți competitivitatea sectorului și de a asigura corespunderea cerințelor de calitate ale UE.

- *Agenția pentru dezvoltarea și modernizarea agriculturii*, ce facilitează accesului fermierilor la tehnică și echipament agricol modern prin vânzare-cumpărare, inclusiv în rate, întru asigurarea creșterii producției agroalimentare competitive.

Ministerele, Instituțiile și Agențiile de Stat din Republica Moldova care asigură elaborarea și implementarea politicilor conexe sectorului agroindustrial și dezvoltare rurală.

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării – responsabil de elaborarea și aprobarea planului-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, manualelor școlare, ghidurilor metodologice și altor resurse de învățare;

Întreprinderea de Stat „Institutul de Proiectări pentru Organizarea Teritoriului” – responsabilă de elaborarea proiectelor pentru organizarea teritoriului.

Agenția „Apele Moldovei” – promovează și implementează politicile în domeniul hidroameliorației;

Fondul de Dezvoltare Durabilă Moldova – gestionează în numele Guvernului Fondul de refinanțare a împrumuturilor format în cadrul activității *Acces la finanțare în Agricultură* în urma implementării Acordului „Compact” și asigură monitorizarea și raportarea impactului acestor investiții în perioada post-„Compact” și facilitează accesul la finanțare și extindere a suprafețelor irigate;

Partenerii de dezvoltare ai Republicii Moldova (UE, BM, USAID, FAO, PNUN s.a.) – prin intermediul programelor și proiectelor de asistență tehnică și financiară, facilitează și susțin eforturile Republicii Moldova în dezvoltarea durabilă a sectorului agroindustrial, combaterea sărăciei și crearea unor condiții decente pentru munca și odihna în mediul rural.

Asociațiile profesionale și de profil al producătorilor agricoli asigură menținerea unui dialog cu instituțiile statului, participă în procesul de consultare publică a documentelor de politici în sector.

Capitolul VIII PROCEDURI DE RAPORTARE

În vederea asigurării unui management adecvat al intervențiilor derivate din prezenta Strategie, este stabilit un cadru unic de raportare, care permite monitorizarea constantă a progresului înregistrat prin documentele de programare pe termeni scurt și mediu, cât și aplicarea unor corecții în caz de necesitate.

Cadrul de raportare este structurat pe procedurile de monitorizare și evaluare asigurate la nivel de politici în cadrul Ministerului care va defini o metodologie unică pentru monitorizare și evaluarea politicilor de dezvoltare agricolă și rurală.

Având în vedere modalitatea de formulare a documentelor de programare derivate din strategie (Programele Sectoriale) cât și implementarea intervențiilor prin intermediul Fondului Național de Dezvoltare Agricolă și Rurală, monitorizarea și evaluarea va fi asigurată în mod stratificat după cum urmează :

Primul nivel va viza monitorizarea și evaluare politicii de dezvoltare agricolă și rurală. Procesele de monitorizare la acest nivel sunt concentrate pe centralizarea indicatorilor de impact formulați în Strategie și presupun elaborarea Rapoartelor Anuale privind progresul atins. Evaluarea politicii pe de altă parte va avea un caracter formativ și va fi asigurată la mijloc de termen (2025), în conformitate cu rigorile și ghidările metodologice furnizate de Cancelaria de Stat.ⁱⁱⁱ

Atât procesele de monitorizare cât și cele de evaluare, sunt asigurate la acest nivel de MAIA prin intermediul DAMEP într-un cadru participativ (implicând structurile din subordinea Ministerului, alte Ministere și instituții care implementează proiecte în domeniile de intervenție ale politicii, dar și structurile asociative/asociațiile de profil) în vederea aplicării corecțiilor și ajustărilor în conformitate cu evoluția intervențiilor dar și cadrul național și internațional. În cazul exercițiului de evaluare însă vor fi implicate entități externe independente funcțional de entitățile implementatoare ale politicii.

Al doilea nivel de monitorizare și evaluare vizează monitorizarea și evaluarea Programelor Sectoriale derivate din Strategie și presupune centralizarea indicatorilor de rezultat aferenți fiecărui Program și reflectă contribuția la atingerea țintelor setate în Strategie și realizarea Planurilor de Acțiuni. Procesele de monitorizarea la acest nivel sunt desfășurate anual de către MAIA prin intermediul DAMEP și presupune colectarea și centralizarea indicatorilor de rezultat cât și de produs și presupune elaborarea Rapoartelor semestriale de progres. Evaluarea la acest nivel va avea un caracter sumativ, având în vedere cadrul de programare (4 ani) și va fi realizată la finele implementării Programelor, cu scopul totalizării rezultatelor și formularea recomandărilor pentru următoare perioadă de programare.

În eventualitatea extinderii domeniilor de intervenție sau integrării unor abordări diferite, evaluarea va fi desfășurată anterior elaborării politicii publice (evaluarea ex-ante), pentru a fundamenta scenariul optim ales pentru implementare.

Cel de-al treilea nivel de monitorizare și evaluare vizează proiectele finanțate din FNDAR. Monitorizarea la acest nivel este asigurată de AIPA și vizează centralizarea indicatorilor de produs și rezultat aferenți fiecărui Program Sectorial și este desfășurată cu o periodicitate trimestrială, în conformitate cu metodologia de monitorizare și evaluare avizată de Minister.

Evaluarea pe de altă parte va surprinde aspecte ce țin de principalele dimensiuni de evaluare (Relevanță, Eficiență, Eficacitate, Impact, Sustenabilitate precum și aspectele transversale ale Strategiei cum ar fi reziliența climaterică, egalitatea de gen și abilitatea economică a femeilor) și va fi asigurată de AIPA în baza unui eșantion de proiecte relevante finanțate din FNDAR. Atât Rapoartele de progres cât și cele de evaluare vor fi consultate public și vor fi plasate pe paginile oficiale ale instituțiilor.

ANEXE

8.1 corespondența obiectivelor generale SNDAR cu PAC

Obiectivele generale ale SNDAR 2022 - 2030	Obiectivele Generale la PAC ^{iv}		
	(1) Promovarea unui sector agricol inteligent, rezilient și diversificat care garantează securitatea alimentară	(2) Stimularea îngrijirii mediului și a combaterii schimbărilor climatice și contribuția la îndeplinirea obiectivelor Uniunii legate de mediu și climă	(3) Consolidarea structurii socioeconomice a zonelor rurale
OG1. Fortificarea potențialului sectorului agricol și promovarea practicilor agricole inteligente, durabile și reziliente la schimbările climatice	■	■	
OG 2. Dezvoltarea infrastructurii post-recoltare, industriei alimentare și diversificarea piețelor	■		
OG 3. Asigurarea unei dezvoltări socio-economice rurale durabile			■

8.2 corespondența obiectivelor specifice SNDAR cu PAC:

Corespondența Obiectivelor Specifice ale SNDAR cu Obiectivele Specifice ale PAC pentru perioada 2023-2030	Obiectivele Specifice ale PAC pentru perioada 2023-2030 ⁵								
	Sprijinirea veniturilor fiabile ale fermelor și a rezilienței în întreaga Uniune, în vederea îmbunătățirii securității alimentare	Îmbunătățirea orientării spre piață și sporirea competitivității, inclusiv punerea unui accent mai puternic asupra cercetării, tehnologiei și digitalizării	Îmbunătățirea poziției fermierilor în cadrul lanțului valoric	Contribuirea la energia sustenabilă, precum și la atenuarea schimbărilor climatice și la adaptarea la acestea	Promovarea dezvoltării sustenabile și a gospodăririi eficiente a unor resurse naturale precum apa, solul și aerul	Contribuirea la protejarea biodiversității, îmbunătățirea serviciilor ecosistemice și conservarea habitatelor și a peisajelor	Atragerea tinerilor fermieri și facilitarea dezvoltării întreprinderilor din zonele rurale	Promovarea ocupării forței de muncă, a creșterii economice, a incluziunii sociale și a dezvoltării locale în zonele rurale, inclusiv a bioeconomiei și a silviculturii sustenabile.	Îmbunătățirea răspunsului dat de agricultura UE exigențelor societale referitoare la hrană și la sănătate, inclusiv la alimentele sigure, hrănitore și sustenabile, la deșeurile alimentare și la bunăstarea animalelor
OG1. Fortificarea potențialului sectorului agricol și promovarea practicilor agricole inteligente, durabile și reziliente la schimbările climatice									
OS 1.1. Acțiuni de stimulare a investițiilor în infrastructura primară a exploatațiilor agricole pentru o creștere viabilă și competitivă					■				
OS 1.2. Măsuri de agromediu, climă și dezvoltarea agriculturii ecologice					■	■			
OS 1.3. Dezvoltarea mecanismelor de sporire a autosuficienței alimentare	■	■							
OS 1.4. Implementarea mecanismelor de sprijin pentru reziliență la schimbările climatice			■						
OS 1.5. Stimularea agriculturii bazate pe inovație și știință, consultanță, formare și transfer de cunoștințe		■							
OG 2. Dezvoltarea infrastructurii post-recoltare, industriei alimentare și diversificarea piețelor									
OS 2.1 Investiții în infrastructura de păstrare și industria de procesare alimentară și stimularea cooperării producătorilor agricoli		■							■
OS 2.2 Sprijinul inițiativelor de implementare a standardelor de calitate, marketing, promovare și a investițiilor în dezvoltarea lanțurilor de logistică agricolă		■							■
OG 3. Asigurarea unei dezvoltări socio-economice rurale durabile									

H

⁵ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:aa85fa9a-65a0-11e8-ab9c-01aa75ed71a1.0009.02/DOC_1&format=PDF

<i>OS 3.1. Dezvoltarea infrastructurii fizice și sociale drept premisă de bază a creșterii economice a zonelor rurale</i>							■	■	
<i>OS 3.2. Stimularea inițierii și dezvoltării afacerilor, întru sporirea oportunităților de ocupare a forței de muncă active în mediul rural</i>							■		
<i>OS 3.3. Stimularea abordării LEADER, întru sporirea implicării populației în dezvoltarea comunităților rurale</i>								■	

8.3. CORELAREA OBIECTIVELOR SPECIFICE CU DOMENIILE DE INTERVENȚIE PRIORITARE:

OBIECTIVUL GENERAL	OBIECTIVUL SPECIFIC	DOMENIILE DE INTERVENȚIE
OG1. Fortificarea potențialului sectorului agricol și promovarea practicilor agricole inteligente, durabile și reziliente la schimbările climatice	<i>OS 1.1. Acțiuni de stimulare a investițiilor în infrastructura primară a exploatațiilor agricole pentru o creștere viabilă și competitivă</i>	1.1.1. Investiții în înființarea infrastructurii agricole a exploatațiilor agricole; 1.1.2. Investiții în modernizarea și eficientizarea tehnologiilor de producere pentru sectorul culturilor de câmp rezistente la impactul climatic; 1.1.3. Investiții în modernizarea și competitivitatea sectorului de producere a fructelor, culturilor bacifere și legumelor; 1.1.4. Investiții în modernizarea și competitivitatea sectorului de producere a culturilor aromatice, medicinale și condimentare; 1.1.5. Investiții în modernizarea și competitivitatea sectorului viticol; 1.1.6. Investiții în revitalizarea și competitivitatea sectorului zootehnic; 1.1.7. Investiții în dezvoltarea și modernizarea infrastructurii de colectare a apelor pluviale și de suprafață și eficientizarea irigațiilor întru asigurarea rezilienței climatice; 1.1.8. Investiții în dezvoltarea infrastructurii de alimentare cu energie și promovarea la scară surselor de energie regenerabilă; 1.1.9. Investiții în implementarea tehnologiilor digitale agricole; 1.1.10. Investiții în implementarea tehnologiilor și măsurilor de Bio-economie; 1.1.11. Investiții în exploatarea sistemelor de irigare; 1.1.12. Investiții pentru instalarea tinerilor fermieri, femeilor, migraților start-upurilor și fermelor de familie care promovează inovația tehnologică cu contribuție la adaptarea la schimbările climatice.
	<i>OS 1.2. Acțiuni de agromediu, climă și agricultură ecologică</i>	1.2.1. Măsuri de sprijin ale fermierilor pentru menținerea practicilor în circuitul de agricultură ecologică; 1.2.2. Măsuri de agro-mediu pentru fermierii convenționali pentru perioada de conversie la metodele de agricultură ecologică; 1.2.3. Stimulente financiare pentru măsuri și instrumente de îmbunătățiri funciare; 1.2.4. Aplicarea Managementului Durabil al Solului prin implementarea tehnologiilor și practicilor agronomice moderne de conservare și restaurare a fertilității solului; 1.2.5. Implementarea activităților de reglementarea, controlul și gestionarea resurselor acvatice; 1.2.6. Eficientizarea activității și extinderea ariei de acoperire a Serviciului Special pentru Influențe Active asupra Proceselor Hidrometeorologice.
	<i>OS 1.3. Dezvoltarea mecanismelor de sporire a autosuficienței alimentare</i>	1.3.1. Plăți cuplate pe cap de animal și producție animalieră obținută; 1.3.2. Sprijin direct la stimularea extinderii suprafețelor unor culturi specifice strategice sau care asigură securitatea alimentară; 1.3.4. Stimularea investițiilor pentru cultivarea culturilor energetice.

OBIECTIVUL GENERAL	OBIECTIVUL SPECIFIC	DOMENIILE DE INTERVENȚIE
	<i>OS 1.4. Implementarea mecanismelor de sprijin pentru reziliență la schimbările climatice</i>	<p>1.4.1. Promovarea diversificării instrumentelor financiare și a soluțiilor inovatoare de finanțare structurată a adaptării la schimbările climatice și atenuării factorilor de risc (produse de finanțare bazate pe asigurări ca instrument de partajare a riscurilor climatice);</p> <p>1.4.2. Stimularea producătorilor agricoli pentru compensarea cheltuielilor la irigare;</p> <p>1.4.3. Stimularea investițiilor pentru consolidarea terenurilor agricole.</p>
	<i>OS 1.5. Stimularea agriculturii bazate pe inovație și știință, consultanță, formare și transfer de cunoștințe</i>	<p>1.5.1. Sprijin pentru promovarea educației agricole și modernizarea curriculei de formare profesională (inițială, continuă, duală etc...);</p> <p>1.5.2. Consolidarea condițiilor de realizare a programelor de formare profesională duală prin schimb de experiență, informare, conștientizare, învățare continuă și facilități financiare compensatorii;</p> <p>1.5.3. Sprijin în consultanță și suport la elaborarea proiectelor de investiții și transfer tehnologic inovativ în agricultură, dezvoltare rurală și industria alimentară;</p> <p>1.5.4. Investiții în consolidarea infrastructurii și modernizării bazei tehnice materiale a instituțiilor de învățământ și organizațiilor din domeniile cercetării și inovării din domeniul agroalimentar;</p> <p>1.5.5. Sprijin în consolidarea serviciilor de consultanță și formare a consultanților pentru prestarea serviciilor de consultanță și extensivitate;</p> <p>1.5.6. Investiții în menținerea, conservarea și dezvoltarea fondului genetic semincer și seminal de specii și rase autohtone și de import adaptate la schimbările climatice.</p> <p>1.5.7. Elaborarea Programului privind digitalizarea agriculturii.</p>
OG 2. Dezvoltarea infrastructurii post-recoltare, industriei alimentare și diversificarea piețelor	<i>OS 2.1 Investiții în infrastructura de păstrare și industria de procesare alimentară și stimularea cooperării producătorilor agricoli</i>	<p>2.1.1. Investiții în păstrarea și procesarea produselor primare pentru toate sectoarele și lanțurile valorice agricole;</p> <p>2.1.2. Suport și acordarea de facilități fiscale în crearea și dezvoltarea parteneriatelor publice – private în sectoarele de păstrare și procesare pentru atragerea capitalului privat intern și extern;</p> <p>2.1.3. Stimularea asocierii în agricultură prin dezvoltarea lanțurilor valorice sub formă de asociații de produs, filiere, cooperative de întreprinzători și a clusterelor.</p>
	<i>OS 2.2 Sprijinul inițiativelor de implementare a standardelor de calitate, marketing, promovare și a investițiilor în dezvoltarea lanțurilor de logistică agricolă</i>	<p>2.2.1. Suport în implementarea standardelor de calitate, inofensivitate, siguranță a alimentelor și dezvoltarea laboratoare de control al calității producției de origine vegetală, animală și de testare a fertilizanților și produselor de uz fitosanitar;</p> <p>2.2.2. Sprijinirea inițiativelor de marketing și promovare la penetrarea și dezvoltarea piețelor externe;</p> <p>2.2.3. Investiții sub formă de parteneriat public – privat la nivel național în dezvoltarea lanțurilor de logistică a produselor agricole cu contribuția la adaptarea climatică prin Crearea Centrului de Agromarketing și a Bursei virtuale a produselor autohtone;</p> <p>2.2.4. Elaborarea și implementarea unui Plan național de promovare a producției agroalimentare autohtone;</p> <p>2.2.5. Organizarea achizițiilor publice pentru grădinițe, școli, spitale prin selectarea și contractarea producătorilor până la începerea anului agricol;</p>

OBIECTIVUL GENERAL	OBIECTIVUL SPECIFIC	DOMENIILE DE INTERVENȚIE
		2.2.6. Elaborarea și implementarea Programului național „Un fruct pe zi” pentru promovarea consumului de fructe; 2.2.7. Crearea și dezvoltarea Oficiului Horticola în scopul promovării produselor horticoale pe piețele de desfacere și asistenței în producere.
OG 3. Asigurarea unei dezvoltări socio-economice rurale durabile	<i>OS 3.1. Dezvoltarea infrastructurii fizice și sociale drept premise de bază a creșterii economice a zonelor rurale</i>	3.1.1. Dezvoltarea și extinderea infrastructurii fizice, conexe afacerilor rurale (drumuri/căi de acces, surse de energie, apă/canalizare); 3.1.2. Susținerea activităților de prestare a serviciilor de infrastructură socială în mediul rural (servicii de educație, medicină, servicii sociale), ținând cont de grupurile vulnerabile ale comunităților rurale; 3.1.3. Stimularea digitalizării localităților rurale întru dezvoltarea afacerilor și promovarea patrimoniului național (cultural și natural).
	<i>OS 3.2. Stimularea inițierii și dezvoltării afacerilor, întru sporirea oportunităților de ocupare a forței de muncă active în mediul rural</i>	3.2.1. Promovarea afacerilor conexe sectorului agroalimentar, dezvoltate în mediul rural care facilitează inovația tehnologică și noile modele de business cu soluții bazate pe natură; 3.2.2. Stimularea inițierii și dezvoltării afacerilor în domeniul turismului rural și agricol; 3.2.3. Dezvoltarea bunăstării populației rurale prin înregistrarea fermelor de familie drept categorie economică distinctă recunoscută; 3.2.4. Stimularea inițierii și dezvoltării fermelor de familie și afacerilor în mediul rural de către tineri, femei și migranți prin facilitarea dezvoltării afacerilor care promovează inovația și reziliența climatică în mediul rural.
	<i>OS 3.3. Stimularea abordării LEADER, întru sporirea implicării populației în dezvoltarea comunităților rurale</i>	3.3.1. Promovarea priorităților de dezvoltare rurală durabilă și eficientizarea guvernantei sectorului de dezvoltare rurală; 3.3.2. Stimularea creării Grupurilor de Acțiune Locală prin promovarea egalității de gen, incluziunii sociale și a implicării active ale acestora în procesul de elaborare și implementare a strategiilor de dezvoltare locală.

"http

ⁱ Conform BNS, începând cu anul 2019, ancheta forței de muncă se realizează conform unui nou plan de sondaj și conform definiției revizuite a ocupării, astfel datele pentru anii 2019 și 2020 nu pot fi luați în considerare într-o analiză comparativă cu anul 2014.

ⁱⁱ <http://www.winemoldova.md/library.php?lng=ro&part=3>

ⁱⁱⁱ https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/ghid_expost_final_pdf.pdf

^{iv} https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:aa85fa9a-65a0-11e8-ab9c-01aa75ed71a1.0009.02/DOC_1&format=PDF